



Op weg naar Park Essenburg

Advies aan Bewonersgroep ProGroen Rotterdam

Ir. Peter Veer

Met medewerking van:

Inge Kersten MSc, Jorrit Noorthuizen MSc (Atelier Scope, landschapsarchitecten)

Vincent Bouma en Jim van Huit (studenten Van Hall Larenstein Velp)

Esther Bergstra, Matté Egging en Elise Quaedvlieg (studenten Wageningen Universiteit)

Mei 2011

Rapport 280

Op weg naar Park Essenburg

Advies aan Bewonersgroep ProGroen Rotterdam



Ir. Peter Veer

Met medewerking van:

Inge Kersten MSc en Jorrit Noorthuizen MSc (Atelier Scope, landschapsarchitecten)

Vincent Bouma en Jim van Huit (studenten Van Hall Larenstein Velp)

Esther Bergstra, Matté Egging en Elise Quaedvlieg (studenten Wageningen University)

Mei 2011

Rapport 280

Wageningen UR (University & Research centre), Wetenschapswinkel

Colofon

TITEL

Op weg naar Park Essenburg

Advies aan Bewonersgroep ProGroen Rotterdam

TREFWOORDEN

Groen in de stad, metropolitane ontwikkeling, stadsplanning, verwaarloosd openbaar groen, spoorzones, bewonersinitiatief, participatieve planvorming

KEYWORDS

Metropolitan green, urban development, urban planning, neglected public green, railway zones, citizens initiatives, participatory planning

OPDRACHTGEVER

Bewonersgroep ProGroen Rotterdam

PROJECTUITVOERING

Inge Kersten MSc, Jorrit Noorthuizen MSc en Ir. Peter Veer (landschapsarchitecten)
Vincent Bouma en Jim van Huit (studenten Van Hall Larenstein)
Esther Bergstra, Matté Egging en Elise Quaedvlieg (studenten Wageningen University)

PROJECTCOÖRDINATIE

Ir. Peter Veer

FINANCIËLE ONDERSTEUNING

Wageningen UR, Wetenschapswinkel

BEGELEIDINGSCOMMISSIE

Johan Grijzen, Lokaal bestuurder in Rotterdam, bewoner Delfshaven; Henk Oosterling, Filosoof Erasmus Universiteit Rotterdam, adviseur stedelijke vernieuwing, praktisch actief ondersteuning initiatieven Op Zuid; Hans Ophuis, Landschapsarchitect, eigenaar NXT Landscapes Rotterdam; Erik Wemmes, Xanne Maza, Rio Holländer, Bewonersgroep ProGroen, bewoners Essenburgsingel; Gerard Straver, Coördinator Wageningen UR, Wetenschapswinkel

FOTOVERANTWOORDING

De afbeeldingen in de tekst zijn vervaardigd door de auteurs of de meewerkende studenten, tenzij anders aangegeven. De foto's met impressies van het gebied zijn afkomstig uit de collecties van Rio Holländer en Hans van Breugel, leden ProGroen

LAY-OUT EN OMSLAGONTWERP

Hildebrand DTP, Wageningen

DRUK

Grafisch Service Centrum, Wageningen

BRONVERMELDING

Verspreiding van het rapport en overname van gedeelten eruit worden aangemoedigd, mits voorzien van deugdelijke bronvermelding

ISBN-NUMMER

978-90-8585-736-5

ALTERRA, ONDERDEEL VAN WAGENINGEN UR

Alterra-rapportnummer 2179



Het keurmerk voor verantwoord
bosbeheer

SCS-COC-006524L

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Op weg naar Park Essenburg

Advies aan Bewonersgroep ProGroen Rotterdam

Rapportnummer 280

Peter Veer, Wageningen, mei 2011

Bewonersgroep ProGroen

p.a. Essenburgsingel 124-B-1
3022 EK Rotterdam
06-819 73 528
geenbouwessenburgsingel@gmail.com
www.geenbouwessenburgsingel.nl

ProGroen vertegenwoordigt een groeiende groep buurtbewoners aan de noordrand van deelgemeente Delfshaven met hart voor de stad en de wijk. Zij zetten zich in voor het behoud van het groene karakter van de strook tussen de Essenburgsingel en het spoor. ProGroen vindt dat dit in alle opzichten kwetsbare gebied een gezonde bijdrage kan leveren aan duurzame ontwikkeling van de buurt en de stad Rotterdam.

Alterra, onderdeel van Wageningen UR

Centrum Landschap
Postbus 47
6700 AA Wageningen
T (0317) 48 61 92
F (0317) 41 90 00
info.alterra@wur.nl
www.alterra.nl

Alterra maakt deel uit van Wageningen UR (University & Research centre). Alterra is hét kennisinstituut voor de groene ruimte. Alterra biedt een combinatie van toegepast en wetenschappelijk onderzoek in een veelheid van expertisevelden op het gebied van de groene ruimte en het gebruik ervan. Enkele aspecten van Alterra-onderzoek: flora en fauna, bodem, water, milieu, geo-informatie, remote sensing, landschap, landinrichting, mens en maatschappij.

SMC Amsterdam

Peter Veer
Kloveniersburgwal 134
1012 CZ Amsterdam
(020) 625 76 98
stichting@smc94.nl
www.smc94.nl

Stichting Multimediale Cultuur ontwikkelt en voert communicatie- en participatieprojecten uit over cultuurhistorie, landschap, architectuur en stedelijke ontwikkeling. Speerpunt is het vertalen van abstracte kennis in aansprekende verhalen in tekst en vooral beeld en geluid.

Atelier Scope

Inge Kersten en Jorrit Noorthuizen
Spijkerstraat 199-2
6828 DC Arnhem
06-23938542
info@atelierscope.nl
www.atelierscope.nl

Scope is een jong ontwerp- en onderzoeksbureau op het gebied van ruimtelijke vraagstukken in rurale en urbane gebieden. In atelierversband wordt gewerkt aan uiteenlopende opgaven op verschillende schaalniveaus, met een centrale rol voor de cultureel-maatschappelijke context.



Voorwoord

Vanaf 2013 kunnen we eindelijk wandelen, luieren of spelen op het 'Dakpark Rotterdam,' een uniek park bovenop het dak van een winkelstrip. Rond 1998 werd bekend dat het spoorwegemplacement langs de Vierhavensstraat zijn functie zou verliezen. De stad wilde de locatie ontwikkelen als bedrijventerrein. De inwoners van de aangrenzende wijken en de deelgemeenteraad wilden een park realiseren. Het is voor een groot deel aan de actieve bewoners te danken dat we straks – 15 jaar later! – toch die zo broodnodige groene ruimte kunnen gaan benutten, ook al is het dan bovenop een dak.

Het is overduidelijk dat er meer te maken valt van de spoorzone Essenburgsingel, waar dit rapport over gaat, dan wat er nu ligt. Vanuit de deelgemeente wordt dit gebied gezien als onderdeel van de 'groen-blauwe zone' die we graag willen versterken. Een recreatieve ring van groen en water door en om de deelgemeente heen. De Heemraadssingel, de Schie, het Dakpark, Tjalklaan/Vreelust en de spoorboog rond Spangen zijn onderdelen van deze groen-blauwe zone.

Tegelijkertijd is de spoorzone Essenburgsingel door de gemeente aangewezen als woningbouwlocatie. Dit past binnen afspraken die de stad met het rijk gemaakt heeft, en ook binnen de ambities van Rotterdam om met name gezinnen met kinderen aan zich te binden. Betekent woningbouw dat de kansen voor een goed toegankelijk groen gebied daarmee automatisch verdwijnen?

Het traject rond het Dakpark maakt duidelijk dat het mogelijk is om twee ogenschijnlijk tegenstrijdige zaken toch te verenigen. Ik ben ervan overtuigd dat het ook bij de Essenburgsingel mogelijk zal zijn een plan te ontwikkelen waarbij de verschillende belangen en functies op een goede manier worden gecombineerd. De betrokkenheid van de bewoners is daarbij van groot belang, en de inzet van bewoners om een PlukTuin te ontwikkelen is een goede start.

Hopelijk duurt het vervolgens geen 15 jaar voordat we kunnen wandelen, luieren, spelen – en wellicht ook wonen – in 'Park Essenburg.'



Karen Beelaar
portefeuillehouder Fysiek, Economie, Kunst & Cultuur en Financiën
Deelgemeente Delfshaven, Rotterdam



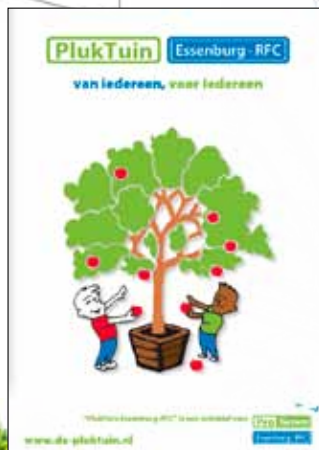
Inhoud

Voorwoord	5
Advies aan ProGroen Rotterdam van Wageningen UR, Wetenschapswinkel	9
Summary	33
1 Bewonersgroep ProGroen en toekomstig Park Essenburg	35
1.1 Leeswijzer 'Op weg naar Park Essenburg'	36
1.2 Biografie van het toekomstig Park Essenburg	37
1.3 De miskende groene strook wordt Park Essenburg	39
1.4 Een voormalige parkeerplaats wordt PlukTuin	40
2 In en rond het toekomstig Park Essenburg	43
2.1 Een groep enthousiaste mensen	43
2.2 Een verwaarloosde groene strook	43
2.3 Een stenige stad met blauwe aders en groene eilanden	44
2.4 Een grote stadswijk vol verschillende culturen	44
2.5 Een stadsbestuur met groene ambities	44
2.6 Een 'luchtballon' van Humanitas	46
3 De fysieke gegevens in Park Essenburg	47
3.1 De bodem van Park Essenburg	47
3.3 Het water in het toekomstig park	48
3.4 De kwaliteit van de lucht	48
3.5 Geluidsbelasting in het toekomstig park	49
3.6 Wat groeit en bloeit in Park Essenburg	49
3.7 De mogelijke natuurlijke vegetatie in Essenburg	50
3.8 De fysieke gegevens en het Programma van Eisen	50
4 De sociale gegevens in Het Nieuwe Westen	51
4.1 Beschrijving van de buurt en de bewoners	51
4.2 Gebruik van stedelijk groen door verschillende groepen bewoners	52
4.3 Levensstijlen en voorkeuren voor groen	53
4.4 De sociale gegevens en het Programma van Eisen voor Park Essenburg en de PlukTuin	54
5 De samenwerking Rotterdam-Wageningen	55
5.1 Werkwijze Wetenschapswinkelproject	55
5.2 Begeleidingscommissie, positie en rol	56
5.3 Groen, de stad en de mensen: Eco3, drievoudige ecologie	56
5.5 Wisselwerking ProGroen Wetenschapswinkel	59
Nawoord: Reflectie op de samenwerking	61
Referenties	62
Literatuur	63

De bijlagen van dit rapport zijn allen te vinden in de digitale versie. De PDF is te vinden op: www.wetenschapswinkel.wur.nl/NL/Publicaties onder nummer 280.

Bijlagen

- 1 Samenvatting deelonderzoeken
- 2 De begeleidingscommissie
- 3 Het theoretisch kader
- 4 Wisselwerking ProGroen en Wetenschapswinkel
- 5 Resultaten bodemonderzoek
- 6 Resultaten waterkwaliteitonderzoek
- 7 Wat er groeit en kan groeien in Park Essenburg
- 8 Het gemeentelijk groenbeleid en de werkwijze van het ambtelijke organisatie
9. Beschrijvingen van de groene 'belevingswerelden'



Advies aan ProGroen Rotterdam van Wageningen UR, Wetenschapswinkel

Met het adviesrapport 'Op weg naar Park Essenburg' ondersteunt de Wetenschapswinkel van Wageningen UR de bewonersgroep ProGroen in Rotterdam bij hun strijd voor het behoud van een miskende groenstrook van circa twaalf hectare tussen de spoordijk en Essenburgsingel. ProGroen wil dat het gebied in de deelgemeente Delfshaven het groene en duurzame karakter behoudt en dat het in de toekomst goed bruikbaar is en blijft voor alle mensen uit de buurt en de stad.

Juni 2009 verzocht de bewonersgroep ProGroen de Wetenschapswinkel van Wageningen UR in dit kader om wetenschappelijk onderbouwd advies. De samenwerking duurde twee jaar. 'Op weg naar Park Essenburg' is het afsluitende advies van de Wetenschapswinkel.



Afbeelding 1. De miskende strook groen. Bron Google Maps.

Het toekomstige 'Park Essenburg' kan volgens de Wetenschapswinkel een goede stimulans geven aan een positieve ruimtelijke en sociale ontwikkeling van de grote stadswijk Het Nieuwe Westen. Het park draagt bij aan de sociale cohesie: het vergroot het aantal ontmoetingsplekken in de wijk, biedt laagdrempelige aanleidingen om contact te leggen en motiveert bewoners te investeren in relaties in de buurt. Daarnaast biedt het park de wijkbewoners nieuwe mogelijkheden om in contact te komen met groen, met natuur. Dat is weldadig voor de mentale en fysieke gezondheid, met name voor jongeren. Dit geldt vooral voor de 'PlukTuin Essenburg RFC', de eerste concrete invulling van het park. Deze PlukTuin, een buurttuin, wordt aangelegd op een voormalige parkeerplaats. Opzet is dat bewoners de PlukTuin zelf aanleggen en onderhouden. Samen aan het werk zijn in het groen stimuleert de mentale en sociale integratie in de samenleving.

De Wetenschapswinkel ziet voor ProGroen de opgave weggelegd om aan te tonen dat de strook een waardevol groenelement is in de stad. Wordt de strook in de Rotterdamse samenleving, politiek en ambtelijke organisaties erkend als Park Essenburg, dan zal het van de lijst van de strategische grondreserves van de gemeente worden gehaald. Ook voor de NS kan Park Essenburg positief zijn. Behalve personentreinen, passeren goederentreinen met uiteenlopende ladingen over het spoor. Een definitieve groene buffer zorgt ervoor dat een veilige afstand tussen het spoor en de wijk is gegarandeerd, dat bij calamiteiten het spoor goed bereikbaar blijft en dat de (geluids)overlast van treinen in de stad beperkt blijft. Dit biedt de gemeente argumenten om met NS-Poort, de onroerend goed beheerder van de spoorwegen, in onderhandeling te gaan over een toekomstige inrichting en beheer van het gehele gebied, passend bij een groene en duurzame invulling.

Ontwikkeling en beheer van een gebied als het toekomstige Park Essenburg vereist tijd en energie. ProGroen wil daarin een rol spelen, maar de kern van de bewonersgroep is nu, voorjaar 2011, nog te klein om het werk zelf uit te voeren. In de wijk Het Nieuwe Westen leven mensen

met verschillende culturele achtergronden, maatschappelijke posities en stadse levensstijlen. De uitdaging die ProGroen aangaat biedt een uitgelezen kans mensen met uiteenlopende levensstijlen met elkaar in contact te brengen, te activeren en te betrekken bij het publieke domein en de Nederlandse samenleving. De opgave van ProGroen past vrijwel naadloos op het beleid van alle overheden. Daarom is het van belang dat ProGroen een open en uitnodigende houding aanneemt en zo veel mogelijk duurzame verbindingen legt met 'groene' mensen, organisaties en besturen in de wijk, de stad en het land. Dat biedt praktische steun, inspiratie en energie.

Het advies van de Wetenschapswinkel aan de bewonersgroep omvat voorts een schets voor de mogelijke inrichting van Park Essenburg. De schets geeft een eerste indruk van de potenties van Park Essenburg. De verdere inrichting zal in de loop van de tijd in samenspraak met betrokkenen flexibel invulling kunnen krijgen. Het Beeldkwaliteitsplan geeft daarvoor de ruimtelijke aandachtspunten. De uiteindelijke inrichting van het nieuwe park zal, als het goed is, passen bij de grote variatie aan culturen en levensstijlen van de bewoners van Het Nieuwe Westen en Rotterdam. Tot slot verstrekt dit advies een inrichtingsschets voor de PlukTuin.

De Wetenschapswinkel van Wageningen UR hoopt dat bewonersgroep ProGroen met dit advies en de gegeven onderbouwing in de toekomst zelfstandig verder kan werken. En hoopt dat 'Op weg naar Park Essenburg' ProGroen en andere bewonersgroepen inspireert en energie geeft hun buurt en stad groener te maken.

Praktische adviezen voor de aanpak van ProGroen

- De groene strook heeft de potentie ruimte te bieden aan mensen uit verschillende stads- wijken om snel in contact te komen met groen. In het gebied kunnen mensen buiten actief zijn, sporten en elkaar ontmoeten. Dit toekomstige park kan een belangrijke schakel vormen in de groene ecologische structuur van de stad Rotterdam. Beschouw de strook derhalve als het toekomstig Park Essenburg.
- Om ervoor te zorgen dat Park Essenburg wordt gerealiseerd, en het groengebied nog mooier en effectiever wordt ingericht, vraagt tijd, voortdurende aandacht en praktisch werk van gedreven mensen. ProGroen wil daarin een rol spelen, maar de kern van ProGroen is te klein om het werk zelf uit te voeren. Het is daarom van belang dat ProGroen zich verbreedt en zo veel mogelijk mensen uit de buurt en de stad enthousiasmeert te participeren.
- Beheer van groen is een ecologisch proces dat gaat over verbondenheid en groei. Alles hangt met elkaar samen. Het groeiproces verloopt dan weer snel (bramen, lente), dan weer traag (beuken, winter). Beheer van groen is cyclisch. Zaaïen, wieden, oogsten en de winterpauze komen jaarlijks terug. Groenbeheer kost aandacht. Soms vergt het veel werk, dan weer verloopt het als vanzelf. Het is zaak ervoor te zorgen dat de aandacht voor het groen en de onderhoudswerkzaamheden volgens een plan verlopen dat recht doet aan de processen in de natuur.
- Rond Park Essenburg leven in Het Nieuwe Westen mensen met verschillende culturele achtergronden, maatschappelijke posities en stadse levensstijlen dicht op elkaar. Dat creëert sociale en mentale spanningen. Accepteer die spanningen, leg ze zo nodig in gesprekken op tafel. Het park biedt voor eenieder persoonlijke ruimte om tot rust te komen of juist samen actief te zijn.
- De verdere ontwikkeling van het park zal in de loop van de tijd in samenspraak met betrokkenen flexibel invulling krijgen. Dat vraagt om een open en uitnodigende houding van de mensen van ProGroen. Het advies luidt contacten te leggen met de scholen in de wijk, met name de middelbare scholen: een leselement als de maatschappelijke stage leent zich uitstekend als bijdrage aan realisering en behoud van de PlukTuin c.q. het Park Essenburg.
- Het advies aan ProGroen is een rechtsvorm te kiezen – een vereniging of stichting, of een combinatie van beide. In die vorm kan ProGroen in de toekomst meedoen in een PPPS-constructie. Daarin werken particuliere (ProGroen o.a.), publieke (Gemeente) en private (NS-Poort) partijen samen. Zie voor meer informatie 1.5.
- Voor de verdere ruimtelijke ontwikkelingen luidt het advies om binnen de groene voorwaarden voor het bestemmingsplan te blijven. Gebouwtjes moeten voldoen aan de volgende voorwaarden: goothoogte niet hoger dan 3 meter en 25 m² grondoppervlak.

Suggesties voor de ruimtelijke inrichting Park Essenburg

Uit het onderzoek en de wensen van ProGroen komen suggesties voor de toekomstige inrichting van de groene strook. Aangezien de ruimtelijke invulling in de komende jaren vorm zal krijgen in samenspraak tussen ProGroen en tal van andere organisaties geven we alleen een grote lijn aan. We doen dat in de vorm van Beeldkwaliteitsplan en schetsen we een mogelijk wensbeeld van het toekomstig Park Essenburg. Atelier Scope verzorgt ook een zelfstandig een handreiking met de hieronder gegeven suggesties en voorstellen (Atelier Scope (1), 2011).

Flexibel in ruimte en tijd

Bij de ontwikkeling van de groene strook naar Park Essenburg zal ProGroen een stimulerende en mogelijk ook coördinerende rol vervullen. De Wetenschapswinkel adviseert de omvorming van de groene strook naar Park Essenburg in kleine stappen te laten verlopen, opdat in de loop der tijd de inrichtingswensen van meerdere bewonersgroepen een plaats kunnen krijgen. Het ontwerp moet voldoen aan de wensen en verwachtingen van de gebruikers, in dit geval de bewoners van Het Nieuwe Westen. Een groot deel van de bewoners heeft een migrantenachtergrond. Dit betekent dat ProGroen een open houding heeft ten aanzien van nieuwe en 'exotische' ideeën. In het park komen voorzieningen die uitnodigen elkaar te ontmoeten en in gesprek te raken. Daarnaast vraagt het gebied om vormen van beheer en onderhoud die gebruikelijk zijn voor een wijk- of stadspark.



Afbeelding 2. De RFC-weg ontsluit de miskende groene strook.

Om de groene strook in de toekomst om te vormen tot het Park Essenburg is een flexibel concept nodig waarin de toekomstige ontwikkelingen een plaats kunnen krijgen. De strook wordt waardevol door intensiever gebruik. Belangrijk uitgangspunt is dat de thans aanwezige voetbalvelden, educatieve tuinen, moestuinen, kleine bedrijfjes en monumentale stationsgebouwen voor alsnog in het gebied blijven.

Een schets van een wensbeeld voor Park Essenburg

De groenstrook ten noorden van de Essenburgsingel kent een verloederd en ook groen karakter. Door een verbeteringsslag kunnen de vele vormen van ruimtegebruik met eenvoudige maar zorgvuldige ingrepen opgewaardeerd worden tot onderdelen van een volwaardig en aantrekkelijk wijkpark. De kracht van de strook zit in de diversiteit van de verschillende functies. Het park heeft de potentie om een waardevolle groene ruimte (fysiek) van beleving (metaal) en gebruik (sociaal) te worden.



Afbeelding 3. Verschillende betekenissen komen bij elkaar.

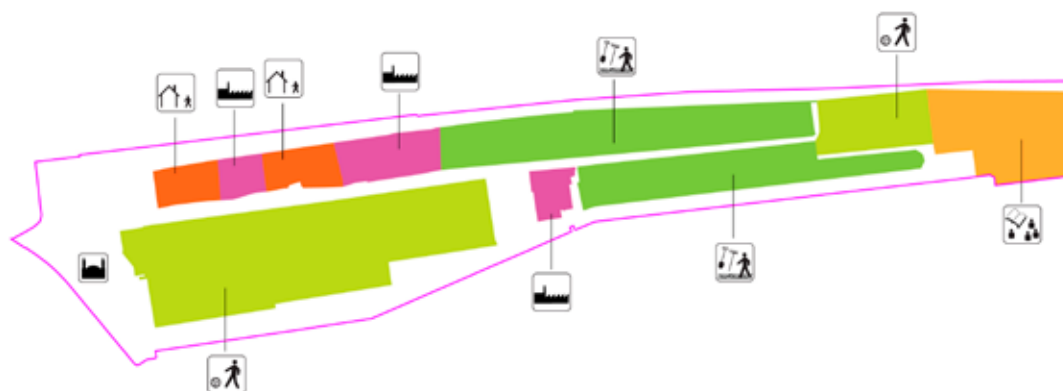
De elementen van sport, volks- en gemeenschapstuinen, wandel- en fietsroutes vormen een sterke combinatie voor het ontwikkelen van een modern wijkpark met een maatschappelijke en landschappelijke betekenis. Daarnaast komt een parkbestemming tegemoet aan ecologische randvoorwaarden voor een goed stedelijke microklimaat.

Betere ontsluiting en verbindingen met routes in de stad

Meer bezoekers en passanten zorgen voor sociale controle en daardoor voor veiligheid. Zorg voor visueel contact tussen de openbare ruimte en woningen om toezicht te vergroten. Afgelegen gebieden of delen met een gevoelige inrichting vragen om afsluiting 's avonds als het donker wordt. Het voorstel is primair aandacht te besteden aan de toegankelijkheid. Daarvoor is een aantal eenvoudige fysieke ingrepen nodig. Door een betere ontsluiting wordt de groene strook bereikbaar vanuit de buurt en kan deze een rol gaan spelen in de groene structuur van Rotterdam. Een brug over de Essenburgsingel kan ervoor zorgen dat de PlukTuin direct toegankelijk wordt. Het doodlopende einde van de RFC-weg moet verbonden worden met de ingang van de educatieve tuinen en het trapveldje bij het Marnix Gymnasium. Zijn deze verbindingen gelegd, dan vraagt de verdere ontwikkeling en vormgeving van het park om aandacht.

Ruimtelijke opgave: diversiteit, kwaliteit en samenhang

Het gebied heeft in zijn huidige opzet al een divers pakket aan functies te bieden. De volgende functievlakken kunnen worden onderscheiden (zie afbeelding 4): sportvelden, bedrijven, wonen, educatieve tuin, volkstuinten. De kracht van deze mix zit in het diverse publiek dat deze vormen van functies gebruikt. Dit is een goed vertrekpunt voor het ontwerp van een wijkpark dat de diverse omwonenden en andere bezoekers een levendige en aantrekkelijke groene ruimte wil bieden.

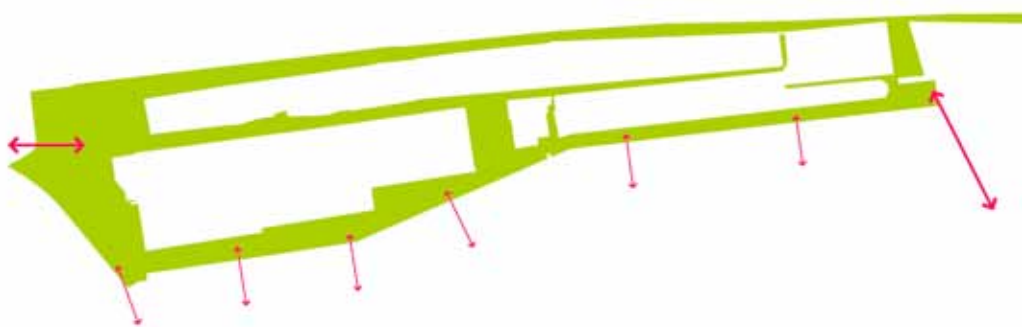


Afbeelding 4. De functievlakken in het gebied.

Een aantal van de bovengenoemde functievlakken kenmerkt zich door degelijk beheer en onderhoud. De sportvelden en de educatieve tuin kunnen in hun huidige opzet bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit van het park. Andere functievlakken zoals de volkstuinten en de bedrijven, kunnen qua beeld nog een verbeteringslag gebruiken voordat zij kunnen gaan bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit van het park.

Beeldkwaliteitsplan

De ambitie om de diversiteit aan functies te behouden en de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren, is vertaald in een beeldkwaliteitsplan voor de functievlakken. Het plan geeft een handreiking voor het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van de verschillende onderdelen en vooral voor het park als geheel. Hierbij wordt respectvol omgegaan met de huidige situatie. Het beeldkwaliteitsplan beperkt zich in eerste instantie tot de functievlakken die op korte termijn verbeteringslagen nodig hebben, zoals de bedrijven en de volkstuinten. Voor de overige ruimtes schetsen we op een andere manier een toekomstbeeld.

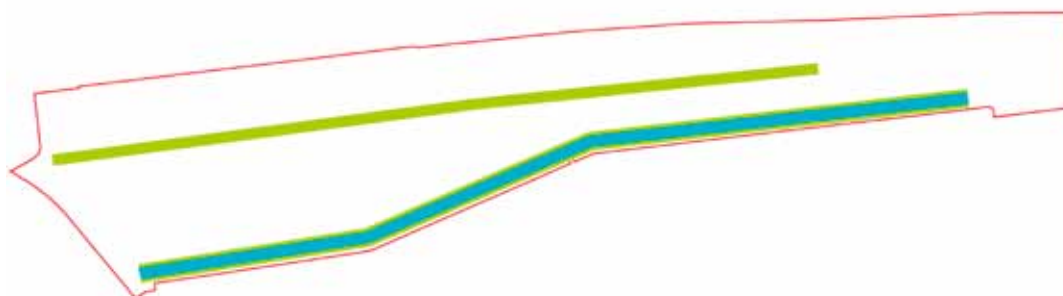


Afbeelding 5. Tussenruimtes vormen basis voor ruimtelijke structuur.

Tussen de functievlakken zit een aanzienlijk oppervlak aan 'tussenruimte'. Deze ruimtes kenmerken zich door groen (hoge bomen, struiken, gras) en hebben vaak de functie van ontsluiting- of toegangsweg. De RFC-weg is het belangrijkste voorbeeld. Deze restruimtes kennen nu een verwaarloosd karakter. Vele potentiële kwaliteiten worden niet benut.

De tussenruimtes vallen veelal samen met de ontsluitingswegen, paden of waterlopen. Ze zijn dus verweven met het hele park en raken aan alle aanwezige functies. Onder deze tussenruimte valt nu ook nog de betonplaat waar de PlukTuin zal komen. Zie voor de ruimtelijke voorstellen voor de PlukTuin op p. 22-31.

De tussenruimtes kunnen de ruimtelijke hoofdstructuur van het toekomstig Park worden. Allereerst vormen ze het raamwerk voor het groen, en indien van toepassing van de waterlopen. Deze hoofdstructuur takt aan bij de groenstructuur in de omgeving van het park: de Schie en de Heemraadsingel. Daarmee krijgt het park inbedding op het stedelijk weefsel op het niveau van de stad. In deze groenstructuur zouden tevens de paden, zowel naar het park als in het park zelf, ingebed moeten worden. Zitgelegenheden en ontmoetingsplekken kunnen hieraan ook gekoppeld worden. De RFC-weg heeft de kracht om samenhang te creëren in het nu zo ongeordende gebied.



Afbeelding 6. Twee elementen voor samenhang.

Het voorstel is de restruimtes te beschouwen als de ruimtelijke hoofdstructuur van het Essenburg Park, met de RFC-weg als ruggengraat. Het groene (en blauwe, indien van toepassing) raamwerk takt aan bij de groenstructuur in de omgeving van het park. Daardoor zorgt het park op de schaal van de stad voor verbindingen in de regionale groenstructuren waarvan de Schie en Heemraadsingel onderdeel uitmaken. De RFC-weg op de oude spoordijk ligt centraal. De weg kan als fiets- en wandelroute de Schie en de Heemraadsingel verbinden, maar loopt nu nog dood op een nooddeur in het geluidscherm langs de spoordijk. Een extra brug is nodig. De route kan ook ruimtelijk een verbeteringsslag gebruiken.

De Essenburgsingel aan de zuidkant van het gebied heeft al een hoge ruimtelijke kwaliteit. De noordoever is echter niet bereikbaar vanuit de buurt. Uitbreiding van het aantal routes in deze strook is daarom kansrijk. Ook vormt de singel zelf een barrière om het park eenvoudig te bereiken. De relatie van het park met de wijk kan versterkt worden door eenvoudige bruggen, waarvan één ter hoogte van de PlukTuin.

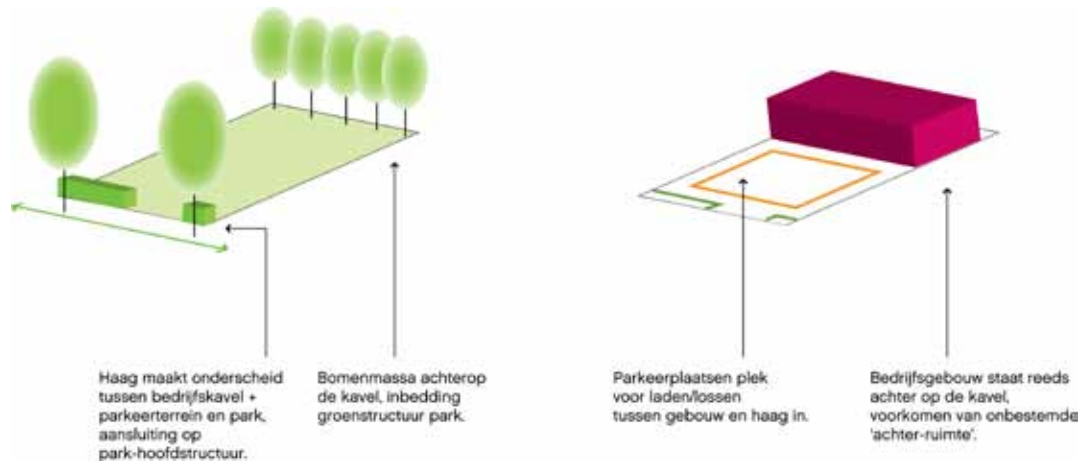
Schets mogelijke ruimtelijke inrichting Park Essenburg Rotterdam (± 2020)



Voorstellen beeldkwaliteit 'bedrijven'

Er is geen onderzoek gedaan naar de mogelijkheid tot uitplaatsing van diverse bedrijven. Echter, de ontwerpers zijn van mening dat bepaalde typen bedrijvigheid niet verenigbaar zijn met een park als groene, publieke en recreatieve ruimte. Dan gaat het met name om de wat meer industriële bedrijven en niet zozeer de ambachtelijke werkplaatsen of kantoren. Deze visie beperkt zich tot het maken van de eerste ruimtelijke verbeterlagen.

Wat betreft de functievlakken 'bedrijven' wordt het volgende pakket eenvoudige ingrepen voorgesteld. Ten eerste zorgt een doorlopende haag aan de voorzijde van het perceel voor aansluiting bij de parkhoofdstructuur gevormd door de RFC-weg (zie ook op p. 18). Deze haag vormt samen met een bomendak een doorgaande lijn door het gebied. Tussen de haag en een bedrijfsgebouw is ruimte voor parkeerplaatsen. De auto's zijn daardoor niet direct in het zicht.

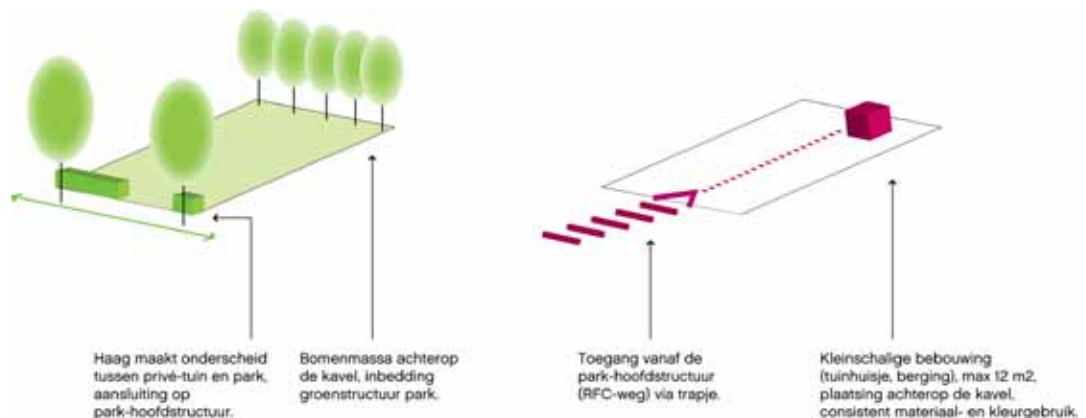


Afbeelding 7. Schets voor verbetering ruimtelijke kwaliteit bedrijven.

Het bedrijfsgebouw staat zoveel mogelijk achter op de kavel. Daar achter komt een bomenrij. Die beplanting is een onderdeel van de groene hoofdstructuur van het park en sluit aan op de groenstructuur van de stad.

Voorstellen beeldkwaliteit 'volkstuinten'

De volkstuinten kennen een ongeordend, rommelig en in enkele gevallen verwaarloosd karakter. De tuinen kunnen goed passen in een park. De volkstuinten hebben verschillende ruimtelijke potenties die beter benut kunnen worden. De relatie tussen de eigenaar van de percelen en de daadwerkelijke gebruiker is niet helder. Naast de hieronder opgesomde suggesties is de vraag van belang wie de regie heeft over dit gebied. Zonder helder antwoord is een daadwerkelijke kwaliteitsslag moeilijk te maken.



Afbeelding 8. Schets voor verbetering ruimtelijke kwaliteit volkstuinten.

Wat betreft de functievlakken 'volkstuinten' wordt het navolgende pakket van eenvoudige ingrepen geadviseerd. Ten eerste zorgt ook hier de doorlopende haag aan de voorzijde van het perceel voor aansluiting bij de parkhoofdstructuur (zie ook p. 18). Deze haag vormt samen met een bomendak een continue lijn door het gebied. De parkhoofdstructuur, de RFC-weg, ligt zichtbaar hoger dan de volkstuintpercelen. Het voorstel is daarom de volkstuinten te ontsluiten met een bescheiden trap.

Het is belangrijk slechts een standaard betonnen trap te gebruiken. De trappen behoren immers bij de parkhoofdstructuur die voor eenheid in het gebied moet zorgen. Naar de visie van de onderzoekers, verdwijnen alle overige en bestaande erfafscheidingen als hekjes, schuttingen en prikstruiken. De combinatie van de haag en het hoogteverschil in het gebied maakt het verschil tussen de publieke en private ruimte duidelijk. De haag kan ook de scheiding tussen de percelen onderling vormen als er geen slootje aanwezig is.

Het tuinhuisje of de berging komt achterop de kavel zodat er geen afgezonderde 'achterkanten' ontstaan. De eigenlijke tuin komt hierdoor dus altijd aan de voorkant en draagt daarmee bij aan het groene karakter van het park. Wat betreft het vloeroppervlak van het tuinhuisje adviseren we een maximum van 12 m². Het huisje zou daarnaast geen afdakjes mogen hebben om een zo strak en opgeruimd mogelijk beeld te krijgen. Het huisje is bij voorkeur in hout uitgevoerd en kan een dak met pannen of bitumen hebben (geen golfplaten). Daarnaast is een eenheid in kleur denkbaar. Bijvoorbeeld drie standaardkleuren voor de tuinhuisjes zorgen voor rust in het ruimtelijk beeld. De achterzijde van de kavel wordt weer gevormd door de bomenrij die opgaat in de parkhoofdstructuur.

Hoofdstructuur van toekomstig Park Essenburg

De parkhoofdstructuur zorgt voor ruimtelijke samenhang tussen de verschillende functievlakken en herbergt een groen routenetwerk van wandel- en fietspaden. De kaart op pagina 19. toont de resultaten van het beeldkwaliteitsplannen en de suggesties voor de vormgeving van de parkhoofdstructuur. De opbouw van het plan komt in de volgende pagina's aan de orde, aan de hand van themakaarten. Tot slot worden de voorstellen voor de parkhoofdstructuur besproken.



Afbeelding 9. Inbedden van het park in de groene structuur van de stad.

Het bestaande bomendak is al tamelijk volledig en bestaat uit mooie en nagenoeg volgroeide bomen. Het toevoegen van enkele bomen aan met name de RFC-weg en de randen van het gebied versterkt de werking van het groen in het park en schept helderheid. Daarnaast sluit de parkhoofdstructuur direct aan op de groen/blauwe structuren van Schie en Heemraadsingel van de stad. De bestaande watergangen in- en om het gebied liggen soms enigszins verscholen en zijn daardoor niet beleefbaar. Met name de Essenburgsingel zelf is vanuit het parkgebied enigszins verstopt. Door het uitbreiden van de groenstructuur en het aanleggen van een wandelpad wordt de singel daadwerkelijk bij het park betrokken.

De toe te voegen bomen (lichte kleur in afbeelding 9) maakt de groenstructuur in het gebied compleet. Nieuwe bomen versterken met name de ruimtelijke werking van de RFC-weg. Ook de beplanting op de grens naar de spoorlijnen zou meer als eenheid over kunnen komen. Het daar al bestaande groen zou moeten worden verlost van de overmatige, slecht onderhouden en sociaal onveilige ondergroei. Al met al ontstaan er een robuust en herkenbaar groen raamwerk dat past in de grote lijn van het stedelijk weefsel van Rotterdam en aan bezoekers aanleiding geeft tot hernieuwde beleving van het gebied.

Groene plekken en hun functie

Nagenoeg elk deel in het park kent een groen karakter en een bijbehorende specifieke functie. De voetbalvelden blijven behouden. De volkstuinten vormen in de toekomst een strak en toch speels element. Centraal in het park ligt het terrein van De PlukTuin die in de toekomst een permanent groene functie zou kunnen krijgen.



Afbeelding 10. Groene plekken en hun functies.

In het gebied zijn nu al een aantal openbare verblijfsplekken te vinden. Rondom de moskee ligt een ruimte met een pleinachtige inrichting. Groene elementen ontbreken echter enigszins. Die kunnen eenvoudig worden toegevoegd. Aan de oostkant in het park, ten noorden van de educatieve tuin, zou een extra groen plein of speeltuin gerealiseerd kunnen worden. Op dit punt komt de koppeling tussen de huidige RFC-weg en de ingang naast het Marnix-gymnasium. Door deze nieuwe verbinding wordt de RFC-weg daadwerkelijk een doorgaande route in de stad. En de weg koppelt de verblijfsplekken in het park zoals bijvoorbeeld de PlukTuin (zie p. 22-31).



Afbeelding 11. De belangrijke openbare verblijfsplekken.

Op dit moment is de PlukTuin een kale plaat beton. De verharding is in zeer slechte staat. Een verhard oppervlak van dit formaat past niet in een groen parkgebied en het geeft te veel overlast bij droog en nat weer. Voor tijdelijk gebruik voor de PlukTuin volstaat verharding. In de toekomst is het denkbaar dat hier, na verwijdering van het beton, het ophogen en draineren van het terrein, naar een veel groenere invulling wordt gezocht. De PlukTuin kan dan het centrale deel van het Park Essenburg worden met gras, beplantingsvlakken en bomen.

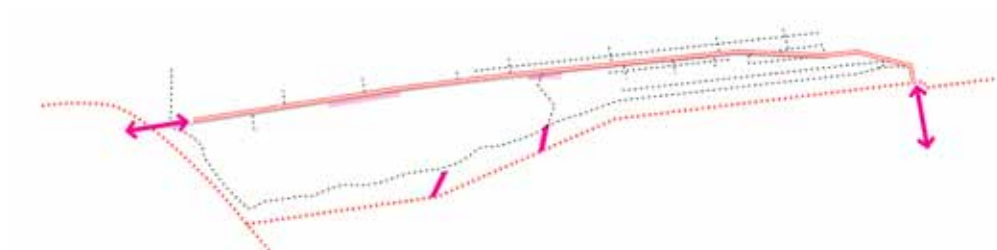
Nieuw systeem van paden

Zoals hierboven al aangegeven wordt de RFC-weg de belangrijkste as en doorgaande route door het park. Deze route verbindt de aanliggende functievlakken en sluit aan beide uiteinden aan op het groen/blauwe stedelijk weefsel van de stad. De toegang bij het Marnix Gymnasium vraagt om een uitnodigende vormgeving en een goede aansluiting op de Heemraadsingel en, met een goede kruising, op het oostelijke deel van de Essenburgsingel.

Aan de westkant is de aansluiting van de RFC-weg als wandel- en fietspad op de routes langs de Schie belangrijk. De westelijke toegang tot Park Essenburg wordt een groen knooppunt. Hier gaat ook een route over brug naar Spangen en een ander onder het spoor door naar het Roel Langerakpark. Het knooppunt moet functioneel kloppen en vanzelfsprekend vormgeven zijn.

Momenteel loopt de RFC-weg halverwege de groene strook dood. Er zal ruimte gezocht moeten worden om de weg te koppelen aan de toegang bij het Marnix-Gymnasium. Op de plek van deze koppeling, ongeveer ten noorden van de educatieve tuin, verspringt de as iets en ontstaat er extra ruimte voor al genoemde verblijfsplek of speelplaats.

Voorstellen beeldkwaliteit Essenburgsingel



Afbeelding 12. Nieuw routesysteem van wandel- en fietspaden.

Een belangrijke nieuwe route is de noordzijde (parkzijde) van de Essenburgsingel. Dit is nu al groen gebied met een mooie relatie met het water. Echter ontbreekt hier een eenvoudig pad en is dit aanzienlijke deel van het grondoppervlak niet beleefbaar.

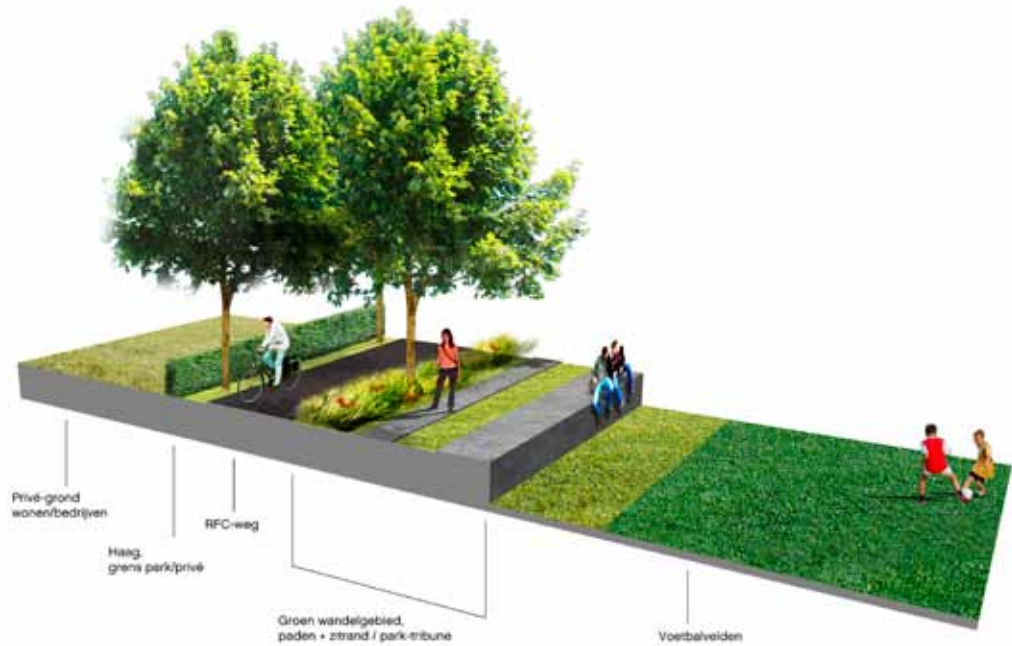


Afbeelding 13. Mogelijk profiel Essenburgsingel met rechts een wandelpad in het Park.

Vanuit deze twee hoofdroutes verbinden zijpaden de volkstuinen, de sportterreinen, bedrijven, woningen en natuurlijk de PlukTuin. Verder wordt er centraal in het park, dus bij de PlukTuin een eenvoudige brugverbinding voorgesteld die het park en de PlukTuin verbindt met de woonwijk.

Voorstellen beeldkwaliteit RFC-weg

De algemene ingrediënten voor herprofilering van de RFC-weg bestaan uit een doorgaande haag als begrenzing tussen openbaar en privégebied (zie ook het beeldkwaliteitsplan) en een bomenlaan. Naast het wandel- en fietspad is er ruimte voor een gescheiden rijbaan voor het ontsluiten van de woningen en de bedrijven. De nadruk ligt op een breed voetpad aan de zuidzijde van deze groene as, op de rand van de spoordijk. Tussen dit voetpad en de rijbaan is ruimte voor een strook met (sier)beplanting en zitjes. Als de RFC-weg een belangrijke fiets- en wandelroute wordt, is goede verlichting noodzakelijk.



Afbeelding 14. RFC-weg, impressie bij sportvelden.

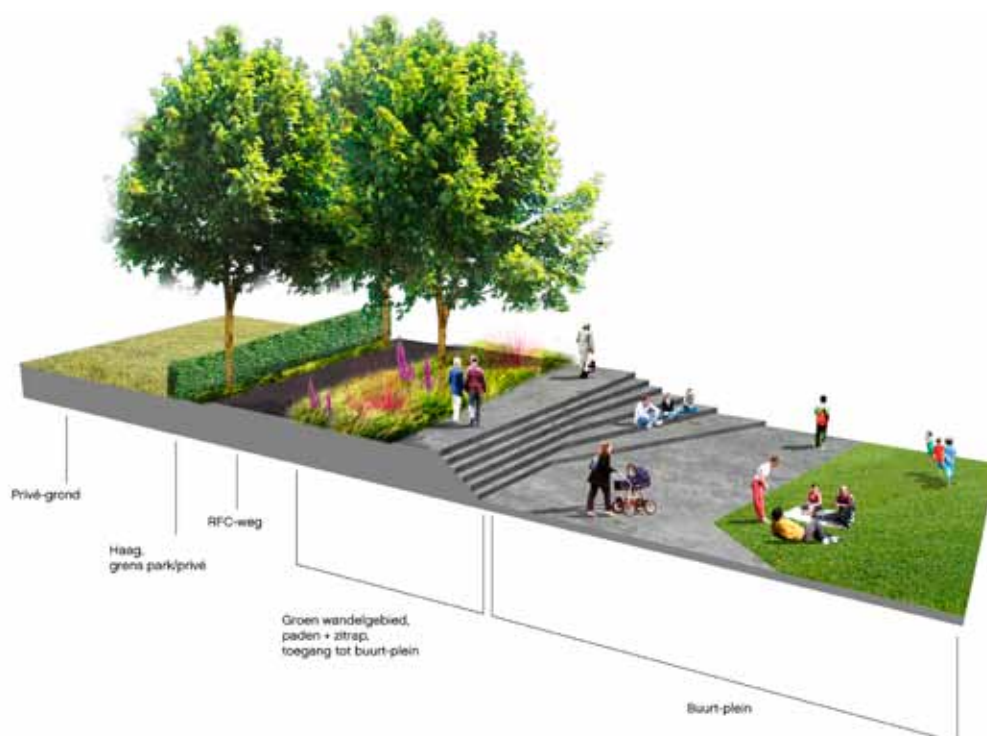
Ter hoogte van de sportvelden in het westelijk deel van het park ligt de RFC-weg herkenbaar hoger dan de sportvelden door de aanwezigheid van de spoordijk. De rand van het voetpad gaat hier op in een 'parktribune' met een zicht op het voetbalveld.



Afbeelding 15. RFC-weg impressie met toegang tot volkstuin (zuidzijde).

Enkele volkstuinjtes liggen ten zuiden van de RFC-weg, andere aan de noordkant. Vanaf de RFC-weg krijgen de tuinen toegang met een betonnen standaardtrap.

Ter hoogte van de PlukTuin ligt de RFC-weg op aanzienlijke hoogte. Deze plek zal als centrale ontmoetingsplek in het park dienst doen. Hier zal dus een bijzondere en herkenbare verbinding moeten komen. We stellen een 'luie trap' voor die zorgt voor een aantrekkelijke en gevarieerde overgang van de centrale as naar het centrum van het park.



Afbeelding 16. RFC-weg met luie trap naar PlukTuin.

Suggesties voor soorten beplanting

Voor de verdere vormgeving van het Park doen de onderzoekers een aantal suggesties over de te planten bomen, stuiken en overige beplanting. De Potentieel Natuurlijke Vegetatie (zie pagina 50) geeft suggesties voor de soorten beplanting die in het toekomstig park toegepast kunnen worden. Houd daarbij rekening met eventueel brak grondwater. Gezien de uitgangspunten van ProGroen biedt ook de beplanting op het traditionele Zuid-Hollandse boerenerf inspiratie (Landschapsbeheer Zuid-Holland, zonder jaartal). Op het boerenerf zijn vaak één of meerdere grote bomen te vinden. Zij symboliseren de traditie van het boeren van vader op zoon en de rijkdom die de aarde geeft. Voorbeelden zijn paardenkastanje en (bruine)beuk. Een kastanje kan beter tegen natte voeten, en laat uitbundiger de seizoenen zien (kaarsen en kastanjes).

Park Essenburg is een groen gebied met karakteristieke diversiteit aan functies, die een divers publiek kan aanspreken. De weg naar Park Essenburg bestaat uit opvolgende kleine stappen die elk een eigen bijdrage leveren. Het beeldkwaliteitsplan en de uitwerking van de parkhoofdstructuur zijn de eerste stappen, maar vragen verdere uitwerking. In de loop van de tijd kunnen die in goed overleg tussen ProGroen en alle betrokken nadere invulling krijgen.



Schetsontwerp PlukTuin Essenburg-RFC

Tijdelijke invulling (2011-2014)



atelier
SCOPE
landscape and urban design

Toelichting Schetsontwerp PlukTuin Essenburg-RFC

De PlukTuin, een initiatief van de bewonersgroep ProGroen, is het eerste gedeelte van Park Essenburg dat wordt aangelegd. ProGroen wil tezamen met andere buurtorganisaties de PlukTuin zelf beheren. De PlukTuin wordt aangelegd op een plaat beton van een voormalige parkeerplaats, met een omvang van 40 bij 60 meter.



Afbeelding 17. De betonnen plaat waar de PlukTuin komt.

De inrichtingsschets geeft een impressie van de voorgestelde inrichting. Atelier Scope verzorgde een handreiking en deed de hieronder vermelde suggesties en voorstellen (Atelier Scope (2), 2011). De schets is geen blauwdruk omdat de inrichting van de tuin zich in de loop van de tijd zal ontwikkelen. Het budget van ProGroen is vooralsnog beperkt. Improvisatie en creatief gebruik van beschikbare materialen zijn vereist. Naast de inrichtingsschets is er voor ProGroen tevens een autocad-bestand beschikbaar, waarmee bewoners het ontwerp zo precies mogelijk kunnen uitvoeren.



Afbeelding 18. Impressie PlukTuin.

De Wetenschapswinkel besteedt vooral aandacht aan het effect van de nieuwe inrichting op de sfeer van de nu nog zo kale betonnen plaat. De inrichting van het gebied is opgedeeld in vier verschillende gedeelten: de Fruitboomgaard, Theetuin, Kruidentuin en Watertuin.

1 - De Fruitboomgaard heeft een rechthoekige structuur, zoals te vinden in een productiefruitboomgaard. Dit komt tegemoet aan de wensen voor een productieve en efficiënte pluktuin. De fruitbomen zijn zo geplaatst dat ze makkelijk bereikbaar zijn en dat het mogelijk is ze efficiënt water te geven in droge periodes. De tuin heeft niet alleen een productiefunctie. De tuin is ook een plek voor recreatie en ontmoeten. Om die reden zijn de bomen in groepen geplaatst, is de richting van de bomenrijen op een speelse manier schuin en is de rij hier en daar doorbroken. Hierdoor bestaat er tussen de bomen ruimte voor het ontplooiën van activiteiten of toevoegen van nieuwe beplanting.



atelier
SCOPE
landscape and urban design

Collage fruitboomgaard.



Afbeelding 19. Impressie bessenpluktuin.

Het is belangrijk om ook voor de komende jaren de richting voor de ontwikkelingen vast te leggen. Het is mogelijk dat buurtbewoners hun eigen toevoegingen aan de tuin zullen doen. Daarnaast is het nog niet duidelijk wie uiteindelijk de praktische leiding over de PlukTuin zal gaan nemen. Het voorgestelde stramien kan in principe doorgezet worden. Om de ruimtelijke structuur van de gebruiksruidtes helder te houden is het belangrijk om in de toekomst de fruitboomgaard te verdichten en de nieuwe bomen niet zomaar ergens op de betonnen plaat neer te zetten.

2 - De Theetuin geeft ruimte voor het recreatieve gebruik van de PlukTuin. Mensen uit de buurt kunnen elkaar hier ontmoeten. Vlakbij de Theetuin, in het noordelijke deel van de PlukTuin, is voorlopig de belangrijkste entree van de PlukTuin gesitueerd. Die komt uit op de RFC-weg. In de toekomst hoopt ProGroen de tuin via een brug over de Essenburgsingel gemakkelijker bereikbaar te maken voor bewoners uit Het Nieuwe Westen.

Bij de Theetuin komen tevens voorzieningen als een picknickplaats, speeltoestellen voor kleine kinderen en een gebouwtje voor het opbergen van materialen. Er staan fruitbomen, verspreid op een informele, speelse manier. Grote (houten) bakken hebben de voorkeur voor afscheiding van de Theetuin, zodat er een helder kader komt. Hier kunnen allerlei verschillend meubilair, aardewerk potten aan toe worden gevoegd.

In de theetuin is het plezier en het elkaar ontmoeten belangrijker dan de productiefunctie. De sfeer van de pluktuin staat centraal maar kan vooral worden aangevuld door bloemrijke planten die niet per definitie vruchten hoeven te dragen. De bakken rondom de pluktuin kunnen gevuld worden met lavendel en andere geurige planten. Op enkele plekken kunnen bakken komen met een liguster- of buxushaag voor meer beschutting zorgen.

De activiteiten die plaats gaan vinden kunnen de ontwikkelingsrichting van de Theetuin bepalen. Het is daarbij belangrijk dat de intieme en kleinschalige sfeer van de tuin behouden blijft. Er is voldoende ruimte om de tuin uit te kunnen breiden in de richting de Watertuin en Fruitboomgaard. In het ontwerp is deze ruimte bewust open gelaten zodat er ingespeeld kan worden op de ontwikkelingen in de komende jaren.

3 - De Kruidentuin ligt naast de ontmoetingsplek in de noordwesthoek van de PlukTuin. Dit deel bestaat uit een verzameling van bakken met kruiden en bessenstruiken. In deze hoek sluiten de bakken aan op de begroeiing op de wal waarop de RFC-weg ligt.

De Kruidentuin is eigenlijk de moestuin van dit gebied en sluit daarmee aan op de moestuinen in de omgeving. De bakken kunnen worden gevuld met verschillende soorten groenten, kruiden of fruitstruiken zoals bessen en frambozen. Deze tuin vormt een geleidelijke overgang vanaf de dijk naar de fruitboomgaard. In de Kruidentuin loopt het grid van de bomen in een open structuur door. Maar hier bepalen de kruidenbakken het beeld. De Kruidentuin is al sterk ingekaderd door de Fruitboomgaard en de Theetuin. De bakken staan in het schetsontwerp nog ver uit elkaar. Dat geeft voldoende ruimte voor het toevoegen van nieuwe bakken met struiken en planten.



atelier
SCOPE
landscape and urban design

Collage theetuin.

4 - De Watertuin wisselt van maat naargelang het weer. Regent het veel, dan staat er een grote plas op de betonnen plaat. In een droge periode is de plas klein of verdwenen. Het voorstel is de waterplas te benutten als recreatieve plek. Er komen enkele bomen in bakken die staan op vlonders.



Afbeelding 20. Impressie beplanting Watertuin.

Deze bakken zijn in de winter volledig omgeven door het water, maar staan in de zomer droog. Een waterspeeltuin of natuurlijke moerasvegetatie op deze plek is goed denkbaar. Als er in de plas een bank staat, kan die als bijzondere zitplek dienen. We adviseren om materialen toe te passen die makkelijk in gebruik zijn zoals vlonders, pallets en houten planken. Ook (beton)tegels kunnen als stapstenen voor in het water dienen. Als ontwikkelingsrichting doen we het voorstel om te zoeken naar het behouden van een relatief constant waterpeil van de plas. Dan kan de plas in de zomer gebruik worden als waterspeelplek.

De techniek van het uitvoeren. De bomen, zakken en pallets zijn de belangrijkste bouwstenen van het ontwerp. Om de bouwstenen goed tot hun recht te laten komen vragen we aandacht aan de volgende punten:

- Het gebruik van (enkele) oudere fruitbomen is wenselijk. Deze bomen geven niet alleen meer karakter aan de PlukTuin, maar zorgen daarnaast ook eerder voor fruit. Jonge fruitbomen geven in de eerste drie jaar geen oogst. Dat doen ze pas nadat ze flink gegroeid zijn. Het is mogelijk om oudere fruitbomen te kopen bij verschillende leveranciers en telers.
- Het is voor fruitbomen in een bak essentieel dat ze ruim in de grond staan. Dan kunnen ze voldoende voedsel en water krijgen, ook in droge periodes. Dit betekent dat een gemiddelde fruitboom al een zak/bak met 1 kubieke meter = 1.000 liter grond nodig heeft.
- Bij het aanschaffen van de fruitbomen is het belangrijk om in ogenschouw te nemen dat de vruchten zich pas vormen na kruisbestuiving. Kies daarom verschillende soorten rassen.
- De planten en bomen op natte plaatsen kunnen het beste op een verhoging (bijvoorbeeld een pallet) worden geplaatst. Ze krijgen dan niet te natte voeten.
- De bakken, zakken, vlonders, pallets, het meubilair en alle andere materialen dienen bestand te zijn tegen weer en wind.



atelier
SCOPE
landscape and urban design

Collage kruidentuin.



Afbeelding 21. Bomen en planten in kisten en zakken.

Toelichting Schetsontwerpen PlukTuin Essenburg-RFC

Uit de uitkomsten van de hierna gepresenteerde onderzoeken en de wensen van ProGroen is het volgende Programma van Eisen opgesteld voor de PlukTuin over vijf jaar.

- Het terrein krijgt een groen karakter met de sfeer van een boomgaard en moestuin.
- De bomen, struiken en planten zijn zo veel mogelijk bloem- en vruchtdragend opdat in de nazomer en herfst geoogst kan worden.
- De tuin wordt goed zichtbaar en bereikbaar vanuit de buurt.
- Er komen duidelijke toegangen met hek en informatiebord bij de Essenburgsingel en de RFC-weg.
- Over het water van de Essenburgsingel komt in de toekomst een brug.
- Er komt een pad van de brug naar de RFC-weg. Dit maakt het mogelijk een rondje te wandelen.
- De bomen, struiken en planten staan in bakken op de betonnen ondergrond. Ze zijn verplaatsbaar, maar eenvoudig is dit niet.
- Op het terrein komt een speelplek met houten toestellen voor kinderen (4-12 jaar).
- Er komt een ontmoetingsplek voor jongeren (12-20 jaar).
- In een speel- annex tuinhuis kunnen speelgoed en tuingereedschap worden opgeborgen.
- Er komen bankjes, picknicktafels, een barbecueplek en een klein (overdekt) podium.
- De paden bij de speel- en zitplekken moeten droog blijven. Op delen van de betonnen plaat blijft immers bij nat weer water staan.
- De inrichting is door vrijwilligers zelf te realiseren, evenals het onderhoud.
- Er komt aandacht voor sociale veiligheid (overzicht, verlichting, toegangshekken).

Randvoorwaarden de PlukTuin Essenburg RFC Rotterdam

- De betonplaat blijft vooralsnog liggen. Pas als er voor Park Essenburg budget beschikbaar komt passend bij de inrichting en het beheer van een wijkpark, kan de plaat worden verwijderd, de bodem opgehoogd en gedraineerd en kan de PlukTuin een nieuwe invulling krijgen.
- Alle bomen, struiken en planten vragen eenvoudige verzorging.
- De objecten zijn makkelijk te plaatsen en te verwijderen.
- Alle nieuwe objecten zijn veilig en passen in het bestemmingsplan (maximale oppervlak 25 m², goothoogte 3 m).
- Het budget voor het eerste jaar is € 5.000,00 aan materiaalkosten.



atelier
SCOPE
landscape and urban design

Collage watertuin.

Schetsontwerp PlukTuin Essenburg-RFC
(Tijdelijke invulling ±2015)



atelier
SCOPE
landscape and urban design

PlukTuin

Essenburg - RFC

van iedereen, voor iedereen



"PlukTuin Essenburg RFC" is een initiatief van:

Pro Green

Essenburg RFC

www.de-pluktuin.nl

Summary

In 'On the way to Essenburg Park' the Wageningen UR Science Shop gives recommendations to the neighbourhood-based working party ProGroen Rotterdam (the Netherlands).

In Rotterdam, ProGroen (ProGreen) strives to keep the green character of a neglected strip (± 12 ha) between their neighbourhood and an international railway track. In 2007, a Rotterdam welfare organisation launched a plan to develop 'the longest urban structure in the Netherlands' on the strip. ProGroen does not agree to this intention to build an 800 meter long structure and is aiming at making the strip useful and valuable for the neighbourhood. Community gardening, urban farming and sustainable use of urban space play an important role in the vision of ProGroen. The working party want to start with the 'PlukTuin' (PickingGarden) a community garden on a desolate car park measuring $\pm 40 \times 60$ metres.

In June 2009, ProGroen asked the Wageningen UR Science Shop to support their visions and dreams and give them a scientific fundament. The cooperation lasted two years. The Science Shop recommends ProGroen to look at the green strip as a future urban park. 'Park Essenburg' can play an important role in connecting green and blue structures in the Rotterdam urban tissue. On the west side the park joins the ecological corridor along the river Schie. On the east side it connects to the Heemraadsingel, part of the 'boulevard system' of the Rotterdam City. Park Essenburg can play a key role in Het Nieuwe Westen district of Rotterdam. This is a highly densely built neighbourhood and has a multicultural, relatively poor population with a low level of education. The integration of many inhabitants in Rotterdam society could be better. Research shows that sport and opportunities to come together in urban green are positive factors in stimulating a healthy physical and mental life style and participation in society. Community gardening also stimulate the same factors.

As The Science Shop sees it, the main task for ProGroen is to convince the neighbourhood, local organisations and politicians that Park Essenburg is an essential missing green link in the urban tissue of Rotterdam. Then the green strip could disappear from Rotterdam City Council's list of 'strategic development locations'. To fulfil this task, ProGroen must be able and willing to connect to 'green and ecological' persons and organisations in the neighbourhood, the city and the Netherlands. There are more citizens' initiatives and participation projects on urban green in Rotterdam and The Netherlands. Sharing experiences will strengthen ProGroen and will give the working party a lot of energy and inspiration.

In cooperation with ProGroen the Science Shop developed suggestions and spatial guidelines for the future design of the Park Essenburg and the PlukTuin. These images only give impressions of the potential of the green spaces. It is up to ProGroen to realise their green aspirations and sustainable dreams in effective collaboration with others.



1 Bewonersgroep ProGroen en toekomstig Park Essenburg

In Rotterdam ligt langs de spoordijk en de Essenburgsingel in de Deelgemeente Delfshaven een miskende groene strook van ruim 700 meter lang en ongeveer 175 meter breed. Station Rotterdam Centraal en de City zijn vlakbij gelegen. De strook is, als uitzicht, een eerste kennismaking van (inter)nationale treinreizigers met de Maasstad. Soortgelijke terreinen gelegen tussen spoorwegemplacements en de stad zijn in Nederland en heel Europa veelvuldig te vinden. Bewoners van de Essenburgsingel maken zich zorgen over de toekomst van de strook. Zij richtten begin 2009 daarom een initiatiefgroep op: ProGroen, met als motto Essenburg – RFC, hier bouwen: NEE!



Afbeelding 22. Gebied ProGroen, toekomstig Park Essenburg in Rotterdam.

Aanleiding voor de oprichting was het idee van Humanitas, een grote Rotterdamse zorg- en welzijnsinstelling, om op de strook een groot lang en hoog pand te bouwen (zie 2.6). De bewonersgroep vindt '(...) dat verdere bebouwing van dit in alle opzichten kwetsbare gebied geen gezonde bijdrage kan leveren aan duurzame ontwikkeling. Wij zijn dan ook tegen bebouwing, door welke organisatie dan ook.' (www.geenbouwenessenburgsingel.nl).

Van juni 2009 tot en met mei 2011 ondersteunde de Wetenschapswinkel van Wageningen UR de bewonersgroep door middel van het project 'Groen welbehagen of kil beton'. De leden van ProGroen deed de afgelopen jaren veel kennis en inzicht op. Met de publicatie van 'ProGroen Rapporteert' deed de bewonersgroep daarvan eind 2009 verslag en gaf zijn visie op de toekomst van het totale terrein (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2009).

Met 'PlukTuin Essenburg-RFC van iedereen, voor iedereen' vult ProGroen dit in december 2010 in voor de reeds jaren niet meer gebruikte parkeerplaats (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2010).



Afbeelding 23. Logo PlukTuin. Bron ProGroen 2010.

De PlukTuin is de eerste stap op weg naar Park Essenburg. Bij de inrichting en later het beheer van het park wil ProGroen zo veel mogelijk buurtbewoners betrekken.

Met het verwerven van een eerste subsidie van € 5.000,00 uit het fonds 'Rotterdam Idee' voor bewonersinitiatieven en het ondertekenen van de gebruikersovereenkomst met de deelgemeente Delfshaven op 4 april 2011, heeft de bewonersgroep ook praktisch resultaat bereikt. ProGroen heeft daarmee formeel het recht om in elk geval voor drie jaar de plaat beton midden op het terrein in te richten als tuin voor de buurt.

1.1 Leeswijzer 'Op weg naar Park Essenburg'

'Op weg naar Park Essenburg' is het advies van de Wetenschapswinkel Wageningen UR aan ProGroen. In dit rapport zijn de inhoudelijke onderbouwing van die adviezen opgenomen, zoals verstrekt door de betrokken onderzoekers en studenten bij de Wetenschapswinkel van Wageningen UR. Bijlage 4 van dit rapport doet verslag van het verloop van de samenwerking, gezien vanuit het Wageningse perspectief. De bijlagen zijn niet in de gedrukte versie opgenomen. Zie daarvoor de internetversie, te vinden op www.wetenschapswinkel.wur.nl/NL/Publicaties, onder nummer 280.

Het is de bedoeling deze publicatie vooral praktisch te houden. Doel van de samenwerking tussen ProGroen en de Wetenschapswinkel van Wageningen UR is dat de bewonersgroep in de toekomst zelfstandig verder kan werken.

Dit rapport is te beschouwen als een volgende stap in het proces dat ProGroen doormaakt. Er zal dan ook zo weinig mogelijk informatie worden herhaald uit:

- 'ProGroen Rapporteert' uit 2009, en
- 'PlukTuin Essenburg-RFC van iedereen, voor iedereen', uit december 2010.

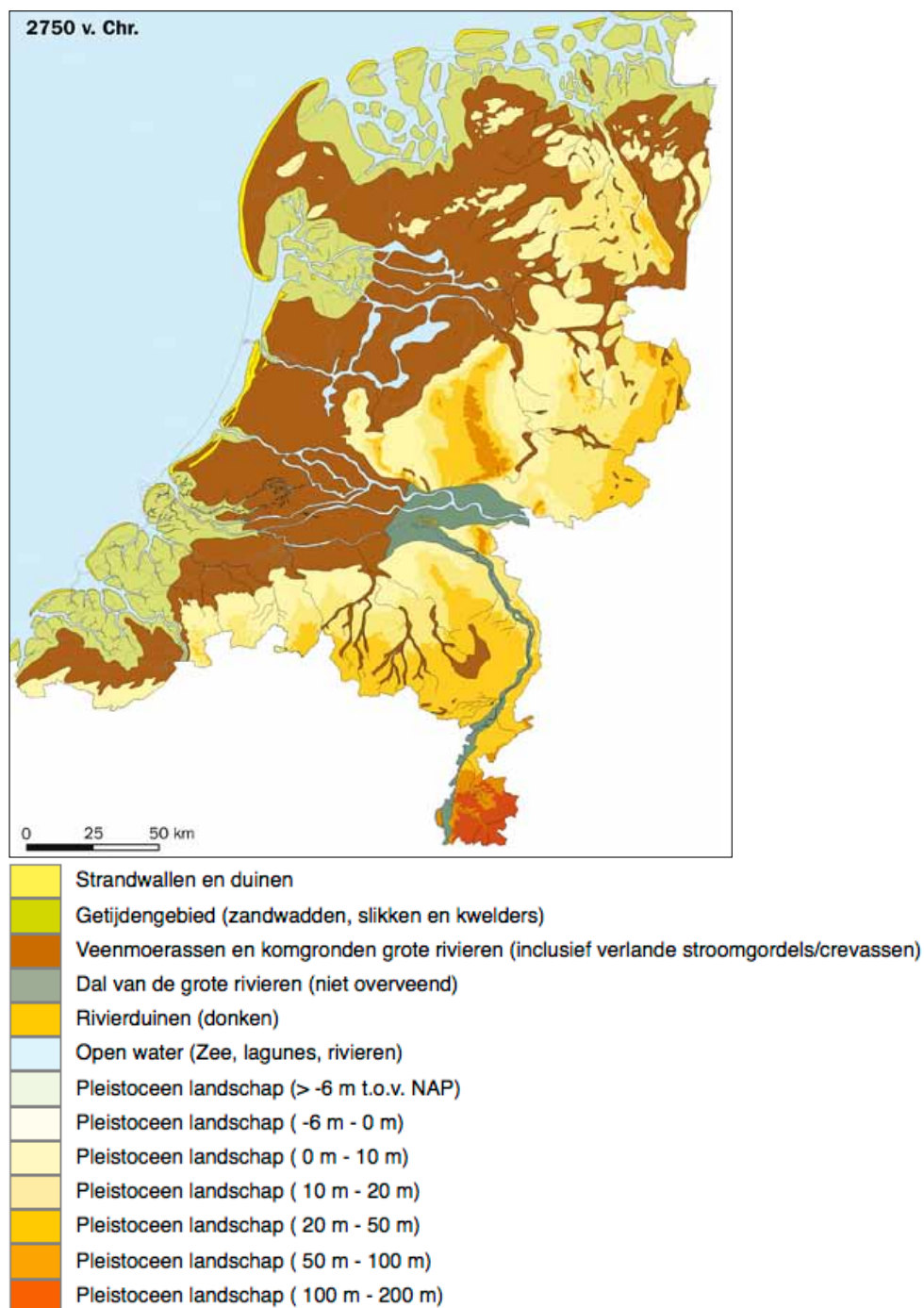
De onderzoekers veronderstellen dat de informatie op de sites www.geenbouwessenburgsingel.nl en www.essenburgsingel.info bekend is. Er wordt alleen uit geput voor zoverre dat direct relevant is. De opzet van dit rapport is dat het niet alleen voor ProGroen maar ook voor buitenstaanders de nodige informatie geeft een compleet beeld te verkrijgen van de opgave waarvoor de bewonersgroep in Rotterdam staat.

In dit eerste hoofdstuk wordt een aantal onderwerpen uit het Advies aan ProGroen (zie p. 9-33) verder uitgewerkt. Hoofdstuk 2 verhaalt over de actuele situatie in Rotterdam. Hoofdstuk 3 beschrijft de onderzoeken naar de fysieke en ecologische gegevens van het terrein, en hoofdstuk 4 de sociale gegevens in de wijk Het Nieuwe Westen. Deze twee hoofdstukken sluiten elk af met aandachtspunten voor het Programma van Eisen voor het Park en de PlukTuin (p. 50). Hoofdstuk 5 beschrijft de samenwerking tussen de mensen uit Rotterdam en Wageningen, met daarin ook aandacht voor het gehanteerde theoretische kader. Dit kader is ontwikkeld door Henk Oosterling, lid van de begeleidingscommissie van dit project. Zijn Eco³-concept wordt nader uitgewerkt in paragrafen 5.3 en 5.4 en in bijlage 3. Uitgangspunt is dat de theorie praktisch toepasbaar is als handelingsperspectief voor ProGroen en het Park Essenburg. In het nawoord kijken Erik Wemmers, de eerste contactpersoon van ProGroen, en Peter Veer, projectleider van dit Wetenschapswinkelproject, terug op de samenwerking.

1.2 Biografie van het toekomstig Park Essenburg

ProGroen kent de belangrijke hoofdstukken uit de geschiedenis van het gebied en de buurt. Zie hiervoor www.geenbouwessenburgsingel.nl/historie. Dat verhaal begint in de late Middeleeuwen (circa 1200 na Christus). Om het huidige stedelijk landschap te kunnen begrijpen gaan we een grote stap verder terug in de tijd, naar het Subboreaal (circa 5660-2400 voor Christus). Het westen van wat nu Nederland heet, was een moeras. In de latere perioden van het Subatlanticum (ongeveer 2400 voor Chr. tot nu) brak de zee zo nu en dan de riviermonden in en overspoelde het moeras. Dit liet in het veen geulen na, met langs de oevers daarvan klei en zand. Dat werden hogere delen in het veenlandschap.

Toen eeuwen later mensen in het gebied kwamen wonen, kozen zij juist die stevigere en hogere delen langs de geulen uit. Op die ruggen legden ze in de Middeleeuwen hun dijken aan ter bescherming van de veenpolders. Waarschijnlijk is dit ook de oorsprong van de historische Beukelsdijk. De grondsoort die van nature op de plek van Park Essenburg te vinden was zal waarschijnlijk weinig zijn geweest, met resten van rivier- en zeeafzettingen van klei en zand. Op de dijk liep een weg met boerderijen er langs. De polders met hun venige bodem zijn eeuwen vooral grasland geweest. Opnieuw verlagen van het waterpeil in de sloten was steeds noodzakelijk. Zo kwamen veenpolders wel meters onder het oorspronkelijke niveau te liggen (Keuning, 1970).



Afbeelding 24. Nederland in het Subatlanticum (\pm 2750 v Chr.).

Bron RACM & TNO Ontwikkeld voor de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie. www.noaa.nl.

Het boerenland met weilanden en boerderijen langs de Beukelsdijk behield honderden jaren dezelfde structuur. Eén van die boerderijen was 'De Essenburg'. Bij de boerderijen stonden fruitbomen, lagen moestuinen en soms wat akkertjes.

Halverwege de 18e eeuw maakte Rotterdam een sterke groei door. De stad barstte uit haar verdedigingswallen. De stadssingels in Rotterdam zijn aangelegd naar aanleiding van het Waterproject van stadsarchitect W.N. Rose (www.essenburgsingel.info), uitgevoerd in de jaren 1859-1866 om de stad schoner, droger en mooier te maken. De Essenburgsingel vormt geen onderdeel van onderhavig project.



Afbeelding 25. Boeren erf in Zuid-Hollandse veenweidegebied.
Bron: www.landschapsbeheerzuidholland.nl.

Rond de Beukelsdijk maakte het boerenland aan het begin van de 20e eeuw plaats voor stedelijke bebouwing (Egging, 2010). Om de venige bodem voldoende draagkracht te geven werden zand en klei opgebracht. Dat gebeurde ook bij de aanleg van de spoorlijn, eind 19e eeuw. 'ProGroen Rapporteert' (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2009) gaat nader in op de houten voormalige stationsgebouwen op het terrein. Deze gebouwen zijn restanten van een uniek stationscomplex. ProGroen maakt zich sterk de gebouwen op de Gemeentelijke Monumentenlijst te plaatsen.

1.3 De miskende groene strook wordt Park Essenburg

Tussen het spoor en de Essenburgsingel ligt de miskende strook groen. Het grootste deel van het gebied is eigendom van de gemeente Rotterdam. De strook tussen het spoor en de RFC-weg is in handen van NS-Poort. ProGroen wil dat groene karakter behouden. Maar het gebied behoort ook tot de 'strategische grondreserve' van de stad. Dit betekent dat de strook door het ontwikkelingsbedrijf van de gemeente Rotterdam naar voren kan worden geschoven als een (markt)partij op zoek is naar een plek voor nieuwe ruimtelijke ontwikkeling (www.rotterdam.nl/gebiedsontwikkeling).

Als de strook erkend wordt als 'Park Essenburg' dan kan het gesprek zich richten op de inrichting en beheer van het gebied, passend bij een park. Het gemeentelijk deel zit dan in de portefeuille 'Maatschappelijk Vastgoed' van het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (www.obr.rotterdam.nl) en in beheer van de dienst Sport en Recreatie en de deelgemeente Delfshaven. In dat geval moeten budgetten worden vrijgemaakt voor inrichting en beheer (zie bijlage 8).

ProGroen is een bewonersinitiatief en wil op de participatieladder de hoogst mogelijke sport behalen: co-productie. Om de rol van co-producent te kunnen spelen, is een formele positie in de onderhandelingen over inrichting en beheer van de ruimte noodzakelijk. Voor ProGroen is het goed aansluiting te zoeken bij groene mensen, organisaties en besturen in de buurt, stad of land die daarmee ervaring hebben. Dat biedt praktische steun, inspiratie en energie. In Rotterdam speelt het Milieucentrum (www.milieucentrum.rotterdam.nl) een spilfunctie. Verder zijn daar Rotterdam Oogst (www.rotterdamseoogst.nl), Creatief Beheer (www.creatiefbeheer.nl) en Eetbaar Rotterdam (www.eetbaarrotterdam.nl). De laatste organisatie legt ook contacten met bewonersinitiatieven in andere steden, zoals De Bikkershof in Utrecht (<http://www.bikkershof.nl/>), Moe'stuin in de Poptahof te Delft (<http://www.poptahof.nl/activiteiten/moes-tuin.html>) en Natuurtuin Slatuinen in Amsterdam (<http://www.natuurtuin-slatuinen.nl>).

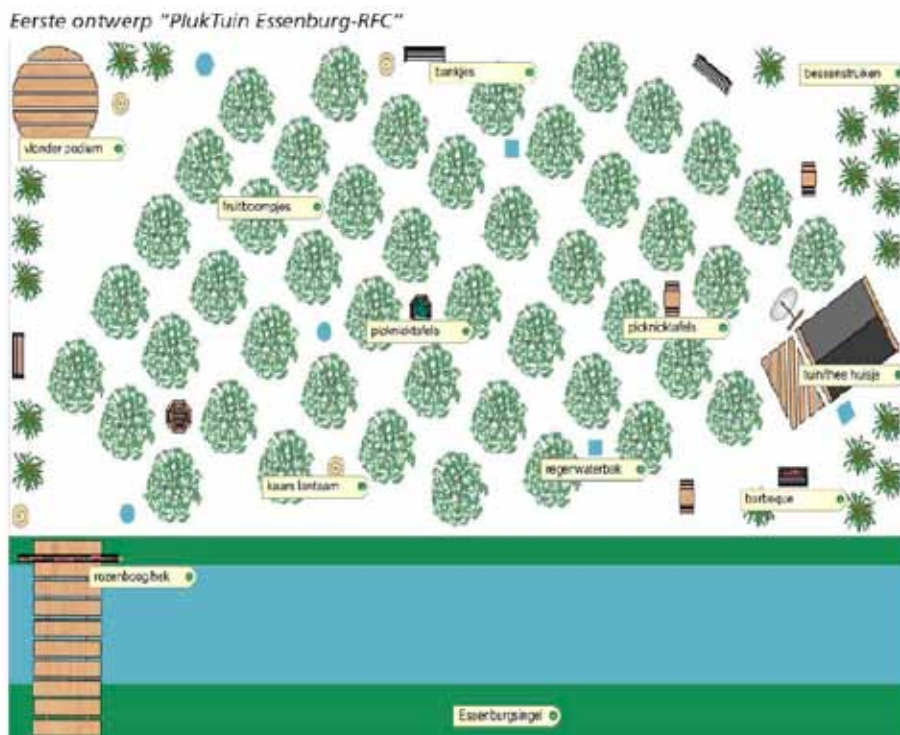
Bij bewonerszelfbeheer van (openbaar) groen gaat het om grotere geldstromen, beheerovereenkomsten, werkafspraken (Kruit, 2011). De wijk EVA-Lanxmeer in Culemborg (www.eva-lanxmeer.nl) is een schoolvoorbeeld van bewonerszelfbeheer van openbaar groen. Al meer dan vijf jaar wekt de wijze waarop het groen in de wijk wordt onderhouden in Lanxmeer de tevredenheid van alle betrokkenen: bewoners, gemeentelijke beheerdienst, het lokale bestuur. De bewoners voeren het onderhoud onder begeleiding van een professioneel hovenier deels zelf uit. In ruil daarvoor ontvangt de wijk een gedeelte van het gemeentelijke beheerbudget.

De ervaringen in Lanxmeer laten zien dat de combinatie van juridische vormen de meest wenselijke is. De bewonersvereniging in Lanxmeer (BEL, www.bel-lanxmeer.nl) heeft een democratische structuur. Het lidmaatschap staat open voor een grote groep mensen. Daardoor is de invloed en betrokkenheid van de leden optimaal. De beheerstichting Terra Bella (www.stichtingterrabella.nl) organiseert in samenwerking met het gemeentelijk groenbeheer het onderhoud in de wijk. Een stichting heeft geen leden. Het bestuur van Terra Bella wordt door de leden van de BEL benoemd.

Een inspirerend voorbeeld voor ProGroen kan ‘Het Groene Spoor’ in Amersfoort zijn. Het Groene Spoor beoogt in samenspraak met publieke, private en particuliere partijen (PPPS) op en rond de Wagenwerkplaats in Amersfoort een natuurrijke, recreatieve, kindvriendelijke en klimaatbestendige verbindingzone in het gebied tussen het bos Birkhoven/Bokkeduinen en de rivier de Eem te ontwikkelen, te realiseren en (mede) te beheren (<http://groenespoor.blogspot.com>).

1.4 Een voormalige parkeerplaats wordt PlukTuin

ProGroen omschrijft in ‘ProGroen Rapporteer’ wat zij met de PlukTuin voor ogen heeft (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2009). In ‘PlukTuin Essenburg-RFC van iedereen, voor iedereen’ werkt de initiatiefgroep het idee verder uit: ‘De fruitboomgaard wordt door bewoners opgezet, maar belangrijker nog, ook onderhouden door bewoners. In de tuin kunnen bijvoorbeeld een thee-huisje, een waterval, meditatie- of rustgebied, wandelpaden, bloementuin en fruitboomgaard, een kleine duurzame houten speeltuin, een kinderboerderij met kleine huisdieren of een kruidentuin een plaats krijgen. De PlukTuin moet niet alleen mooi worden om van de verschillende seizoenen te kunnen genieten met de bloei in het voorjaar en de oogst in de herfst. In de brochure geeft de bewonersgroep een eerste inrichtingsschets en een lange lijst van objecten die in de PlukTuin een plaats zouden kunnen vinden (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2010). Bij het maken van de brochure beschikte ProGroen nog niet over een uitgewerkt Programma van Eisen of over de juiste kennis en vaardigheden om een afgewogen inrichtingsschets op tafel te kunnen leggen.



Afbeelding 26. Eerste inrichtingsschets PlukTuin. Bron ProGroen 2010.

Opvallend aan de eerste inrichtingsschets is dat lengte- en breedteverhouding niet overeenkomen met de maten van de betonplaat. De wijze van plaatsing van de bomen refereert aan een boomgaard. Vele van de objecten die uitnodigen tot 'ontmoeten' kregen erin een plaats, al zit er nog weinig ruimtelijke structuur in de rangschikking ervan. Een aan te leggen brug over de Essenburgsingel zorgt voor de ruimtelijke verbinding tussen de PlukTuin en de buurt. Deze eerste schets vormde de basis van een interactief ontwerpproces en resulteerde in de voorlopige- en meer definitieve inrichtingsschetsen van de PlukTuin, zie pagina's 22 en 31.

In de tuin kunnen jonge mensen leren omgaan met de natuur door actief bezig te zijn met onderhoud. Voor het onderhoud wil ProGroen ook bewoners uit Het Nieuwe Westen uitnodigen. Zo komen mensen met verschillende culturen op een praktische manier met elkaar in contact. In de herfst is er een groot fruitplukfeest. Van de oogst wordt gezamenlijk jam gemaakt ten behoeve van eigen gebruik, voor bejaardencentra of de voedselbank. ProGroen beoogt dit te realiseren met organisaties uit de buurt: de voetbalvereniging JHR, migrantenorganisaties AbouRakRak en TCCR, aanwezige scholen en de welzijnsorganisatie Disk.

Esther Bergstra, student Landschapsarchitectuur aan de Wageningen Universiteit (zie bijlage 1) deed voor haar onderzoek (Bergstra, 2011) navraag naar de kosten voor het weghalen van de 20 cm dikke betonplaat: die blijken neer te komen op circa 7.000-10.000 euro. Het maaiveld zou op dezelfde hoogte komen te liggen, of zelfs onder het waterpeil van de Singel. Om het gebied bruikbaar te maken als buurtparkje dient een nieuwe bodemlaag te worden aangebracht die goed wordt gedraineerd met onderbemaling door een kleine pomp. Hieraan zijn hoge kosten verbonden, die slechts kunnen worden bekostigd als Park Essenburg wordt opgenomen in investeringsprogramma's van grote organisaties.

Bergstra onderzocht welke mogelijkheden er zijn om te tuinieren en bomen te laten groeien op een harde ondergrond (Bergstra, 2011). De eerste mogelijkheid is het aanbrengen van een nieuwe leeflaag op de gehele betonplaat. De dikte van deze laag hangt samen met het type beplanting. Bomen vereisen een dikkere laag dan struiken of kruiden. Een laag van gelijke dikte op de gehele plaat moet circa 75 centimeter diep zijn om fruitbomen op te kunnen laten groeien. De kosten daarvoor bedragen ongeveer 100 euro per m³, een relatief hoog budget. Een tweede mogelijkheid is container gardening: het planten van bomen, struiken en kruiden in containers, kisten, zakken en potten. De maat is afhankelijk van de beplanting en de gevoeligheid voor droogte en vorst zijn groot. Verticaal groen bestaat uit heggen en klimplanten langs een hek of muur. Hiermee creëer je al snel een groen beeld, terwijl planten relatief weinig biomassa hebben. Een 'groen beeld' is mede op te roepen door nepgroen te plaatsen, als kunstgras en andere plastic beplanting.

De inrichtingsschets voor de PlukTuin behorend bij het advies aan ProGroen van de Wetenschapswinkel Wageningen is het resultaat van intensief overleg met leden van ProGroen, als eerste met Esther Bergstra. Voor meer informatie over de samenwerking, zie bijlage 4.

De PlukTuin vraagt niet alleen om inrichting maar uiteraard ook om beheer. Tijdens een ontwerpworkshop stond naast een ruimtelijke schets ook de ontwikkeling van een programma en beheerplan voor de PlukTuin op de agenda. ProGroen gaat uit van bewonerszelfbeheer. Bewonerszelfbeheer van de directe woonomgeving is geen nieuw fenomeen in Het Nieuwe Westen. Een karakteriserend woord uitgevonden in deze Rotterdamse wijk, is 'opzoomeren' (www.opzoomermee.nl). Bewoners van de Opzoomerstraat meenden eind jaren tachtig dat hun woongebied een flinke opknabbeurt kon gebruiken, met de nadruk op veiligheid, gezelligheid en de schoonheid van de straat. Mede dankzij aandacht door verschillende lokale en landelijke media werd het project bekend in de stad, en ook daarbuiten. Opzoomeren is nog steeds actueel in Rotterdam, en inmiddels ook verwerkt in gemeentelijk beleid (Egging, 2010). Het budget van ProGroen voor de tijdelijke inrichting was afkomstig van Rotterdam Idee (www.rotterdamidee.nl), voortgekomen uit Opzoomeren.



2 In en rond het toekomstig Park Essenburg

Mensen van ProGroen en de Wetenschapswinkel Wageningen UR ontmoetten elkaar voor het eerst voorjaar 2009 tijdens een werkbezoek aan de groene strook. Bewoners van de Essenburgsingel richtten begin 2009 ProGroen op. Aanleiding was het idee van Humanitas, gelanceerd in de Oud Rotterdammer d.d. 16 oktober 2007, om op de verwaarloosde strook 'het langste gebouw van Nederland' te bouwen (zie 2.6). Dit plan kreeg hernieuwde aandacht in het Algemeen Dagblad, op 27 november 2009.

Als protest tegen de bouwplannen richtten bewoners van de Essenburgsingel ProGroen op, met de leus 'Essenburg – RFC, hier bouwen: NEE!'. Op 19 januari 2009 organiseerde de groep een bewonersbijeenkomst in de kantine van de voetbalclub JHR. Hier waren circa zestig personen aanwezig. De bijeenkomst was bedoeld om medestanders te krijgen. De initiatiefgroep beloofde met een rapportage te komen over doelen en achtergronden van zijn acties.

2.1 Een groep enthousiaste mensen

ProGroen vertegenwoordigt een 'groeierende groep buurtbewoners met hart voor de stad en de wijk' (www.geenbouwessenburgsingel.nl). ProGroen zelf bestaat voornamelijk uit (witte) bewoners van de Essenburgsingel. De actieve kern bestaat uit ongeveer acht leden. Migranten met niet-westerse achtergrond ontbreken zo goed als in de initiatiefgroep. De Essenburgsingel is geografisch de noordgrens van de Rotterdamse aandachtswijk Het Nieuwe Westen, waar 73% van de bewoners een migrantenachtergrond heeft.

ProGroen is een bewonersgroep zonder formele status, en heeft daarmee conform het Burgerlijk Wetboek de status van een vereniging. De eerste formele afspraken met (lokale) overheden en geldstromen zijn op gang gekomen, waarmee tegelijk verantwoordelijkheden zijn komen te liggen op individuele groepsleden.

De organisatie ProGroen kreeg na de bijeenkomst in de kantine vaste vorm. De groep hing nestkastjes op, pootte bollen in de berm van de RFC-weg en hield een schoonmaakactie op het terrein. ProGroen bezit dus duidelijk organisatiecapaciteiten, en een zeker draagvlak in de buurt. Meer informatie is te vinden op de website van ProGroen, www.geenbouwessenburgsingel.nl. Najaar 2009 publiceerde de bewonersgroep 'ProGroen Rapporteert' (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2009), waarin standpunten en argumenten van de groep zijn verwoord, en aandacht is geschonken aan de gegevens op het terrein. Vooral de plaatselijke flora en fauna komen aan bod.

ProGroen wil méér bereiken dan alleen de realisatie van een onbebouwd stuk groen. De initiatiefgroep is ook op zoek naar mogelijkheden voor een nieuwe ecologische en duurzame inrichting van het gebied, zoals omschreven in 'ProGroen Rapporteert' (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2009). ProGroen beoogt onbenutte stukken grond een nieuwe inrichting te geven. Met 'PlukTuin Essenburg, van en voor iedereen' (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2010) slaagde ProGroen erin een klein budget te verwerven voor de inrichting. En op 4 april 2011 ondertekende ProGroen met de deelgemeente Delfshaven een beheersovereenkomst van het gebied van de PlukTuin voor een periode van minstens drie jaar.

2.2 Een verwaarloosde groene strook

Wat er in de strook te vinden is komt in de ruimtelijke opgave op p. 12 aan bod. Het gebied beslaat ongeveer 12 hectare. Aan de andere kant van de spoordijk en in de buurt liggen de diergaarde Blijdorp, de avonturenspeelplaats 'De Speeldernis', het Vroensenspark, volkstuinten, sportcomplexen en de rivier de Schie met verbindingen naar het buitengebied.

In de strook zijn, zonder veel samenhang, een aantal voornamelijk 'groene functies' te vinden zoals sportvelden, volkstuintjes en educatieve tuinen. In de strook zijn amper faciliteiten als paadjes of bankjes. Het terrein kent twee ingangen. Aan de westkant is dat bij de Schie de doodlopende RFC-weg. Aan de oostkant, bij de Heemraadsingel de toegang tot de educatieve tuinen en het trapveldje. Van deze toegang maakt ook een klein depot van de afdeling Groenbeheer gebruik. Op een belangrijk deel van de strook lag voorheen een spoorwegemplacement. Mogelijk is de bodem hier vervuild. In elk geval is de kwaliteit van het water in de Essenburgsingel, aldus de bewoners, de laatste tientallen jaren teruggelopen (Bergstra, 2011).

2.3 Een stenige stad met blauwe aders en groene eilanden

In Rotterdam zijn verschillende soorten groen te onderscheiden. Aan de hand van De Groene Kaart Rotterdam (Milieucentrum Rotterdam, 2001) schetst Esther Bergstra (Bergstra, 2011) de stedelijke groenstructuur, en gaat daarbij vooral in op de omgeving van het toekomstige park Essenburg. Rotterdam kent enkele grote stadsparken: de groene longen van de stad waar bewoners uit alle wijken komen om te genieten van de rust en 'energie bij te tanken'. Voorbeelden in Rotterdam zijn het Kralingse Bos en het Zuiderpark.

In de stad Rotterdam zijn ook vele groene-blaue lijnen te vinden: de rivieren Nieuwe Maas, Schie, Rotte en singels als de Heemraadsingel. Ook zijn enkele wegen ingebed in het groen. Deze groene aders kunnen de verschillende groenelementen met elkaar verbinden, en worden vaak gebruikt om een wandelingetje langs te maken. De minder grote deelgemeente- of wijkparken trekken vooral mensen uit de buurt, en minder uit de gehele stad. Voorbeelden uit de omgeving van Het Nieuwe Westen zijn: Het Park en het Roel Langerakpark en het toekomstige Park Essenburg zelf. Buurtgroen is er van bescheiden omvang, en kan bijvoorbeeld de functie hebben van kinderboerderij, educatietuin of speelplaats. Buurtgroen is vooral een uitvalsbasis voor buurtbewoners om dagelijks te recreëren, een wandeling te maken of te spelen. Voorbeelden zijn de Horvathweg en de PlukTuin (Bergstra, 2011).

2.4 Een grote stadswijk vol verschillende culturen

Aan de zuidkant grenst de groene strook aan een dichtbebouwde stadsbuurt, het Rotterdamse stadscentrum en het centraal station zijn vlakbij gelegen. Dit is het noordelijk deel van de wijk Het Nieuwe Westen, gebouwd begin 1900. Het Nieuwe Westen is met 19.000 inwoners de grootste wijk van de deelgemeente Delfshaven. Een kleurrijke wijk, met bewoners met veel verschillende culturele wortels, relatief lagere inkomens, kleine huizen. Dit alles geldt niet alleen voor Het Nieuwe Westen, maar voor Rotterdam als geheel, afgezet tegen het landelijk gemiddelde. In Het Nieuwe Westen zijn deze cijfers echter nog extremer dan gemiddeld in Rotterdam als geheel (Egging, 2010).

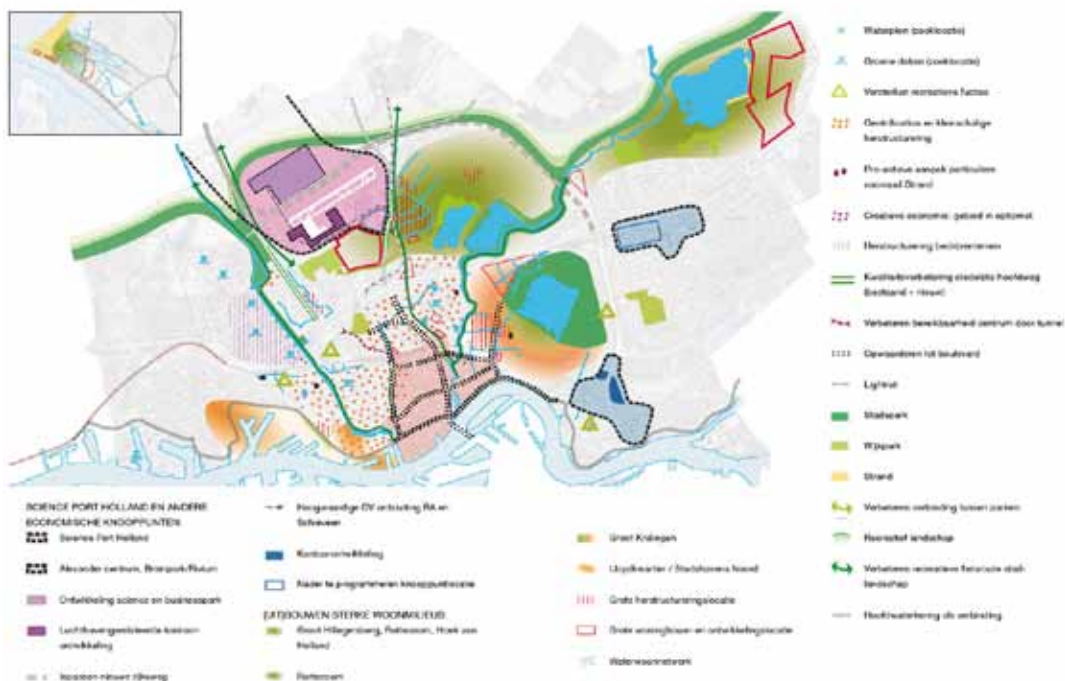
2.5 Een stadsbestuur met groene ambities

Nederland kent een uitgebreide regelgeving op het gebied van de ruimtelijke ontwikkeling. Bij het realiseren van ruimtelijke wensen komen burgers en organisaties op alle mogelijke manieren in contact met de overheid. 'Den Haag', de Stadsregio, het stadhuis en de Deelgemeente hebben in dezen elk een eigen beleid.

De Nota Ruimte geeft als streefgetal dat er voor stadsbewoners binnen een straal van 500 meter minstens 75 m² openbaar groen aanwezig is (Rijksoverheid, 2006). Voor de dichtbebouwde wijk Het Nieuwe Noorden is dit niet het geval. De visie van de provincie Zuid-Holland (Provincie Zuid Holland, 2010) en de Stadsregio Rotterdam (www.stadsregio.info) komen overeen met het beleid van het gemeentebestuur van Rotterdam. Dat is vastgelegd in de Stadsvisie Rotterdam en geeft de ruimtelijke ontwikkelingsstrategie van het stadsbestuur tot 2030 weer (Gemeenteraad van Rotterdam, 2007). In de Stadsvisie staat dat de gemeente de ambitie heeft Rotterdam tot aantrekkelijke woonstad te maken met aandacht voor openbare ruimte, bereikbaarheid, ruimtelijke

kwaliteit, duurzame ontwikkeling en cultureel erfgoed. Op pagina 74 en 75 komt aan bod op welke wijze de openbare ruimte kan worden ingezet om de wenselijke ruimtelijke ontwikkelingen te stimuleren. Genoemd worden: het verbeteren van de kwaliteit van de openbare ruimte, verbeteren van verbindingen, investeren in beheer en het inzetten van groene ruimten voor de 'wateropgave'. Dat zijn vijvers, grachten of bredere sloten om overtollig regenwater op te kunnen vangen. De wateropgave voor deelgemeente Delfshaven (zie pagina 76) is 8.000 m³ extra in het jaar 2050.

BENUTTEN KWALITEITEN OP NOORD



Afbeelding 27. Benutten ruimtelijke kwaliteiten op Noord. Bron Stadsvisie Rotterdam 2030.

De Stadsvisie Rotterdam geeft verder aan dat de ruimtelijke structuur van de binnenstad verbeterd kan worden door het ontwikkelen van 'boulevards'. De route langs de Schie vereist aandacht omdat deze belangrijk is om vanuit de stad in het landelijk gebied te kunnen komen. Opvallend op de kaart Benutten Kwaliteiten op Noord is dat er zo goed als geen verbinding wordt gelegd tussen deze twee groene structuren.

In het Groenonderzoek Rotterdam 2008 (Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, 2009) komen bovengenoemde onderwerpen terug. Aan het slot zijn drie bouwstenen opgenomen voor toekomstig groenbeleid:

- Meer variatie en kwaliteit die beter aansluiten bij de levensstijlen van de bewoners op wijkniveau.
- Beter netwerk van groene routes en die aansluiten op de routes langs de rivieren.
- Aandacht voor stadslandbouw en productief groen.

Bijlage 8 gaat dieper in op het gemeentelijk beleid en de werkwijze van het ambtelijke organisatie voor zover dat voor ProGroen, Park Essenburg en de PlukTuin van belang kan zijn. Het huidige bestemmingsplan Middenland/Het Nieuwe Westen uit 2008 heeft een conserverend karakter en wil de groene functie van de strook behouden. Het merendeel van het terrein heeft de bestemming 'sport en spel' (Gemeenteraad van Rotterdam, 2008). Matté Egging sprak in mei 2010 met Karen Beelaar, dagelijks bestuurder van de deelgemeente Delfshaven. Beelaar vertelt: 'Mocht de bestemming alsnog gewijzigd worden in een 'rode', dan moet er wel aan een aantal randvoorwaarden worden voldaan. Zo moet bijvoorbeeld een bepaalde hoeveelheid water worden geborgen, zullen sportfaciliteiten behouden moeten blijven en zal een bepaald aantal parkeerplekken gerealiseerd moeten worden' (Egging, 2010). Een 'rode bestemming' wordt hierdoor minder kansrijk.

De deelgemeente heeft de Wijkanalyse Het Nieuwe Westen gepubliceerd. Als belangrijke punten komen aan bod: stimuleren van 'meedoen' (maatschappelijke participatie, integratie), aandacht voor de kwaliteit en voorzieningen in de buitenruimte en het verbinden van gebieden in en rondom Delfshaven, 'zowel mentaal als fysiek en op een veilige manier' (Deelgemeente Delfshaven, 2010). Echter, de groene strook maakt ook deel uit van de vastgoedposities van de gemeente Rotterdam. Het uitgangspunt voor eventuele ontwikkeling is 'de markt tenzij ...' (www.rotterdam.nl/ontwikkelingsbedrijf).

2.6 Een 'luchtballon' van Humanitas

Humanitas is 'een organisatie die kwalitatief hoogwaardige zorg en diensten aanbiedt aan mensen met en zonder hulpvraag en zorgvraag. De stichting richt zich bij haar activiteiten op huisvesting, verzorging, verpleging, medische behandeling, welzijn en maatschappelijk dienstverlening' (www.stichtinghumanitas.org). De eerste ideeën voor het deels bebouwen van de groene strook dateren zover bekend uit 2007. In een nieuw gebouw zouden 600 woningen en welzijnsvoorzieningen moeten komen.

Het Rotterdamse bureau voor ruimtelijke ordening, stedenbouw, architectuur en landschap KuiperCompagnons ontwikkelde in opdracht van NS-Poort en Humanitas een eerste concept. Zij kozen als leidend thema East meets West, verwijzend naar een lineaire structuur, een schakel in een netwerk van internationale handel, naar de multiculturele stad en naar de ontmoeting tussen verschillende culturen. Het bureau stelt met 800 meter het langste gebouw van Nederland te hebben ontworpen. De stedenbouwkundige en architectonische vormen en functies zullen, zo verwachten de ontwerpers, het gebied een boeiende, eigen(zinnige) en unieke karakteristiek geven. Tevens beogen ze ermee een icoon toe te voegen aan de stad (www.kuiper.nl).



Afbeelding 28. Concept van het gebouw 'East meets West' ontworpen door KuiperCompagnons.
Bron www.kuiper.nl.

Dit concept laat zien dat het gebouw grotendeels zou komen te staan op de grond van NS-Poort. Het zou ook moeten dienen als geluidsscherm, met een 'blinde' gevel aan de spoorkant. De volkstuinten, de monumentale stationsgebouwen, de educatieve tuinen, de bedrijfjes en het trapveld zouden bijgevolg moeten verdwijnen. Op welke wijze de nieuwe woningen en voorzieningen ontsloten worden, waar de parkeerplaatsen voor bewoners, bezoekers en medewerkers komen, hoe dit idee invulling geeft aan de opgave voor de waterberging, is onduidelijk. Tot slot is de veiligheid een punt van aandacht. De RFC-weg geeft toegang tot een nooddeur in het geluidsscherm langs het spoor en onder de telefooncentrale ligt een grote tank met brandstof voor het noodaggregaat. Gezien de ligging in de stedelijke structuur zal de ontwikkeling van dit project vooral ten koste gaan van het groene karakter van de resterende smalle strook.

Humanitas heeft het idee voor bebouwing van een gedeelte van de strook teruggenomen. Bij de deelgemeente zijn op dit moment geen nieuwe initiatieven bekend.

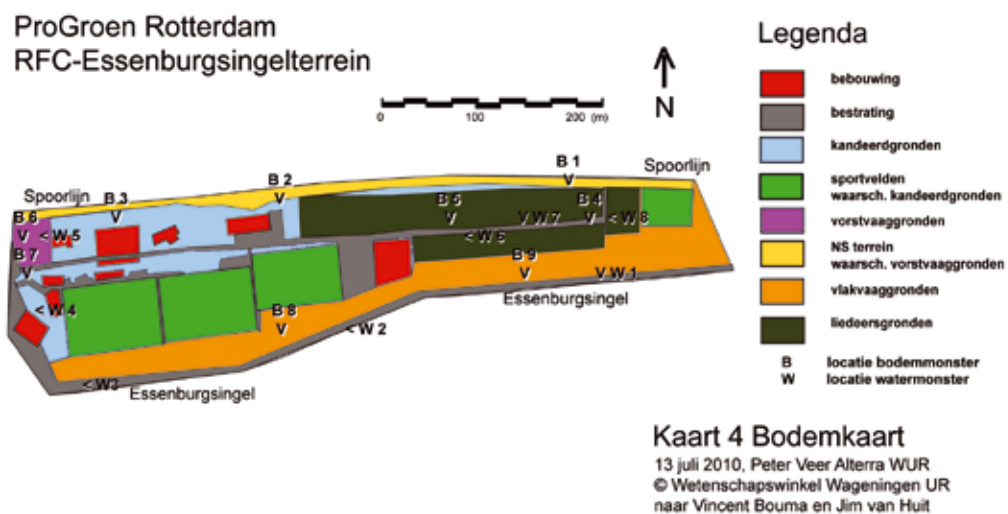
3 De fysieke gegevens in Park Essenburg

Het gebied van Park Essenburg bestaat uit twee smalle delen. Dicht tegen de drukke spoorlijn Rotterdam-Den Haag/Utrecht/Hoek van Holland ligt een strook met slecht onderhouden moerasige groene sloten, wilgen, populieren en bosplantsoen. Hier staan de kleine bedrijven, de twee woningen en liggen de volkstuintjes die deels goed beheerd worden. Een ander deel maakt een verwaarloosde indruk. Midden door het groene terrein loopt, op een oude spoorbaan, de RFC-weg. Deze is deels onverhard.

Rechts van de RFC-weg liggen achter een hoog hek de velden en de kantine van de voetbalvereniging JHR (Jai Hind Rotterdam). Een aantal van de velden is van kunstgras. Naast de sportvelden ligt een verwaarloosde plaat beton zonder duidelijke bestemming. De Essenburgsingel ligt als brede waterloop tussen de groene strook en de wijk.

3.1 De bodem van Park Essenburg

De studenten Jim van Huit en Vincent Bouma (zie bijlage 1) zijn er voor hun onderzoek naar de bodem en het water in de groene strook vanuit gegaan dat er minstens twee verschillende grondsoorten aanwezig zijn in gebied Park Essenburg. Aan de zuidkant vermoeden zij de invloed van de Nieuwe Maas. De noordkant van het gebied zou een oude veenontginning kunnen zijn. Zij veronderstellen dat de RFC-weg een oude dijk is die de scheiding vormt tussen deze twee gebieden.



Afbeelding 29. Bodemkaart met locaties bodem- en watermonsters.

De studenten namen op negen plekken bodemmonsters. De gevonden eerd- en vaaggronden (Bouma, 2010 en bijlage 5) zijn jong en tonen zo goed als geen sporen van natuurlijke bodemvorming. De bodemsoorten wijzen op grote invloed van de mens. De bodems aan de noord- of zuidkant van de RFC-weg vertellen dus weinig over de natuurlijke bodemvormende processen zoals sedimentatie door rivier en zee of veenontwikkeling (Bakker, 1991). Er is hier veel in de grond 'gerommeld'. Op sportvelden zijn geen boringen verricht. Aannemelijk is dat de grondsoort overeenkomt met het grasveld bij de voetbalkantine (boorpunt 7): kanteerdgronden. Onder de plaat beton van de PlukTuin ligt naar verwachting een vaag- of eerdgrond.

3.3 Het water in het toekomstig park

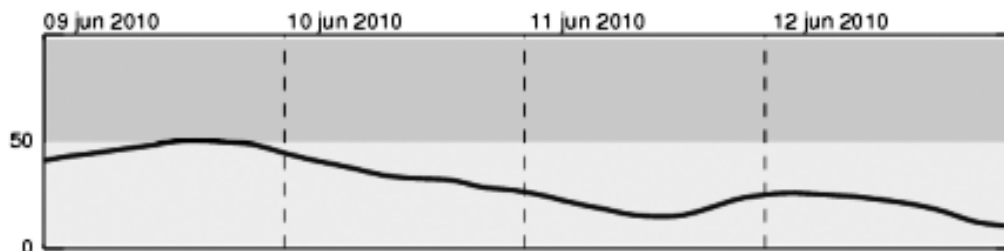
Op het terrein van Park Essenburg zijn peilbuizen van het Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard te vinden. Dit Hoogheemraadschap is verantwoordelijk voor het waterpeil en de waterkwaliteit in het gebied. De groene strook ligt grotendeels laag. Het maaiveld van de moestuinen en de toekomstige PlukTuin ligt net boven het waterniveau in de sloten. De sportvelden en de educatieve tuin zijn de afgelopen jaren opgehoogd en worden via drainage en een klein gemaaltje droog gehouden. De RFC-weg en de daaraan gelegen gebouwen liggen ongeveer op dezelfde hoogte als de straten in de aangrenzende buurt. De spoordijk in ongeveer 4,5 meter hoog. Het streefpeil in de sloten en de Singel is – 2,75 meter NAP.

Van Huit en Bouma namen watermonsters uit acht wakken in het ijs van de bevroren sloten en de singel. Daarop pasten zij een eenvoudige analyse toe. Meer uitgebreide bemonsteringen en uitvoeren van analyses mogen slechts worden verricht door gekwalificeerde laboranten. Voor de resultaten, zie Bouma, 2010 en bijlage 6. De studenten constateerden in hun monsters hoge gehalten aan chloride en calcium ionen. Gezien de geografische ligging van het gebied in de nabijheid van de Nieuwe Maas en de Schie is brak water inderdaad te verwachten.

3.4 De kwaliteit van de lucht

De inhoud van deze paragraaf baseren we vooral op het onderzoek van Matté Egging, student Ruimtelijke Planning Wageningen Universiteit (zie bijlage 1). Uit metingen van de MDCR, de Milieudienst Rijnmond, blijkt dat de inwoners van Rotterdam de vuilste lucht inademen van Nederland. De concentraties NO_2 (stikstofdioxide), PM_{10} (fijnstof) en O_3 (ozon) zijn hoog. Dit heeft een negatieve invloed op de gezondheid van de bewoners en op de flora en fauna. De Europese commissie heeft een jaargemiddelde $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$ vastgesteld als grens ter bescherming van de menselijke gezondheid. Niet alle waarden worden in Rotterdam overschreden. Onderstaande figuur laat het verloop en de verwachting van de concentratie fijnstof in $\mu\text{g}/\text{m}^3$ zien rond de Essenburgsingel. Op 9 juni 2010 bijvoorbeeld werd een zeer hoge concentratie gemeten.

Fijnstof glijdend 24-uurs gemiddelde voor postcode: 3022



Afbeelding 30. Concentratie fijnstof rondom de Essenburgsingel halverwege juni 2010.

De getoonde concentraties zijn representatief voor een gebied van ongeveer $15 \times 20 \text{ km}$.

Bron: <http://www.lml.rivm.nl/verw.html>.

Uit onderzoek blijkt dat groen een belangrijke rol kan spelen in de reductie van fijnstof. Daarbij gaat het om een complex van factoren zoals de hoeveelheid, plaats, soort, vorm en beheer van de beplanting (Kuypers, 2007). In het algemeen vangen bomen meer in dan struiken en kruiden, naadbomen meer dan loofbomen. Waarschijnlijk zijn van de in Nederland groeiende loofbomen de gewone esdoorn, vogelkers en zachte berk het meest effectief en qua struiken de kamperfoelie, framboos en wilde lijsterbes (Oosterbaan, 2006).

3.5 Geluidsbelasting in het toekomstig park

Het toekomstige Park Essenburg ligt tegen een drukke spoorlijn aan. Onderstaande kaart geeft de geluidsbelasting aan.



Legenda

Klasse



Afbeelding 31, Geluidsbelasting Park Essenburg. Bron <http://www.si2.nl/eu-kaarten/rdam/index.htm>.

De geluidsbelasting in het gebied is hoog. De Wet Geluidshinder beoordeelt 55-65 dB als matig tot slecht (<http://www.dcmr.nl/nl/cijfers/geluidskaarten/index.html>).

De groene strook ligt als een buffer tussen de geluidsbron, het spoor, en de woonwijk.

3.6 Wat groeit en bloeit in Park Essenburg

In Park Essenburg vallen de Italiaanse populieren op. Zij zijn redelijk op leeftijd en ongeveer 40 tot 45 jaar oud. De boom is van oorsprong uitheems, maar goed ingeburgerd in Nederland. Daarnaast groeien in het gebied enkele grote zwarte en witte populieren. Ook staat er een volwassen plataan. Voorts groeit langs de gracht parallel aan de Essenburgsingel een groot aantal knotwilgen. De overige houtige opgaande beplanting is te vinden in bijlage 7.

Langs de Essenburgsingel staat een rij met koningslindes. Deze zijn waarschijnlijk, gezien de dikte van de bomen, ruim 65 jaar oud. Het zou goed kunnen dat zij net na de Tweede Wereldoorlog zijn geplant. In de koude hongerwinter van 1944 was er brandstoftekort in Rotterdam, en zijn nagenoeg alle bomen in de stad opgestookt (Bouma, 2010).

Aan de hand van de winterkenmerken inventariseerden de studenten de opgaande houtige gewassen (bomen, heesters, klimmers). Zij brachten ze in twee kaarten in beeld. Zie hiervoor in bijlage 7. De aanwezige planten behoren tot verschillende soorten die op twee duidelijk verschillende bodems groeien: op het talud van de spoordijk groeien de planten met voorkeur voor drogere bodems, en in de rest van het gebied vrijwel allemaal planten die voornamelijk onder natte omstandigheden goed groeien. Een groot gedeelte van beide groepen heeft een voorkeur voor zandgronden (Bouma, 2010).

3.7 De mogelijke natuurlijke vegetatie in Essenburg

Op basis van de gevonden bodem- en watersoorten geven Van Huit en Bouma antwoord op de vraag wat de Potentiële Natuurlijke Vegetatie (PNV) van het gebied is. Ofwel: wat zou er in het gebied groeien als er in het verleden geen beheer of ander menselijke ingrepen hadden plaatsgevonden. Klimaat, bodem en water zijn daarbij de bepalende factoren (Wikipedia). In Nederland met het gematigde klimaat zijn dat voornamelijk bossen. De studenten onderzochten welke bostypes op de aanwezige gronden kunnen groeien.

Omschrijving locatie	Bodemsoort	PNV
Tussen RFC weg en spoordijk	kanteerdgrond	Berken-eikenbos
Links van de ingang RFC weg	vorstvaaggrond	Essen-iepenbos
Rond sportvelden	kanteerdgrond	Berken-eikenbos
Volkstuinen	liedeerdgrond	Beuken-eikenbos
Rand langs Essenburgsingel	vlakvaaggrond	Elzenrijk essen-iepenbos

Afbeelding 32. Relatie bodem en vegetatie. Bron Bouma, 2010.

Voor een omschrijving van de bomen, struiken en kruiden die dominant zijn in de genoemde bossen, zie bijlage 7.

3.8 De fysieke gegevens en het Programma van Eisen

Op de aanwezige bodems in het gebied is het potentieel mogelijk een mooi park te creëren. Als de genoemde bostypen goed beheer worden zou er in Park Essenburg een rijke flora tot ontwikkeling kunnen komen. De meeste delen van het gebied echter zijn in gebruik als sportveld of volkstuin. Door de kleine oppervlakten van de overblijvende delen zal er van nature geen volledig bos kunnen ontstaan (Bouma, 2010).

Naast de PNV biedt ook de traditionele vormgeving van het Zuid-Hollandse boerenerf zoals van de voormalige boerderij de Essenburg een bron van inspiratie voor de het te gebruiken assortiment aan beplanting en de vormgeving van Park Essenburg en de PlukTuin. Landschapsbeheer Zuid-Holland geeft suggesties voor losse bomen, lanen, stuiken, fruitbomen, kleinfruit en groenten (Landschapsbeheer Zuid-Holland, zonder jaartal).

4 De sociale gegevens in Het Nieuwe Westen

Het Nieuwe Westen heeft alle karaktertrekken van een oude buurt nabij het stadscentrum. Dit hoofdstuk is voornamelijk gebaseerd op het onderzoek van Matté Egging (Egging, 2010). Zie ook paragraaf 5.2. Dit deel van Het Nieuwe Westen is geen aandachtswijk van de Rijksoverheid, maar ook hier wonen voor merendeels mensen met lage inkomens in oude kleine huizen (www.keicentrum.nl). Meer dan de helft heeft een migrantenachtergrond en het percentage dat gaat stemmen is laag. De participatie in de samenleving laat te wensen over. Aldus het Centrum voor Onderzoek en Statistiek van de gemeente Rotterdam (<http://rotterdam.buurtmonitor.nl>). De samenstelling van de bevolking komt uitgebreid aan bod in ProGroen Rapporteer (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2009).

4.1 Beschrijving van de buurt en de bewoners

In Het Nieuwe Westen heeft 28% van de bewoners een autochtone achtergrond, 15% is Turks, 15% Marokkaans en 12% Surinaams (www.kei-centrum.nl). In vergelijking met de Rotterdamse bevolking is de wijk jong. Karen Bebelaar, dagelijks bestuurder van de deelgemeente Delfshaven, vertelde Matté dat verschillende groepen op een soort 'eilandjes' wonen; groepen mensen met eenzelfde achtergrond of etniciteit wonen veelal dicht bij elkaar en mengen weinig met andere bevolkingsgroepen. Bebelaar gaf tevens aan dat er zeker behoefte is aan meer integratie, ontmoetingen en samenwerken en dat groen in de buurt daarvoor een goede basis vormt. Toen Egging eind mei 2010 door de wijk fietste, viel het hem op dat veel mensen met mooi weer buiten zitten.



Afbeelding 33. Impressie van de Essenburgsingel, de rand van de wijk Het Nieuwe Westen.

Zoals de groene strook er nu bij ligt, is die volgens Egging niet bepaald uitnodigend om te ontspannen of recreëren. Vanuit de wijk is het groen slecht te bereiken. De mensen die er komen bezoeken de sportvelden, het trapveldje of de volkstuintjes (Egging, 2010). Af en toe wordt er door groepen mensen gebarbecued of ze laten er de hond uit. Voetbalvereniging Jai Hind speelt en traint op de sportvelden en beschikt over een kantine. Vele leden, waaronder jeugd en vrouwen, wonen in de wijk. De club probeert bij te dragen aan de integratie in de wijk. Hierin speelt de term RAFE een belangrijke rol. Deze letters staan voor Respect, Acceptatie, Fatsoen en Eerlijkheid. Aan de oostkant van Park Essenburg is de oudste Rotterdamse educatieve tuin gevestigd. Deze tuin staat voor leren, onderwijs en kennis. Het is een plek waar jong en oud kunnen ervaren wat de natuur te bieden heeft. De tuin wordt gebruikt door schoolklassen uit de buurt uit Delfshaven en uit andere Rotterdamse buurten (www.keicentrum.nl). Vlakbij het educatieve tuinen ligt een trapveldje. Dit wordt regelmatig gebruikt (Egging, 2010).

4.2 Gebruik van stedelijk groen door verschillende groepen bewoners

Er zijn verschillen tussen de manier waarop mensen uit diverse culturele achtergronden en vooral leeftijdsgroepen het groen gebruiken. Uit onderzoeken komt naar voren dat mensen met een migrantenachtergrond een ander groengebruik hebben dan autochtonen. Over het algemeen maken migranten meer gebruik van pleinen en speelvoorzieningen in de directe woonomgeving. Autochtonen bezoeken vaker recreatie- en natuurgebieden buiten de stad. Migranten beschikken minder vaak over een mountainbike, vakantiehuisje of camper. Inwoners met een Surinaamse achtergrond gaan minder vaak naar een park dan autochtonen. Vooral bij mensen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond bestaat er een groot verschil tussen de vrijetijdsbesteding buitenshuis tussen mannen en vrouwen. Mannen bezoeken vaker een park (Jókövi, 2000) en (Ruiter, 2004). Het Groenonderzoek Rotterdam 2008 bevestigt dit beeld (Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, 2009).

Uit onderzoek van Karin Peters blijkt dat de verschillende bevolkingsgroepen in de openbare ruimte weinig contact met elkaar hebben (Peters, 2009). Tijdens multiculturele festivals of andere grote bijeenkomsten brengen organisatoren interetnische contacten kunstmatig tot stand. Deze contacten zijn weinig structureel van aard. Het zou volgens Peters daarom aan te bevelen zijn om in de dagelijkse leefomgeving contacten te stimuleren met 'kleine ontmoetingen'. Herhaalde ontmoetingen met de burens in de straat of in een parkje zorgen ervoor dat mensen elkaar leren kennen. Daarvoor zijn alledaagse ontmoetingsplekken nodig. Deze plekken kunnen zowel publiek als privaat zijn. Dit geldt vooral sterk in de stedelijke omgeving, waarin de meeste mensen elkaar niet kennen.

Migranten zoeken de groene ruimte in de stad vaak op voor ontmoetingen en sociale contacten. Daarvoor zijn bankjes, barbecueplekken en wellicht een fonteintje nodig. De onderzochte migranten vinden het van belang dat het groen rustig, overzichtelijk, schoon, opgeruimd en goed onderhouden is. Zij hebben weinig op met ruige natuur (Ruiter, 2005). Autochtonen hebben vaker een voorkeur voor een romantische vormgeving van stedelijk groen en meer behoefte aan rust en individuele activiteiten. Deze verschillen kunnen ook te maken hebben met het opleidingsniveau. De voorkeuren van migranten komen ook terug bij lager opgeleide autochtonen. Toekomstige generaties met een migrantenachtergrond zullen qua groengebruik steeds minder gaan verschillen van autochtonen (Buijs, 2006).

De gemeente Rotterdam liet het gebruik, de beleving en het functioneren van het groen in de stad onderzoeken. Bovengenoemde uitkomsten komen overeen met de bevindingen van dat Groenonderzoek Rotterdam 2008 (Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, 2009).

Het onderzoek 'Niet bij Rood alleen' verkent de invloed van buurtgroen op de sociale cohesie in een buurt. Buurtgebonden sociale cohesie is de mate waarin bewoners in een buurt zijn geïntegreerd, er in participeren en zich ermee identificeren. Sociale cohesie is geen doel op zich. Het gaat meestal om zaken als veiligheid, tegengaan van verloedering, overlast en criminaliteit. Daarbij speelt informele controle een belangrijke rol. Belangrijke condities voor het vergroten van sociale cohesie in een buurt zijn: Het aantal ontmoetingsplekken in de buurt, laagdrempelige aanleidingen om contact te leggen en de motivatie van bewoners om te investeren in de relaties met buurtgenoten.

In 'sterk en zeer sterk stedelijke buurten' bleek in bovenstaand onderzoek dat de statistische relatie tussen sociale cohesie bij en de aanwezigheid van de volgende alle typen stedelijk groen zoals 'natuurlijk groen', 'volkstuin', 'plantsoen', 'water' en 'dagrecreatief' positief. Dat geldt dus ook voor de PlukTuin Essenburg-RFC. Bij 'park', een groen gebied groter dan drie hectare, blijkt de aanwezigheid negatief gecorreleerd met sociale cohesie (Vreke et al., 2010). De vraag is in hoeverre de conclusies van dit onderzoek van toepassing zijn op het toekomstig Park Essenburg. De plannen van ProGroen voor het gebied voldoen immers aan de kwalitatieve factoren voor het versterken van de sociale cohesie.

4.3 Levensstijlen en voorkeuren voor groen

Het bureau SmartAgent verzorgde de mentale bijdrage aan het Groenonderzoek Rotterdam en zoomt in op waarden, normen en persoonlijke behoeften van mensen (Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, 2009). Het bureau ordent de ondervraagde Rotterdammers op twee assen: individualistisch – sociaal en extravert – introvert. Daardoor komen vier belevingswerelden of levensstijlgroepen in beeld: rood, geel, blauw en rood.

De vier belevingswerelden



Afbeelding 34. De vier belevingswerelden. Bron dS+V, 2009.

Het merendeel van de Rotterdammers (32%) is in het gele kwadrant te vinden. Gezien de omschrijvingen zijn de meeste bewoners van Het Nieuwe Westen aan de 'sociale' kant te plaatsen. In bijlage 9 staan de omschrijvingen van de vier belevingswerelden. Voor het verder werken aan de PlukTuin luidt het advies vooral te kijken naar de behoeften van de mensen met een 'gele belevingswereld'. SmartAgent omschrijft de wensen voor groen in de buurt als volgt:

'De gele belevingswereld heeft behoefte aan meer kleur en afwisseling in het buurtgroen. Het mag best avontuurlijker en spannender in plaats van de brave grasveldjes. Men ziet graag meer speelmogelijkheden voor kinderen en in het regionaal groen is behoefte aan meer plekje's waar je kunt zitten om te picknicken of om van het uitzicht te genieten. Wanneer de huidige buurt wordt afgezet tegen de ideale buurt is er vooral meer behoefte aan avontuurlijk speelgroen en meer kleur (bloemen).'

Voor het vinden van draagvlak voor het Park Essenburg zou ProGroen zich, gezien de gegeven omschrijvingen, meer moeten richten op de mensen met een 'blauwe levensstijl'. Want: 'De blauwe consument is zelfverzekerd, zelfbewust, zakelijk en leidinggevend. Naast genieten van het leven zijn enthousiasme, succes in het leven en erkenning van prestaties belangrijke waarden. Mensen uit het blauwe segment zijn over het algemeen ambitieus. Net als in de rode wereld is men op zoek naar prikkelingen en uitdagingen.'

4.4 De sociale gegevens en het Programma van Eisen voor Park Essenburg en de PlukTuin

De adviezen voor het toekomstig Park Essenburg en de PlukTuin die uit het bovenstaande hoofdstuk te destilleren zijn, kunnen samengevat worden in punten voor het Programma van Eisen voor de PlukTuin en het Park.

Voor de **PlukTuin** komen de volgende punten uit dit hoofdstuk:

- Om de plannen voor de tuin tot een succes te maken, is voldoende draagvlak nodig. Dat draagvlak ligt niet alleen bij de deelgemeente Delfshaven, maar juist ook bij de bewoners van Het Nieuwe Westen. De tuin moet hún gebied worden, een plekje waar ze trots op zijn.
- De tuin moet uitnodigend ingericht zijn om te gebruiken. Want herhaalde 'kleine' ontmoetingen met burens zorgen ervoor dat mensen met elkaar in contact komen.
- Toegankelijkheid is een belangrijke eis voor de tuin. Het is aan te raden om een bruggetje aan te leggen over de Singel.
- Mensen vinden het belangrijk dat het groen er verzorgd en schoon bij ligt.
- Ouders kunnen op de bankjes overzicht houden over spelende kinderen. Hiertoe is het wel van belang dat het groen in de strook enigszins open is.
- Leg contacten met scholen en gemeentewerkers of bedrijven die gespecialiseerd zijn in het organiseren van 'groenonderhoud-middagen'.

Voor het **Park Essenburg**:

- Om de plannen voor de groene strook echt tot een succes te maken, is voldoende draagvlak voor Park Essenburg noodzakelijk. Dat draagvlak ligt niet alleen bij de deelgemeente Delfshaven en de bewoners van Het Nieuwe Westen, maar ook bij Rotterdammers met belangstelling voor groen in de stad, bij ambtenaren, stadsbestuurders, kunstenaars. Zij moeten de groene strook gaan beschouwen als onmisbaar element in de groene structuur van de stad.
- Toegankelijkheid is een belangrijke eis voor groene gebieden. Het is aan te raden het park goed aan te sluiten op de groene routes door de stad.
- Zorg voor mogelijkheden voor een 'rondje' op fiets- en wandelpaden langs groen en water – ook geschikt om de hond uit te laten. Verbindt die paden met andere paden door de stad.
- Naast het bruggetje over de Singel en is het belangrijk een verbinding te maken tussen de twee delen van de RFC-weg.
- De groene strook moet uitnodigend ingericht zijn om te gebruiken. Dit geldt ook voor de ingangen, vooral de oostelijke aan de kant van het Marnix Gymnasium.
- Bomen en struiken moeten gesnoeid worden, dood hout opgeruimd. Als dit beheer voor de gemeente te duur is, kan een kleine bewonersgroep zoals ProGroen daarvan de coördinatie op zich nemen.
- Voor voetbalclub JHR is een belangrijke rol weggelegd, juist omdat de club zoveel verschillende soorten leden heeft. Het is dan ook van belang dat de club op de huidige locatie nog vele jaren kan blijven.
- Het is verstandig plekken te creëren waar mensen uitgenodigd worden om met elkaar te praten en elkaar te ontmoeten. Bankjes, speelplaatsen of barbecueplekken zijn eenvoudige en effectieve voorbeelden.
- Juist omdat migranten meer gebruik maken van deze voorzieningen, is het van belang dat ze in de groene strook komen.
- Maak een grotere groene plek waar kinderen samen kunnen komen, elkaar ontmoeten en met elkaar kunnen spelen. Samen zijn en spelen wordt de jongste generaties zo al vroeg bijgebracht. Het is een goed idee dit te combineren met de educatieve tuin of het trapveldje.
- Open groen verdient de voorkeur boven dicht groen om ook beschutte plekken te voorkomen. Dichte begroeiing kan uitnodigend zijn voor vormen van criminaliteit, als prostitutie en drugshandel.

5 De samenwerking Rotterdam-Wageningen

Initiatiefgroep ProGroen is begin 2009 opgericht. ProGroen had op dat moment geen zicht op de kwaliteit van de fysieke gegevens van het gebied. De initiatiefgroep oriënteerde zich daarom actief op het maatschappelijk- en politieke krachtenveld maar had nog geen duidelijke strategie om hun doel te bereiken. Daarom zocht ProGroen naar inhoudelijke ondersteuning in hun strijd. Na een eerste mislukte zoektocht in de stad Rotterdam stuitte één van de initiatiefnemers op de website van de Wetenschapswinkel van Wageningen UR.

Aan het begin van de samenwerking was ProGroen zich ervan bewust dat de ideeën nog pril en weinig samenhangend waren. Het ontbrak ProGroen aan inzicht in het politieke- en planningsproces en een heldere visie op de toekomst van het terrein. Ook miste een beeld van de wensen van de buurtbewoners en de wijze waarop die wensen vertaald kunnen worden in een programma en een ruimtelijk plan. Dat nieuwe plan zou als alternatief moeten gaan dienen voor het initiatief van het 800 meter lange gebouw van Humanitas. Wat bij ProGroen zeker voldoende werd aangetroffen was, en is, enthousiasme, wilskracht en een open attitude.

Met het project 'Groen welbehagen of kil beton' ondersteunde de Wetenschapswinkel van Wageningen UR de groep ProGroen. De basis voor de samenwerking tussen ProGroen en de Wetenschapswinkel is een overeenkomst uit juni 2009. Daarin staan in grote lijnen het doel, de werkwijze en de op te leveren documenten beschreven. Met de resultaten van dit onderzoek kan de bewonersgroep in de toekomst zelfstandig verder werken aan het realiseren van de doelstelling: Essenburg – RFC groen van en voor de buurt.

5.1 Werkwijze Wetenschapswinkelproject

De Wetenschapswinkel van Wageningen UR (University & Research Centre) is de schakel tussen maatschappij en onderzoek. Elke organisatie, actiegroep, vereniging of belangengroep met een onderzoeksvraag of probleem in één van de domeinen waarin 'Wageningen' actief is, kan hier terecht. In de samenwerking, waarbij de opzet is dat studenten van Universiteit Wageningen en Van Hall Larenstein een belangrijke rol spelen bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen (zie 5.1. en bijlage 4). De Wetenschapswinkel keurde het samenwerkingsproject met ProGroen goed. Peter Veer, destijds onderzoeker bij het team Stadsregionale Ontwikkeling van Alterra Wageningen UR, werd aangesteld als projectleider.

ProGroen en de Wetenschapswinkel kwamen in 2009 overeen samen te werken aan de volgende onderdelen:

- Een voorlopig ontwerp voor de ruimtelijke inrichting van het gebied, uitgaande van de duurzame doelstellingen van ProGroen en de uitkomsten van onderstaande onderzoeken.

Om dit voorlopig ontwerp te onderbouwen zouden volgens de overeenkomst uit 2009 de volgende drie thema's aan bod komen:

- Fysieke basisinformatie over het terrein; de kwaliteit en kwantiteit van water, bodem en vegetatie.
- Kennis en inzicht in en het landgebruik, sociaal-ruimtelijke processen en het planningsstelsel van ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing.
- Inzicht in de sociale kaart van de wijk en de wijze waarop groen kan bijdragen aan het 'elkaar ontmoeten' en het vergroten van 'de sociale cohesie' in de buurt.

5.2 Begeleidingscommissie, positie en rol

Een Wageningen UR Wetenschapswinkelproject kent een begeleidingscommissie. De commissie volgde het onderzoek 'Op weg naar Park Essenburg' op afstand, geeft suggesties en aanbevelingen en ziet toe op de kwaliteit van het project. De leden van de commissie staan genoemd in het colofon van dit rapport.

Projectleider Peter Veer zit de begeleidingscommissie voor. De projectleider vervult ook een secretariaatsfunctie door vergaderingen voor te bereiden (agenda, uitnodiging, verspreiding stukken) en door erop toe te zien dat er verslagen worden gemaakt.

De begeleidingscommissie kwam tijdens de samenwerking tussen ProGroen en de Wetenschapswinkel twee keer bij elkaar. Conceptversies van dit verslag werden aan hen voorgelegd voor suggesties en verbeteringen. De leden worden na het aanbieden van deze rapportage aan ProGroen uitgenodigd voor een afsluitende, evaluatiebijeenkomst.

Voor de inhoudelijk achtergronden van onderwerpen en de adviezen die tijdens de bijeenkomsten van de begeleidingscommissie aan bod kwamen, zie het theoretisch kader en Eco³ (paragraaf 5.3. en 5.4) en bijlage 2 en 3.

5.3 Groen, de stad en de mensen: Eco³, drievoudige ecologie

Om inzicht te krijgen in de ontwikkelingen binnen ProGroen en hun streven naar de PlukTuin en Park Essenburg wordt voor een 'theoretisch kader' gekeken naar het vakgebied van de Sociale Ecologie. Hoe koppel je de fysieke leefwereld in de stad aan de belevingswereld van bewoners? Met die vraag houdt ook Henk Oosterling, lid van de begeleidingscommissie van dit onderzoeksproject, zich bezig. In 'Woorden als daden, Rotterdam Vakmanschap/Skillcity 2007-2009, Rotterdam 2009' vertelt Oosterling over zijn academische werk als filosoof en de praktijk van alledag bij het ondersteunen van projecten binnen 'Pact Op Zuid'. De omstandigheden in deze buurten 'Op Zuid' en Het Oude Westen kennen overeenkomsten. Oosterling richt zich op een integrale benadering van het sociale, fysieke en het mentale. Hieronder staan de thema's die voor het werk van ProGroen van belang zijn. In bijlage 2 is een samenvatting te vinden van 'Woorden als daden...' te vinden.

De waarde van de onderlinge verbondenheid is voor het eerst bestudeerd en beschreven in een onderdeel van de biologie dat ecologie wordt genoemd. Ecologie is de wetenschap die de samenhang tussen planten en dieren onderling en hun leefomgeving bestudeert. Eco komt van het Griekse woord 'oikos' dat huis betekent en 'logos' dat staat voor wetenschap. Ecologie is een normatieve wetenschap want het beschrijft niet alleen de organismen en hun samenhangen maar laat ook zien wanneer er iets mis gaat in de samenhangen. En de ecologie geeft scenario's om de verbroken relaties te herstellen.

• Dominante- en subcultuur

Het proces van leren om aansluiting te vinden bij de dominante cultuur in de samenleving loopt bij iedereen anders, want de ene persoon verkeert in andere omstandigheden dan de ander. Het leren is vooral een cultureel proces waarbij normen (wat wel hoort en wat niet) worden overgebracht. Dit gebeurt hoofdzakelijk met culturele middelen: taal, verhaal en verbeelding. Soms missen burgers de aansluiting met de dominante cultuur in de samenleving en belanden in een sociaal, economisch en cultureel dal. Dit is onder andere het geval bij veel mensen met een migrantenachtergrond die de afgelopen decennia in Het Nieuwe Westen zijn komen wonen.

Het is voor ProGroen een uitdaging om op creatieve manier de 'geïsoleerde' mensen, dus de groep zonder aansluiting bij de dominante cultuur, te bereiken, en hen in contact te brengen met tuinieren. Werken in de tuin gebeurt meestal samen met anderen, en het zorgen voor kwetsbare planten levert in de herfst een mooie oogst. Zo komt deze groep, zonder hun eigenheid te verliezen, in contact met anderen waardoor zij zich een betere plaats in de samenleving kunnen verwerven.

Voor ProGroen is het belangrijk open te staan voor de grote waaier aan mensen en hun culturen uit Het Nieuwe Westen. In die uitwisseling kunnen geïnteresseerde bewoners hun eigen cultuur inbrengen, hun verhaal vertellen, hun beelden te laten zien. De PlukTuin en Park Essenburg zouden die exotische wijze van inrichten van een tuin, de bijzondere bloemen en vruchten, die buitenlandse manieren van tuinieren en oogsten van de groenminnende migranten kunnen opnemen. Op die manier voelen de bewoners zich betrokken, komen in aanraking met mensen en instellingen in hun buurt en leren de 'gebruiksaanwijzing' van het Nederlandse tuinieren en de samenleving. Aan de andere kant stellen ze de dominante Nederlandse tuincultuur ter discussie en laten die als het goed is, langzaam verschuiven. De Nederlandse tuincultuur neemt in de PlukTuin en het Park Essenburg elementen in zich op van de grote groepen bewoners uit Het Nieuwe Westen met al hun verschillende migrantenachtergronden.

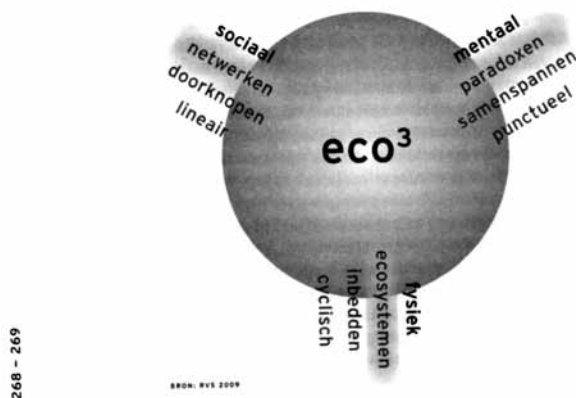
• Leefstijlen en identiteit

Mensen geven hun identiteit vorm door het persoonlijke leven te beschouwen als een 'kunst-project'. Zij drukken hun identiteit uit op een fysieke wijze, dus met spullen: kleden zich volgens hun geloofsgroep of zoals de laatste mode voorschrijft, hebben het geloofsboek en of het nieuwste mobieltje bij de hand, rijden op de snelste scooter en hebben de mooiste waterpijp in bezit. Identiteit wordt zo een levensstijl. De materiële buitenkant reflecteert de mentale binnenkant. Hier ligt de koppeling tussen het mentale, sociale en het fysiek ruimtelijke.

Door in contact te komen met mensen uit een andere groep vult het individu zijn identiteit met elementen uit een andere cultuur. En zo zal het idee van ProGroen voor de PlukTuin of het Park Essenburg gaan schuiven, gaan veranderen, zodra mensen uit een andere subcultuur zich met de plannen voor de groene strook gaan bezighouden. Dat kan uitmonden in een bonte waaier. Denk aan de veelkleurige bewoners van Het Nieuwe Westen, maar ook aan de ambtenaren, welzijnswerkers, ecofreaks, ontwerpers en kunstenaars. Het is voor ProGroen een uitdaging dat brede scala aan culturele achtergronden in de ideevorming en realisering van de PlukTuin en het Park toe te laten. Als dat inderdaad lukt, worden de initiatieven van ProGroen met recht 'van en voor iedereen'.

• Het eco³ handelingsperspectief: verbinden van fysiek, sociaal en mentaal

Zoals boven beschreven spelen de onderlinge relaties de hoofdrol in de hedendaagse samenleving en het hoofd van mensen bij het vormgeven van hun identiteit.



Afbeelding 35. Eco³, Verbinding tussen fysiek, sociaal en mentaal.
Bron Oosterling 2009.

Zoals boven beschreven spelen de onderlinge relaties de hoofdrol in de hedendaagse samenleving en in het hoofd van mensen bij het vormgeven van hun identiteit. Daarmee komt een drievoudige ecologie in beeld: eco³. Uit de verbintenis van de drie domeinen resulteren praktische handelingsperspectieven. Deze geven antwoord op de vraag: Wat is slim om te doen?

- **Fysiek, leefomgeving, inbedden, cyclisch**

De fysieke ecologie speelt in de natuur, waar het gaat om de inbedding van soorten in hun leefomgeving. De processen die in de systemen spelen zijn cyclisch. Mensen, evenals dieren en planten, zoeken naar een omgeving waarin ze het best gedijen. Belangrijk verschil tussen planten en dieren aan de ene kant en mensen aan de andere, is dat mensen in staat zijn hun verlangens in relatief korte tijd in fysieke vormen om te zetten. Door de omgeving naar hun hand te zetten (zoals de inrichting van de PlukTuin) of van de ene plek naar de andere buurt, stad of land te verhuizen (expats en migranten). Mensen echter die door hun sociale en economische positie gebonden zijn aan woningen met een lage huur, zoals het merendeel van de huidige bewoners van Het Nieuwe Westen, hebben weinig mogelijkheden te verhuizen.

Mensen, uit de verschillende levensstijlgroepen, kunnen we zien als herkenbare 'soorten'. Zij hebben bijzondere eigenschappen (lifestyle) die het best gedijen in een bepaalde 'habitat'. Voor mensen met een migrantencultuur kan die sterk afwijken van de smaak en verlangens van autochtonen zoals de mensen van ProGroen, stedelijke planners, welzijnswerkers en ontwerpers. En als het over een groene inrichting gaat, is levend materiaal aan de orde dat groeit, reageert op seizoenen en kwetsbaar is. De processen die in deze fysieke systemen spelen zijn dus cyclisch.

- **Mentaal (binnen de groep) paradoxen op tafel, samenspannen, persoonsgerichte aandacht**

Bij mentale ecologie gaat het om processen die spelen in het bewustzijn, in het hoofd van ieder individu afzonderlijk. De hedendaagse samenleving vraagt vaak tegenstrijdigheden van de individuen: specialiseren en het overzicht houden, authentiek zijn en aanpassen, risico's nemen en zekerheid, zuinig zijn en uitbundig consumeren, in de publiciteit zijn en het afschermen van de privacy, vrijheid en afhankelijkheid. Dit zijn paradoxen waaraan niemand zich kan onttrekken en gaat het dus niet zozeer om het kiezen voor het één of ander. De spanningen die ze oproepen zijn niet op te lossen. Het gaat om het erkennen, op tafel leggen, het omgaan, het schipperen, met de hierboven beschreven paradoxen.

Om persoonlijk, of in een groep, iets te kunnen bereiken vragen de paradoxen wél om gemeenschappelijke aandacht van iedereen die bij het project betrokken is. Mensen zijn dan in staat hun eigen verhaal, hun eigen verbeelding met het omgaan met de paradoxen vorm te geven. Dat is een persoonlijk proces waardoor mensen los kunnen komen van de in hun groep heersende normen. Maar dat eigen verhaal, die eigen vormgeving krijgt pas betekenis als dat wordt uitgewisseld, in verbinding komt met anderen. Daarbij gaat het om het zoeken naar de overeenkomsten in ieders verlangens. En op die overeenkomsten, op de gemeenschappelijke punten, daar valt op samen te spannen, samen te werken. Voor het doormaken van dit persoonlijke en later collectieve proces is letterlijk en figuurlijk een plek nodig. Een plek waar ruimte is voor iedereen, waar iedereen, wellicht ook een onbekende, de ruimte krijgt. Dat is dus openbare of publieke ruimte. Dat kan binnen zijn: de theaterzaal, de hal van het gemeentehuis, de aula van de school. Het kan ook in de buitenruimte: de straat, het plein, het park, de PlukTuin.

- **Sociaal (het naar buiten treden) netwerk ontwikkelen en steeds doorknopen, langs kansvolle lijnen**

De sociale ecologie beschrijft de netwerken waarin mensen steeds in relatie tot andere mensen hun verlangens en behoeften bevredigen. Processen in de sociale ecologie zorgen voor inkomen (werkgever), onderdak (verhuurder), consumptie (winkelier) opleiding (docent), vrijetijdsbesteding (elftal, initiatiefgroep) en zo voort. Sociale verbindingen zorgen ook voor het overbrengen van normen en waarden in het maatschappelijke (leraar), verkeer (politieagent), religie en spiritualiteit (dominee, imam, goeroe). Deze wisselwerkingen tussen mensen zijn vooral culturele processen waarin taal, verhaal en verbeelding van belang zijn. Het belangrijkste proces in de sociale ecologie is het lineaire doorknopen van het ene netwerk naar het andere. Om met een groep iets te kunnen bereiken is het doorknopen van het eigen netwerk naar 'gelijkgestemden' en 'mensen die er toe

doen' van belang. Voor ProGroen betekent dat aan de ene kant contacten met andere initiatieven in Rotterdam en in het land die bezig zijn met (ecologisch) zelfbeheer van de openbare ruimte. En aan de andere kant het leggen en onderhouden van goede relaties met bestuurders van de Deelgemeente en het Stadhuis en hun ambtelijke adviseurs.

5.5 Wisselwerking ProGroen Wetenschapswinkel

Deze paragraaf gaat kort in op de wisselwerking tussen Rotterdam en Wageningen. Bijlage 4 gaat er verder op in.

De praktische communicatie tussen ProGroen en Wageningen verloopt vooral per e-mail. In de berichten houden de twee partijen elkaar op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen, het maken van afspraken. Daarnaast geeft de projectleider regelmatig suggesties aan ProGroen om verbindingen te leggen met organisaties en personen in Rotterdam en in het hele land die de bewonersgroep tot steun kunnen zijn.

Tijdens ontmoetingen in Rotterdam vonden intensieve gesprekken plaats. Dat gebeurde bij de kennismaking, de onderhandelingen over de samenwerkingsbijeenkomst, de bijeenkomsten met de begeleidingscommissie en bij de start van de verschillende onderzoeken. De studenten Vincent Bouma, Jim van Huit en Matté Egging voerden de onderzoeken over de fysieke en sociale gegevens vervolgens zelfstandig uit. De resultaten werden door hen niet aan ProGroen voorgelegd voor suggesties en opmerkingen.

De student landschapsarchitectuur Esther Bergstra volgde een meer interactieve werkwijze in haar onderzoek. Samen met twee bewoners maakte Esther een eerste schets voor de inrichting van de PlukTuin. Uitgangspunt was 'PlukTuin Essenburg-RFC, van iedereen, voor iedereen' (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2010). Daarin staat een eerste inrichtingsschets en een grote verzameling van objecten die ProGroen in de PlukTuin een plaats zou willen geven.



Afbeelding 36. Eerste inrichtingsschets PlukTuin. Bron ProGroen 2010 en de Tweede in samenwerking met Esther Bergstra. Bron Bergstra 2011.

Op basis van deze 'tweedimensionale maquette' en met de beschikbare informatie als inspiratiebron maakte Esther in Wageningen een derde inrichtingsschets.

Op 9 maart 2011 werd de ontwerpworkshop gehouden. Op het programma stonden het verder uitwerken van de inrichtingsschets voor de PlukTuin en het ontwikkelen van een programma voor werkzaamheden die voor de aanleg en het beheer van de PlukTuin benodigd zijn. Op basis van de gemaakte opmerkingen door de leden van ProGroen werkten Inge Kersten en Jorrit Noordhuizen van Atelier Scope de schets van Esther Bergstra uit tot het Schetsontwerp op p. 31.

Elise Quaedvlieg, student Landschapsarchitectuur, sloot zich in een laat stadium aan bij het werk voor ProGroen. Zij is vooral geïnteresseerd in de spirituele betekenis van de ruimte. Haar onderzoek is tijdens het schrijven van dit rapport nog in ontwikkeling. Het maakt dan ook geen integraal onderdeel uit van het advies van de Wetenschapswinkel aan ProGroen.



Nawoord: Reflectie op de samenwerking

ProGroen heeft de samenwerking met de Wetenschapswinkel Wageningen UR als zeer prettig en richtingwijzend ervaren. Het is zeker niet gemakkelijk geweest om de ideeën en plannen van een spontaan ontstane buurtorganisatie als ProGroen in een kader te plaatsen. Onze groep bestaat uit verschillende mensen met zeer uiteenlopende en sterke karakters, die gaan waar ze voor staan en zeker in het begin niet altijd toegankelijk waren voor andere inzichten en/of meningen. Gaande weg ontstond er een band, vertrouwen en voelden we ons gesteund. Je voelt je als organisatie sterker worden, legt meer contacten. We zagen de organisatie professioneler worden. Er zijn tijden geweest waar het gevoel van 'niet verder kunnen' de kop op stak. Het gevoel van 'waar doen we het voor'. Maar door met name het geloof in onze plannen en het enthousiasme van de Wageningen UR Wetenschapswinkel, van Alterra, van de studenten die meewerkte aan dit project en de begeleidingscommissie gaven ons het gevoel 'we worden toch serieus genomen'. En dat geldt zeker ook beleidsmakers van de Deelgemeente Delfshaven. Al deze mensen gaven ons de energie om door te gaan.

Namens alle leden van ProGroen, Erik Wemmers

Onze eerste ontmoeting met de mensen van ProGroen en de miskende strook tussen het spoor en de buurt maakten veel indruk. De mogelijkheden van het gebied schitterden ons in de vroege zomerzon tegemoet. De opgave waarvoor ProGroen zich heeft gesteld, sluit aan bij het doel van de Wageningse Wetenschapswinkel. Wel vroegen we ons toen af of ProGroen niet te veel vast zat in een defensief 'niet in mijn achtertuin'? Zou zij zich wel willen openstellen voor adviezen die mogelijk niet overeenkomen met haar eigen opvattingen? Het enthousiasme en de vasthoudendheid van de mensen van ProGroen bleken echter ook aanstekelijk te werken op ons als onderzoeksgroep.

Elke keer werden we in Rotterdam bijzonder gastvrij ontvangen. Het is indrukwekkend om te zien op welke wijze de mensen van ProGroen, zo nu en dan met inhoudelijk tegengas, het merendeel van de adviezen van de Wetenschapswinkel wist te vertalen in praktisch handelen. ProGroen staat voor de uitdaging om een partij te worden in onderhandelingen over de toekomstige stedelijke ontwikkeling van de wijk. De stappen die ProGroen zet naar buurtgroepen in Het Nieuwe Westen, naar de Deelgemeente en naar andere organisaties zijn veelbelovend. De PlukTuin is de eerste concrete stap op weg naar Park Essenburg. Die eerste stap laat zien bewonersinitiatieven succesvol kunnen zijn. Dit onderzoeksproject geeft mij en mijn collega's inspiratie en handvatten om ook kennis en de inzichten 'van onderop' in te zetten voor meer en beter groen in een stad als Rotterdam.

Namens de Wetenschapswinkel Wageningen UR, Peter Veer

Referenties

Deelonderzoeken

(niet gepubliceerd, op te vragen bij de genoemde instellingen)

Atelier Scope (1) Kersten, I. en J. Noorthuizen, 2011. Park Essenburg

Rotterdam, Schetsontwerp en Beeldkwaliteitplan.

Atelier Scope (2) Kersten, I. en J. Noorthuizen, 2011. Handreiking inrichting de PlukTuin Essenburg-RFC Rotterdam.

Bouma, V. en J. van Huit, 2010, Groen Welbehagen of kil beton.

Van Hall Larenstein Wageningen UR.

Bergstra, E., 2011. Park Essenburg, Wageningen University.

Egging, M., 2010. Onderzoek naar de relatie tussen groen in de wijk, verschillende bevolkingsgroepen en bevordering van integratie en sociale cohesie in Rotterdam, Wageningen University.

Quaedvlieg, E., 2011. Holistic Landscapes, Wageningen University, in ontwikkeling.

Literatuur

Bakker, H. de en W.P. Locher, 1991. Bodemkunde van Nederland, Deel 2 Bodemgeografie.

Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2009. ProGroen Rapporteer.

Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2010. PlukTuin Essenburg-RFC van iedereen, voor iedereen.

Buijs, A.E., F. Langers and S. de Vries, 2006. Een andere kijk op groen; Beleving van natuur en landschap in Nederland door allochtonen en jongeren.

College van B&W van Rotterdam, 2010. Werken aan talent en ondernemen, Collegewerkprogramma Rotterdam 2010-2014.

Dam, R. en I. Salverda, 2008. Burgers en Landschap (Deel 1 en 2), Alterra Wageningen UR, 2008.

Deelgemeente Delfshaven, 2010. Wijkanalyse t.b.v. Integraal wijkactieprogramma 2011, Nieuwe Westen.

Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting Rotterdam, 2009. Samenvatting Groenonderzoek Rotterdam 2008.

Gemeenteraad van Rotterdam, 2008. Bestemmingsplan, Middenland/Het Nieuwe Westen (584).

Gemeenteraad van Rotterdam, 2007. Stadsvisie Rotterdam, Ruimtelijke Ontwikkelingsstrategie 2030.

Groothedde, A., 2009. Samen, Leven & Groen.

Jókövi, E.M., 2000. Recreatie van Turken, Marokkanen en Surinamers in Rotterdam en Amsterdam.

Jókövi, E.M., 2001. Vrijtijdsbesteding van allochtonen en autochtonen in de openbare ruimte.

Keuning, H.J., 1970. Het Nederlandse volk en zijn woongebied.

Kruit, J. en P. Veer, 2011. Bewonersparticipatie in het openbaar groenbeheer. Wageningen UR, Wetenschapswinkel 270.

Kuypers, V.H.M. en A.E. de Vries, 2007. Groen voor lucht.

Landschapsbeheer Zuid-Holland, (z.j.). Het erfgoed van het boerenerf in het Zuid-Hollandse veenweidegebied.

Milieucentrum Rotterdam, 2001. De Groene Kaart Rotterdam met omgeving.

Ministerie van LNV, Persbericht 'Groen in Krachtwijken', Den Haag, 5 februari 2009.

Oosterbaan, A. en A.C.G. Tonneijck en E.A. de Vries, 2006. Kleine landschapselementen als invangers van fijnstof en amoniak.

Oosterling, H., 2009. Woorden als daden, Rotterdam Vakmanschap/Skillcity 2007-2009.

Peters, K., 2009. Ontmoeting in het stadspark (Hoofdstuk 6 in Groothedde, A. 2009. Samen, Leven & Groen).

Programma Groen en de stad, 2008. De waarde van groen.

Rijksoverheid, 2006. Nota Ruime.

Ruiter, de E.M.V., 2004. Het gaat niet over rozen.

Ruiter, de E.M.V. en C.B.E.M. Aalbers, 2005. 10 Rotterdammers, 118 foto's; Onderzoek naar de waardering en beleving van groen onder bewonersgroepen in de Deelgemeente Rotterdam Noord.

Simkins, I. M. and Thwaites K., 2007. Experiential Landscape: an approach to people, place and space.

Vreke, J. et. al., 2010. Niet bij rood alleen, buurtgroen en sociale cohesie.

Weeda, E.J., J.H.J. Schaminée en L. van Duuren, 2005. Atlas van Plantengemeenschappen in Nederland dl. 4.

Websites

<http://groenespoor.blogspot.com>

<http://nl.wikipedia.org>

<http://opzoomermee.nl>

www.essenburgsingel.info

www.dcmr.nl/nl/cijfers/geluidskaarten/index.html

www.geenbouwessenburgsingel.nl

www.kei-centrum.nl/view.cfm?page_id=2061

www.landschapsbeheerzuidholland.nl

www.lml.rivm.nl/verw.html

www.si2.nl/eu-kaarten/rdam/index.htm

www.svjhr.nl

www.rotterdamseogst.nl/

www.rotterdam.nl/delfshaven

www.rotterdam.nl/dsv

www.rotterdam.nl/gebiedsontwikkeling

www.rotterdam.nl/over_sport_en_recreatie

www.rotterdam.buurtmonitor.nl

www.wetenschapswinkel.wur.nl

Afbeeldingen

De ontwerptekeningen en artist impressions en collages zijn vervaardigd door de ontwerpers van Atelier Scope Inge Kersten en Jorrit Noordhuizen. De sfeerimpressies komen uit de verzameling van Rio Holländer en Hans van Breugel, leden van ProGroen. De overige afbeeldingen zijn afkomstig van de onderzoekers tenzij anders aangeven.

Bijlagen bij 'Op weg naar Park Essenburg'

Advies aan bewonersgroep ProGroen Rotterdam door Wetenschapswinkel Wageningen UR, mei 2011.

Bijlage 1, Samenvatting deelonderzoeken

De Wetenschapswinkel Wageningen UR wil zoveel mogelijk gebruik maken van studentenonderzoeken. Bij 'Op weg naar Park Essenburg' waren de volgende studierichtingen en studenten betrokken.

Van Hall-Larenstein is de HBO instelling van Wageningen UR. Het studieonderdeel 'De Onderzoeker' zit aan het begin van de studie 'Land en Water Management'. Jim Bouma en Vincent van Huit onderzochten binnen dit onderwijslelement de fysieke gegevens van het terrein. Loes Verbiesen zorgde voor de begeleiding. De twee studenten legden hun bevindingen vast in 'Groen welbehagen of kil beton' (Bouma, 2010). Doel van hun onderzoek was het inventariseren van de nu aanwezige bomen struiken en het bepalen van de Potentiële Natuurlijke Vegetatie. Zij deden het veldwerk op 12 en 13 januari 2010. Zij inventariseerden de bodem, de waterkwaliteit en aan de hand van winterkenmerken, de houtige opgaande beplanting.

Matté Egging gaf voor zijn afsluitende Bachelorscriptie voor de studierichting Ruimtelijk Planning aan de Wageningen Universiteit inzicht in de sociale kaart van de wijk en de wijze waarop groen bij kan dragen aan het 'elkaar ontmoeten' en het vergroten van 'de sociale cohesie' in de buurt (Egging, 2010). Hij werd begeleid door Raoul Beunen van de Leerstoelgroep Landgebruikplanning. Matté was van plan om, na een literatuurstudie, de statistische gegevens over de bewoners te combineren met de uitkomsten van gesprekken met vertegenwoordigers van verschillende groeperingen in de buurt. Helaas lukte het Matté Egging in de tijd die hij beschikbaar had, vertegenwoordigers van de verschillende culturen in de wijk te spreken. Aan de hand van op internet beschikbare statistische gegevens over de wijk Het Nieuwe Westen schetst Egging een beeld van de bevolking met een grote diversiteit aan culturen.

Voor haar afsluitende Bachelorsproject Landschapsarchitectuur aan de Wageningen Universiteit analyseert Esther Bergstra de ruimtelijke situatie en zij maakt de eerste schetsen voor het toekomstig Park Essenburg en de PlukTuin. Marlies Brinkhuijsen is haar begeleider (Bergstra, 2011). Esther combineert de bevindingen van de twee hierboven genoemde onderzoeken. Daarnaast besteedt zij aandacht aan de ligging van de strook in de groene structuur van Rotterdam. Voor de PlukTuin onderzoekt Esther de mogelijkheden om op een betonnen plaat beplanting mogelijk te maken. Voor de PlukTuin is het eerste inrichtingsvoorstel van ProGroen haar uitgangspunt. In een intensieve uitwisseling met een tweetal leden van ProGroen werkt zij het voorstel uit. Op een ochtend in december 2010 bogen Esther en twee leden van ProGroen zich over de mogelijke inrichting. Daarvoor waren alle gewenste elementen en de beschikbare betonnen plaat op schaal beschikbaar. Tijdens het schikken en herschikken kwamen de bewoners er achter dat de ruimte beperkt is en een keuzes over de objecten gemaakt moet worden. Op de eerste workshop presenteert Esther haar ontwerp (zie afbeeldingen 36 en 38). Dit studentenontwerp is vervolgens de basis voor het voorlopig ontwerp voor de PlukTuin zoals opgenomen in het advies van de Wetenschaps-

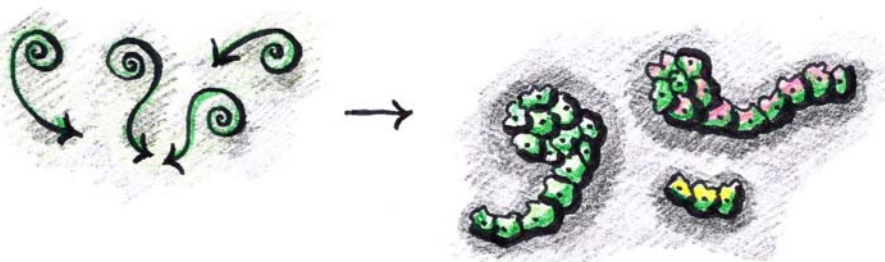
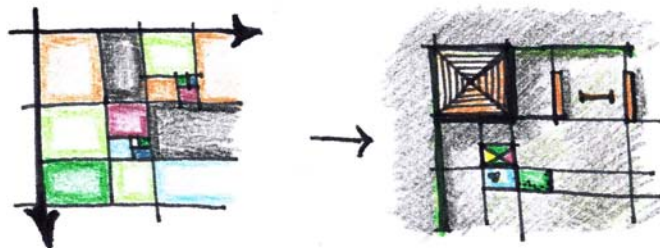
Op weg naar Park Essenburg

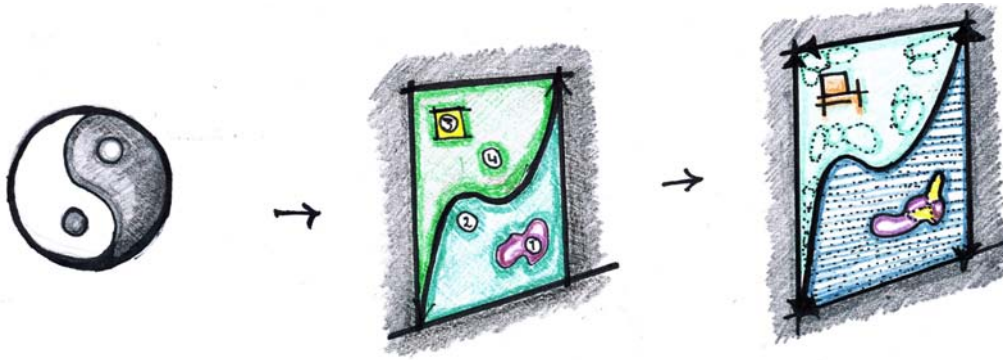
winkel aan ProGroen en presenteert dit op de eerste workshop (zie bijlage 4). Daarnaast doet Esther een voorstel voor de inrichting van het gehele Park Essenburg.

Elise Quaedvlieg verdiept zich voor haar afsluitende Masterproject Landschapsarchitectuur in de spirituele kanten van het inrichten van het landschap en het stedelijk groen (Quaedvlieg, 2011). Zij raakte in het laatste stadium van het Wetenschapswinkelproject bij het werk voor ProGroen betrokken. Haar studie sluit later af dan dit project. Haar bijdrage is slechts zijdelings in dit rapport opgenomen. Het ultiem betekenisvol, het 'heilig' maken van de ruimte is daarbij een belangrijke opgave. Elise baseert haar werk voornamelijk op de holistische beleving van de ruimte volgens de methode van Experiential Landscapes, ontwikkeld door Thwaites en Simkins (Simkins, 2007). Zij analyseert de groene strook van het toekomstig Essenburgpark aan de hand van drie lagen:

- De holistische beleving waarin ook de fysieke onderdelen worden opgenomen van de CDTA componenten (Centre, Direction, Transition en Area);
- De betekenisvolle geometrie gebruikt in de vormgeving eeuwenoude gebouwen en objecten die algemeen en internationaal gezien worden als 'heilig' zoals tempels en bedevaartplekken;
- Symbolen van toewijding toegepast in de vormgeving van 'heilige plaatsen'.

Naar aanleiding van de uitkomsten van de workshop op 9 april (zie bijlage 4) ontwierp Elise een serie inrichtingsschetsen waarin de ruimtelijke groei van de PlukTuin aandacht krijgt. Haar zoektocht naar een betekenisvolle vormtaal is voor ProGroen interessant. Ook gaven de groene strook, de plaat beton en de gesprekken met de mensen van ProGroen haar inspiratie. Haar zoektocht naar een inrichtingsschets voor de PlukTuin is samen te vatten in de volgende drie beeldenreeksen:





Afbeelding 37. Drie beeldenreeksen: Gulden Snede, spiralen of fractals en Ying en Yang. Bron Elise Quaadvlieg.

Bijlage 2, De begeleidingscommissie

Een Wageningen UR Wetenschapswinkelproject kent altijd een begeleidingscommissie. De commissie volgde het onderzoek 'Op weg naar Park Essenburg' op afstand, gaf suggesties en aanbevelingen en zag toe op de kwaliteit van het project. De leden van de commissie staan genoemd in het colofon. De projectleider Peter Veer zat de begeleidingscommissie voor. De begeleidingscommissie kwam tijdens de samenwerking tussen ProGroen en de Wetenschapswinkel twee keer bij elkaar.

Eerste vergadering

Tijdens de eerste vergadering op 3 december 2009 besprak de commissie het concept plan van aanpak en gaf ProGroen en het onderzoeksteam suggesties. Op dat moment was een conceptversie van 'ProGroen Rapporteer' (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2009) beschikbaar. De inhoud en vooral de strategie voor het in de openbaarheid brengen van dit rapport speelde een belangrijke rol in de gesprekken. De begeleidingscommissie gaf aan dat ProGroen, om de groene strook veilig te stellen, zich niet moet beperken tot het eigendom van de gemeente. Het gaat om een integrale visie die door zou moeten lopen tot aan de rails. Ook de ligging in de stad verdiende volgens de leden van de commissie aandacht. De begeleidingscommissie was van mening dat ProGroen defensief van start gaat: 'Er moet nu al een coalitie / netwerk gevormd worden waardoor er draagvlak komt. Er moeten mensen benaderd worden waar allochtoon, groen en politiek bij elkaar komen.' De commissie zag als valkuil dat alles wordt uitgewerkt en daarna de andere partijen er pas bij betrokken worden. Die zouden dan af gaan haken. De begeleidingscommissie raadde dus aan de moskee en andere verenigingen in Het Nieuwe Westen er bij te betrekken. Dat zou kunnen door hen uit te nodigen om ook het rapport te laten ondertekenen. Ook contacten met de politiek, de deelgemeente en het Stadhuis zijn van belang: 'Zie de politiek als bondgenoot en niet als vijand.' De begeleidingscommissie raadde ook aan het project mee te nemen in de komende verkiezingsstrijd op stedelijk niveau.

Tweede vergadering

In de tweede bijeenkomst op 23 september 2010 sprak de commissie waardering uit voor het studentenonderzoek over de fysieke gegevens van de groene strook. Zij vonden het jammer dat het bij het onderzoek naar de sociale gegevens in de buurt niet gelukt is om in gesprek te raken met (vertegenwoordigers) van bewoners met een migrantenachtergrond in Het Nieuwe Westen. In de commissie ging het gesprek vooral over de te volgen strategie. Daarbij pleitte de commissie opnieuw voor een naar buiten gerichte en flexibele houding van ProGroen. Het doel is om de strook groen zo waardevol mogelijk te maken. En dat bij zoveel mogelijk mensen. Niet alleen in de politiek maar ook in de buurt. Dan is een starre opstelling niet strategisch. De commissie gaf de suggestie om de strook alvast zoveel mogelijk positief te gebruiken, zodat het beeld van een rommelig miskend stukje verdwijnt. Dat betekent dat er mensen moeten kunnen komen. Het aanleggen van al dan niet tijdelijke bruggen zorgen er voor dat mensen in de strook kunnen komen en die gaan gebruiken. Dat laat aan iedereen, dus ook de politiek, zien dat de strook waardevol is.

Op weg naar Park Essenburg

ProGroen gaf aan dat ze ondertussen doodmoe is 'van al het geklets'. Ze willen dat er nu echt wat gebeurt. De aanwezige leden van de initiatiefgroep zijn gefrustreerd over hoe langzaam alles gaat, omdat aan alles formele eisen zitten en dat zo weinig mensen echt hun nek uitsteken. En nu komt er opnieuw het advies: ga praten, ga praten De commissie vroeg welke kwaliteiten binnen ProGroen aanwezig zijn. Praten met de politiek bijvoorbeeld vraagt om speciale vaardigheden, onderhouden van een kruidentuin weer andere. Het zou goed zijn om binnen ProGroen te kijken wie wat doet, de taken goed te verdelen en iedereen in te zetten waar hij of zij goed in is. Dan kan je samen meer, heb je meer plezier en wordt je minder snel moe. De commissie gaf aan dat er in Rotterdam voldoende mensen zijn die willen helpen bij het realiseren van de wensen van ProGroen. Het is daarom belangrijk om bij bestaande projecten aan te sluiten; zowel in de Deelgemeente en vooral stadsbreed. Maar begin klein en laat het groeien. Scholen zijn heel belangrijk. Samen kun je zorgen voor een programma van activiteiten. En als die lekker draaien, dan kan de politiek daar niet om heen.

Bijlage 3, Het theoretisch kader

Groen, de stad en de mensen: Eco³, het drievoudige ecologie, het verbinden van fysiek, sociaal en mentaal

Dit is een toevoeging aan de paragrafen 5.3 en 5.4 en bestaat uit een samenvatting van delen van het boek van Henk Oosterling 'Woorden als daden, Rotterdam Vakmanschap / Skillcity 2007-2009, Rotterdam 2009.

Oosterling baseert zich op de theorieën van onder andere Foucault's 'De woorden en de dingen' uit 1966 (vertaling uit 2007). Hij gaat er vanuit dat de identiteit van mensen een 'biopolitieke constructie' is die iedere persoon ontwikkelt in wisselwerking met de fysieke, sociale en culturele omgeving. Omdat mensen zich steeds in andere omgevingen bevinden is identiteit geen vast gegeven. Door disciplineren en het (onder bijna onmerkbare zachte of duidelijke aanwezige harde dwang) aanleren van handelingen en gedachten zorgt de samenleving dat de individuen hun productieve vermogens inzetten. Maar soms werkt dit proces niet goed en missen mensen de aansluiting met de samenleving. Dit is onder andere het geval bij veel mensen met een migrantenachtergrond zoals die de afgelopen decennia in Het Nieuwe Westen zijn komen wonen. Het proces van leren om aansluiting te vinden bij de samenleving loopt bij iedereen anders want de ene persoon zit in andere omstandigheden dan de ander. Het leren is vooral een cultureel proces waarbij normen (wat hoort en niet hoort) overgebracht worden. Dit gebeurt hoofdzakelijk met culturele middelen: taal, verhaal en verbeelding.

• Dominante- en subcultuur

Mensen die niet passen in de dominante cultuur (gekleurde huid, vrouwen, natuurbeschermers, zwaar gelovigen, homoseksuelen, en zo voort) worden door tal van subtiele maatschappelijke en mentale processen buiten de samenleving gezet en 'waardeloos' gemaakt. Dat heeft dan een gemankeerd zelfbeeld tot gevolg. Dit geldt ook voor mensen met een migrantenachtergrond die door een gebrekkige beheersing van de dominante taal (Nederlands) de aansluiting missen. Zij kunnen zich in hun kleine kring aan de dominante cultuur onttrekken en daardoor geïsoleerd raken met alle sociale en psychische problemen tot gevolg. Voor ProGroen is het de uitdaging om op creatieve manieren die 'geïsoleerde' mensen te bereiken, hen in contact te brengen met tuinieren. Werken in de tuin gebeurt meestal samen met anderen en het zorgen voor de kwetsbare planten levert in de herfst een mooie oogst. Zo komen zij, zonder het kwijtraken van hun eigenheid, in contact met andere mensen waardoor zij zich een betere plaats in de samenleving kunnen verwerven. Dit geldt uiteraard ook voor ProGroen zelf.

• Leefstijlen en identiteit

De identiteit (van personen) is volgens Foucault een 'biopolitieke constructie', aan individuen door de samenleving of dominante groepen opgelegde normen en verplichte gedragspatronen. Oosterling laat zien dat de verlangens van mensen aanhaken bij die van anderen en zich laten zien door fysieke objecten: 'dat wil ik graag ook hebben of ervaren'. Daardoor geven mensen hun identiteit vorm geven

door het persoonlijk leven als een 'kunstproject' te zien. (...) De materiële buitenkant reflecteert de mentale binnenkant. Hier ligt de koppeling tussen het mentale, sociale en het fysiek ruimtelijke.

Een levensstijl kan, volgens Oosterling, alleen beleden worden in 'lichte gemeenschappen' waarin de individuen als schuimbellen aan elkaar kleven en zo hun vorm houden. Komt een belletje los, dan is de verbintenis met de samenleving of de groep verbroken en gaat de persoonlijke constructie van de identiteit schuiven. Door in contact te komen met mensen uit een andere groep vult het individu zijn of haar identiteit met een elementen van een andere cultuur.

- **Sociale ecologie**

De sociale ecologie beschrijft de netwerken waarin mensen steeds in relatie tot andere mensen hun verlangens en behoeften bevredigen. Voor de praktijk van ProGroen, lees verder in hoofdstuk 4 en 5. Volgens Oosterling zijn familieverbanden daarbij als eerste van belang. De waarde van de familie zijn niet in alle subculturen gelijk en verschillen vaak van de Nederlandse cultuur. De positie van de vrouw is daarvan een belangrijk voorbeeld. Sociale processen (...) zorgen ook voor het overbrengen van normen en waarden in het maatschappij door de (leraar), verkeer (politieagent), religie en spiritualiteit (dominee, imam, goeroe).

Bijlage 4, Wisselwerking ProGroen Wetenschapswinkel

Bij dit project zijn een groot aantal mensen betrokken. Dit vraagt om heldere overlegstructuren. Voor ProGroen is Erik Wemmers met Xanne Maza als vervangster de contactpersoon. Rio Holländer ondersteunt Erik en Xanne als dat nodig bleek. In Wageningen is de projectleider Peter Veer van Alterra Wageningen UR het aanspreekpunt voor onderzoekers en studenten.

Volgens het eerste werkplan zou de samenwerking een jaar duren. In Wageningen kostte het moeite om studenten te vinden om de deelonderzoeken voor ProGroen uit te voeren. De belangrijkste redenen daarvoor zijn het afstemmen van studieprogramma's aan de maatschappelijke realiteit, de persoonlijke interesse van de studenten en de grote afstand tussen Wageningen en Rotterdam. Daarom besloot de Wetenschapswinkel Inge Kersten en Jorrit Noorthuizen, twee jonge landschapsarchitecten die als studenten ervaring opdeden met een bewonersparticipatie, in te schakelen. Zij zijn in januari 2011 afgestudeerd en verbonden aan Atelier Scope uit Wageningen. Nadat de afspraken met Inge en Jorrit gemaakt waren, gaf studente landschapsarchitectuur Esther Bergstra te kennen mee te willen werken aan het ProGroen project. Later sloot ook Elise Quaedvlieg zich aan. Aan het einde van 2010 liep het arbeidscontract van de projectleider Peter Veer met Alterra WUR af. Door een goede samenwerking met Stichting Multimediale Cultuur in Amsterdam kon hij zijn taak afmaken.

Het tragere verloop van het project had ook zijn oorzaken in Rotterdam. Processen in de ruimtelijke ontwikkeling zijn gecompliceerd. Dat geldt ook voor de opgave waarvoor ProGroen zich sterk maakt. Juist het zoeken en vinden van de juiste personen om de PlukTuin en Park Essenburg in te bedden bij 'groene' organisaties in de buurt, de deelgemeente en de stad kostte ProGroen meer tijd dan gedacht.

Peter Veer gaf ProGroen suggesties op de conceptversie van 'ProGroen Rapporteer' (Bewonersgroep ProGroen Rotterdam, 2009). In de definitieve versie zijn daardoor juist die onderwerpen alsnog opgenomen die tijdens de gesprekken tussen ProGroen en de begeleidingscommissie aan bod zijn geweest: Een duidelijke inleiding die vertelt over het doel en het kader van ProGroen. En het leggen van contacten met mensen uit de buurt, in de deelgemeente en de stad. Het rapport gaat in op de waarde van groen voor een stadswijk. Voor een overzicht met verwijzingen naar onderzoeksresultaten is de publicatie 'De Waarde van Groen' (Programma Groen en de Stad, 2008) een goede ingang.

In het werkplan van de samenwerking tussen ProGroen en de Wetenschapswinkel staat een workshop genoemd. Doel van de workshop is het voorzien van ProGroen Rotterdam van een aansprekend en uitnodigend idee voor een groene en duurzame toekomst voor de gehele Essenburgsingel RFC strook. Bij de voorbereiding van de workshop gaf ProGroen aan weinig behoefte te hebben aan een workshop op het schaalniveau van de stad. De ligging van de gehele strook in de groenstructuur van Rotterdam en het aansluiten van het werk van ProGroen bij andere groene initiatieven bleek geen prioriteit te zijn. Daarom besloten de mensen van de Wetenschapswinkel om deze onderwerpen in het eindrapport 'Op weg naar Park Essenburg' een prominente plaats te geven en aan bod te laten komen in een workshop tijdens het aanbieden van het advies tijdens de feestelijke opening van de PlukTuin op 21 mei 2011.

Op 9 maart 2011 hielden we de eerste ontwerpworkshop. Op het programma stond het verder uitwerken van de inrichtingsschets voor de PlukTuin en het ontwikkelen van een programma voor werkzaamheden die voor de aanleg en het beheer van de PlukTuin nodig zijn. Tijdens de workshop presenteerde Esther haar inrichtingsvoorstel en bespraken we met de mensen van ProGroen deze derde schets. Hiermee sloot Esther haar onderzoek af. De twee jonge landschapsarchitecten verbonden aan Atelier Scope uit Wageningen namen het verder ontwikkelen van de inrichtingsschets van haar over.

Vragen over de inrichting van de PlukTuin die aan bod kwamen waren:

1. Welke bomen, struiken en planten hebben de voorkeur?
2. In wat voor bakken komen de bomen, struiken en planten?
3. Hoe zorgen we voor een handig watergeefstelsel?
4. Hoe zorgen we voor droge voeten op paden en de plekken?
5. Wat voor soort brug komt er?
6. Wat voor hekken?
7. Hoe sluit het pad van de brug aan op de Essenburgsingel?
8. Wat voor soort verlichting komt er?
9. Heeft het speel / tuinhuis elektriciteit en of water?

Inge Kersten en Jorrit Noorthuizen zorgen voor het uitwerken van de antwoorden op deze vragen in het samenhangend inrichtingsvoorstel voor de PlukTuin.

Vragen over het programma en het beheer van de PlukTuin waren onder andere:

1. Wie gaan de PlukTuin straks aanleggen?
2. Wie gaat er voor de bomen, struiken en planten zorgen?
3. Wie zorgt voor het openen en afsluiten van de Tuin, waar is de sleutel?
4. Wie beheert het speel / tuinhuis en de spulletjes er in?
5. Wie houdt toezicht en zorgt voor het schoonhouden?
6. Wat voor activiteiten kunnen we verzinnen (in iedere maand iets)?
7. Wie zorgt voor het podium en dat er leuke dingen gebeuren?

Het resultaat van het gesprek over deze vragen is een werkplan voor de aanleg van de PlukTuin in het eerste jaar (2011). Voor de daarop volgende jaren staat per seizoen in grote lijnen aangegeven welke werkzaamheden het beheer van de PlukTuin vraagt. Dit flexibel werk- en beheerplan is opgezet door één van de leden van ProGroen. ProGroen zorgt zelf voor het aanpassen en verder uitwerken van het beheerplan. Op basis van dit plan kan ProGroen andere organisaties in de wijk uitnodigen voor het uitvoeren van concrete werkzaamheden.

Tijdens een tweede bijeenkomst op 27 april presenteert Jorrit Noordhuizen van Atelier Scope de inrichtingsschets voor de PlukTuin. Op de bijeenkomst is een groter aantal buurtbewoners (± 30) aanwezig dan verwacht door de leden van ProGroen. Onder de aanwezigen zijn mensen die nog niet eerder in contact waren met ProGroen waaronder ongeveer acht mensen met een migranten-achtergrond. Het ontwerp van Scope voldoet aan de wensen van de bewoners. De belangrijkste discussie gaat over de toe te passen materialen en met name over de grootte van de bakken waarin de fruitbomen een plaats zullen krijgen. De Wetenschapswinkel adviseert bakken met een inhoud van een kubieke meter. ProGroen heeft een kleinere maat voor ogen.

Op weg naar Park Essenburg



Afbeelding 38. Inrichtingsschets 'PlukTuin'. Bron Esther Bergstra 2011; In samenwerking met Atelier Scope. Bron dit advies; Door Elise Quaedvlieg op basis van spirituele uitgangspunten.

Na de pauze licht Elise haar onderzoek en schetsen toe die gebaseerd zijn op een spirituele benadering en holistische beleving. Zij krijgt de volle aandacht van de bewoners.

Bijlage 5, Resultaten bodemonderzoek

Bron: studenten Van Hall Larenstein (Bouma, 2010)

De studenten Vincent Bouma en Jim van Huit deden in januari 2010 hun veldonderzoek in de winterkou. Zij boorden in de grond tot een meter diep op negen verschillende plaatsen verspreid over het terrein. Helaas konden Jim en Vincent tijdens het veldonderzoek niet met de boor de bevroren grond van het spoortalud in.

Boorgat	Omschrijving locatie	Bodemsoort
1	Rand spoordijk 1	kanteerdgrond
2	Rand spoordijk 2	kanteerdgrond
3	Rand spoordijk 3	kanteerdgrond
4	Volkstuinen 1	liedeerdgrond
5	Volkstuinen 2	liedeerdgrond
6	Poel met bomen en struiken	vorstvaaggrond
7	Grasveld bij voetbalkantine	kanteerdgrond
8	Rand langs Essenburgsingel 1	vlakvaaggrond
9	Rand langs Essenburgsingel 2	vlakvaaggrond

Afbeelding 39. Resultaten bodemonderzoek. Bron: Bouma, 2010.

Eerdgronden zijn alle moerige gronden (= met veel organisch materiaal) en minerale gronden met een humusrijke bovengrond. Bovendien bevindt zich binnen 40 cm geen kalkhoudend vast gesteente. Eerdgronden zijn jong. De verschillende bodemvormende processen hebben weinig invloed gehad (Wikipedia). **Vaaggronden** zijn minerale gronden zonder bodemontwikkeling van enige aard (Wikipedia).

Kanteerdgrond is een eerdgrond met een 15-30 cm dikke minerale eerdlaag zonder hydromorfe (= vochtgerelateerde vorm) kenmerken, maar met ijzerhuidjes op de zandkorrels direct onder de A-horizont (Horizont = Laag in de grond met kenmerken en eigenschappen die verschillen van de erboven en/of eronder liggende lagen; in het algemeen ligt een horizont min of meer evenwijdig aan het maaiveld; A-horizont = Bovengrond van mineraal of moerig materiaal, aan het oppervlak ontstaan, relatief donker gekleurd; de organische stof is geheel of gedeeltelijk biologisch omgezet). **Liedeerdgrond** is beekkleigrond met een 15-50 cm dikke minerale eerdlaag met roest- en reductievlekken beginnend binnen de 50 cm. Ze hebben een veenondergrond met meer dan 40 cm veen beginnend tussen de 40 en 80 cm. (Bakker, 1991).

Vorstvaaggrond is een zandgronden met een bruine laag in de positie van een B-horizont (= Een inspoelingshorizont of een volledig gehomogeniseerde horizont) waarin meestal ijzerhuidjes op de zandkorrels onder de vage of zeer dunne bovengrond aanwezig zijn.

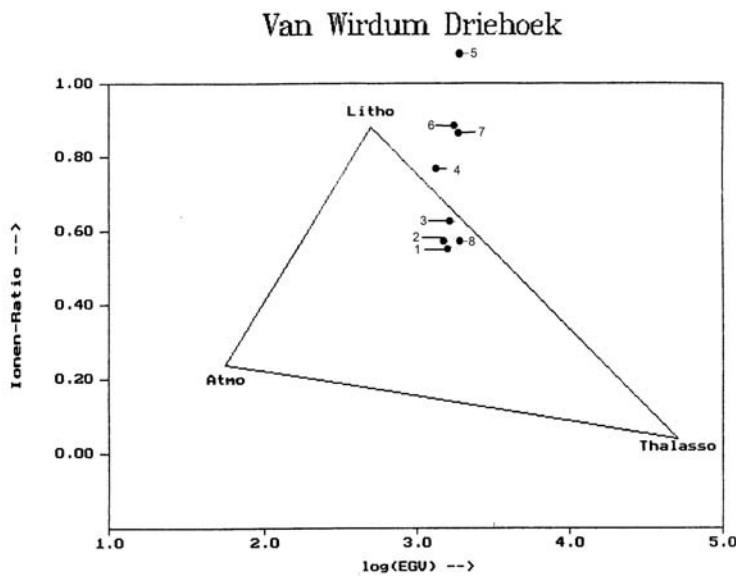
Vlakvaaggrond is zandgrond met een onduidelijke of zeer dunne bovengrond en met weinig of geen roest in het profiel (Bakker, 1991).

Bijlage 6, Resultaten waterkwaliteitonderzoek

Bron: studenten Van Hall Larenstein (Bouma, 2010)

De studenten Bouma en Van Huit plaatsten de waarnemingen aan de watermonsters in de 'Driehoek van Van Wirdum', een diagram waarin de hoeveelheid ionen afgezet wordt tegen het EGV. Het EGV is een maat voor de ionenrijkdom, de hoeveelheid opgeloste stoffen, in het water. De driehoek kent drie referentiepunten die verschillende 'soorten water' karakteriseren:

- **Atmo** - atmoclien water: 'luchtachtig' water dat chemisch lijkt op regenwater;
- **Litho** - lithoclien water: 'steenachtig' of gerijpt water dat door bodempassage verrijkt met mineralen, met name calcium en bicarbonaat;
- **Thalasso** - thalassoclien water: 'zeeachtig' water dat door vermenging met zout grondwater of oppervlaktewater is verrijkt. Die zouten zijn meestal afkomstig uit de grote rivieren of uit de zee (www.natuurkennis.nl).



Afbeelding 40. De meetresultaten van de het onderzoek naar de waterkwaliteit. Bron Bouma 2010.

Jim en Vincent concluderen dat het water waarschijnlijk zout of brak is. Dit baseren zij op de positie van hun meetgegevens in de 'Driehoek van Wirdum' richting Thalassoclien, zeeachtig (Bouma, 2010).

Bijlage 7, Wat er groeit en er kan groeien in Park Essenburg

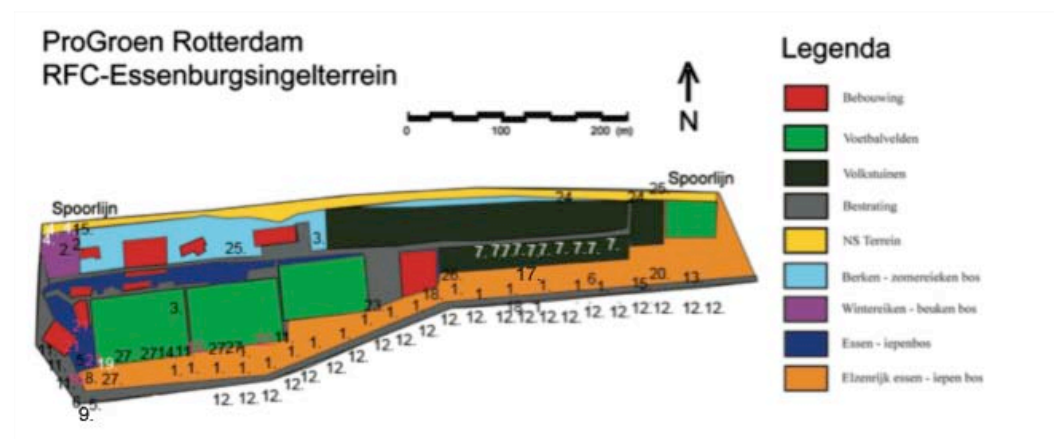
Bron: studenten Van Hall Larenstein (Bouma, 2010)

Inventarisatie houtige gewassen

De beplanting van de groene stook kent een grote variatie. Deze inventarisatie is in de januari 2010 uitgevoerd en is niet compleet.

Op het talud van de spoordijk groeien onder andere Ruwe berk (*Betula pendula*), Zomereik (*Quercus robur*), Beuk (*Fagus sylvatica*) met onderbegroeiing van Vlier (*Sambucus nigra*) en Braam (*Rubus fruticosus*). In de rest van het gebied kwamen Schietwilg (*Salix alba*), Zwarte populier (*Populus canadensis*), Zwarte els (*Alnus glutinosa*), Es (*Fraxinus excelsior*), Meidoorn (*Crateagus monogyna* met onderbegroeiing Liguster (*Ligustrum vulgare*), Sleedoorn *Prunus spinosa*), Krent (*Amelanchier lamarchii*) en Hazelaar (*Corylus avelana*) voor. Dit zijn bijna allemaal planten die voornamelijk onder natte omstandigheden goed groeien. Een groot gedeelte van deze planten heeft een voorkeur voor zandgronden (Bouma, 2010).

De eerste kaart laat de plaats van de meest markante bomen zien. De tweede kaart laat de heesters en de klimplant zien.



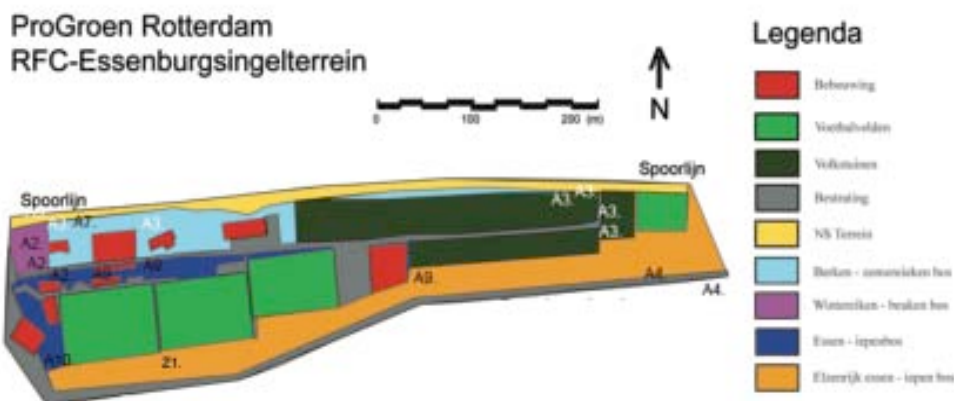
Afbeelding 41. Inventarisatie Bomen (niet compleet). Bron Bouma 2010.

Bomen

- | | |
|--------------------------------|------------------------------------|
| 1. Knotwig | <i>Salix alba</i> |
| 2. Italiaanse populier | <i>Populus italica</i> |
| 3. Himalaya ceder | <i>Cedrus deodora</i> |
| 4. Zwarte populier | <i>Populus Canadensis</i> |
| 5. Zwarte els | <i>Alnus glutinosa</i> |
| 6. Ruwe berk | <i>Betula pendula</i> |
| 7. Levensboom | <i>Thuja</i> (variëteit) |
| 8. Witte populier | <i>Populus alba</i> |
| 9. Witte els | <i>Alnus incana</i> |
| 10. Kronkelwilg | <i>Salix babylonica</i> 'Tortuosa' |
| 11. Zwarte es | <i>Fraxinus excelsior</i> |
| 12. Koningslinde | <i>Tilia europaea</i> 'Pallida' |
| 13. Moerascipres | <i>Taxodium distichum</i> |
| 14. Meidoorn (in bosplantsoen) | <i>Crateagus monogyna</i> |
| 15. Veldesdoorn | <i>Acer campestre</i> |
| 16. Beuk | <i>Fagus sylvatica</i> |
| 17. Plataan | <i>Platanus hispanica</i> |

Op weg naar Park Essenburg

18. Linde	<i>Tilia cordata</i>
19. Zomereik	<i>Quercus robur</i>
20. Esdoorn	<i>Acer pseudoplatanus</i>
21. Paardenkastanje	<i>Aesculus hippocastanum</i>
22. Acacia	<i>Robinia pseudoacacia</i>
23. Trompetboom	<i>Catalpa bignoides</i>
24. Zuileik	<i>Quercus robur</i> 'Frans fontaine'
25. Noorse esdoorn	<i>Acer platanoides</i>
26. Ratelpopulier	<i>Populus tremula</i>
27. Treurberk	<i>Betula pendula</i> 'Tristis'



Afbeelding 42. Inventarisatie Heesters (niet compleet). Bron Bouma 2010.

Heesters

(de met een * gemerkte struiken zijn niet op afbeelding 42 aangegeven. Met ** bevinden zich in bosplantsoen en zijn ook niet gemarkeerd.)

A1	Liguster **	<i>Ligustrum vulgare</i>
A2	Laurierkers	<i>Prunus lauraserasus</i> 'Californica'
A3	Braam	<i>Rubus fruticosus</i>
A4	Vlier	<i>Sambucus nigra</i>
A5	Populieropslag **	<i>Populus canadensis</i>
A6	Sleedoorn *	<i>Prunus spinosa</i>
A7	Wijnbes	<i>Rubus phoenicolasius</i>
A8	Hondsroos **	<i>Rosa rugosa</i>
A9	Sneeuwbes	<i>simphodicarpus alba</i>
A10	Vuilboom	<i>Frangula alnus</i>
A11	Rode kornoelje **	<i>Cornus sanguinea</i>
A12	Hazelaar *	<i>Corylus colurna</i>
A13	Sneeuwbal *	<i>Viburnum calisinum</i>
A14	Krent *	<i>Amelanchier lamachii</i>
A15	Kardinaalsmuts *	<i>Eonymus europeus</i>
A16	Taxus *	<i>Taxus baccata</i>
A18	Sering *	<i>Seringa vulgare</i>

Klimmers

Z1	Bruidssluier	<i>Faloppia aubertii</i>
----	--------------	--------------------------

Omschrijving van de bostypen van de Potentiële Natuurlijke vegetatie

- **Berken- eikenbos**

Deze bossoort met code 42Aa1 (Weeda, 2005) komt voornamelijk op de droge en (soms ook vochtige) zandgronden voor. In het gebied komt deze voornamelijk op de door de mens aangebrachte gronden voor. Een goed voorbeeld hiervan is aan de voet van spoordijk. De meest aanwezige planten in dit bostype zijn de zomereik, de berk (en eventueel een zachte berk op de nattere gronden). Als heesterlaag is vooral de braam en het opschot van de berk veelvuldig aanwezig. Ook zal er hier en daar een wilde lijsterbes opduiken. Verder komen er in de kruidlaag (mits de heestergroei hier ruimte voor laat) een aantal grassoorten en het veenmos voor (Bouma, 2010).

- **Beuken- eikenbos**

Dit bostype kreeg code 42Aa2 mee (Weeda, 2005) en komt op iets rijkere gronden voor dan het bovengenoemde Berken- zomereikenbos. In Park Essenburg zou dit op de zelfde plekken als het bovengenoemde bos voor kunnen komen. De verschillen in bodem- en watertypen zijn niet groot. Kenmerkend voor dit bostype zijn de wintereiken. Ook komen er zomereiken en beuken voor. In de heesterlaag zullen vooral soorten als de hulst, de Amerikaanse vogelkers en de bergvlier het goed doen. In de kruidlaag staan onder andere witte klaver zuring, lelietje van dalen, salomonszegel en de grote muur (Bouma, 2010).

- **Essen- iepenbos**

Dit bostype met code 43Aa2 (Weeda, 2005) zou vooral voor kunnen komen op en rondom de volkstuinten aan de spookkant. Dit bostype zal op droge plekken gaan groeien terwijl de bovengenoemde bostypen toch wat vocht nodig hebben. De soorten die in het Essen-iepenbos veel voorkomen zijn: gewone es, gladde iep, esdoorn en zomereik. In de heesterlaag groeien de volgende soorten: meidoorn, vlier, hazelaar, aalbes, vogelkers, klimop, kardinaalsmuts. In de kruidlaag komen de volgende soorten voor: gele anemoon, fluitenkruid en daslook. Dit zijn een aantal soorten uit het zeer rijke kruidensortiment dat dit type bos kenmerkt (Bouma, 2010).

- **Elzenrijk iepen- essenbos**

Dit bos zou zich in Park Essenburg langs de rand bij de Essenburgsingel kunnen ontwikkelen. Dit bostype komt niet voor in Weeda, 2005 maar wordt wel omschreven in Werf, 1991. Het heeft een zeer grote variatie aan kruidige gewassen. Een aantal hiervan zijn robertskruid, hondsdraf, wijfjesvaren en de moeras zegge. Een aantal van de veelvoorkomende heesters in dit bostype zijn vlier, aalbes en de braam. De meest voorkomende bomen zijn els, iep, es en populier. Dit type en het eerder genoemde Essen- iepenbos hebben een hoge natuurwaarde door de grote variatie aan planten (Bouma, 2010).

Bijlage 8, Het gemeentelijk groenbeleid en werkwijze van het ambtelijke organisatie

Voor ProGroen, Park Essenburg en de PlukTuin zijn de volgende punten in de stedelijke politieke en ambtelijke arena van belang:

- **Bestuurlijk**

In het collegeprogramma 2010-2014 bekrachtigt het stadsbestuur van Rotterdam in grote lijnen de in paragraaf 2.5 genoemde punten om veilige en aantrekkelijke wijken te realiseren voor jong en oud, om de buitenruimte te verbeteren en fietsverkeer te stimuleren (College van B&W van Rotterdam, 2010). Paragraaf 3.3. verwoordt de ambitie dat Rotterdam een mooie en groene stad moet worden met vooral aandacht voor de meest 'versteende' plekken, extra focus op vervuild en verloederd. In 2011 en 2012 wil de gemeente ± 2.000 bomen planten, tien stenige plekken met behulp van bewoners groener maken, ecologische en groene routes aanleggen. Het gemeentebestuur vraagt burgers, ondernemers en instellingen daaraan bij te dragen.

- **Ambtelijk**

Bij uitvoering van het lokale beleid is een groot aantal gemeentelijke organisaties betrokken. Het OBR, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (www.rotterdam.nl/ontwikkelingsbedrijf) gaat over aan- en verkoop van gemeentegrond en de onroerendgoedportefeuille, dS+V (de dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, www.rotterdam.nl/dsv) is verantwoordelijk voor ruimtelijke stedelijke ontwikkelingsplannen van Rotterdam in de breedste zin van het woord. Deze dienst bereidde de Stadsvisie voor, speelt een belangrijke rol bij het maken van bestemmingplannen, adviseert over tal van gemeentelijke taken zoals monumentenzorg en is als coördinator verantwoordelijk voor tal van bouw- en (her)inrichtingsprojecten. S+R is de dienst Sport en Recreatie (www.rotterdam.nl/sportenrecreatie) en verantwoordelijk voor het beheer van onder andere sportvelden en educatieve tuinen. De deelgemeente Delfshaven (www.rotterdam.nl/delfshaven) is verantwoordelijk voor het beheer van de openbare ruimte, welzijn en vele andere taken.

Bijlage 9, Beschrijvingen van de groene 'belevingswerelden'

Bron: SmartAgent (Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, 2009)

Het bureau SmartAgent verzorgde de mentale bijdrage aan het Groenonderzoek Rotterdam en zoomt in op waarden, normen en persoonlijke behoeften van mensen (Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, 2009). Het bureau ordent de ondervraagde Rotterdammers op twee assen: individualistisch – sociaal en extravert – introvert. Daardoor komen vier belevingswerelden of levensstijlgroepen in beeld: rood, geel, blauw en rood.



Afbeelding 43. De Rode belevingswereld, Bron SmartAgent (Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, 2009).

Mensen uit **de rode wereld** zijn qua karakter extravert. Ze zijn expressief en leiden veelal een druk en dynamisch leven. Belangrijke waarden zijn genieten van het leven, enthousiasme en sociale betrokkenheid. Personen uit de rode wereld zijn op zoek naar uitdagingen en prikkelingen. Vrijheid en flexibiliteit zijn erg belangrijk. De typische consument uit de rode wereld is jong, hoog opgeleid, heeft een brede belangstelling en is 'ungebonden'. Een huishouden uit de rode wereld bestaat vaak uit één of twee personen. Relatief vaak zijn zij werkzaam in of geïnteresseerd in creatieve beroepen. Veel genoemde bezigheden zijn het bezoeken van vrienden en het ondernemen van avontuurlijke vakanties.

Mensen uit de rode wereld zijn veelal actief bezig met groen (bv. sporten) en gebruiken het om met mensen af te spreken (bv. picknicken). Daarnaast wordt het vaak gebruikt om culturele activiteiten te ondernemen zoals het bezoeken van een concert of festival. De rode consument heeft afwijkende associaties t.a.v. groen. De associaties rust, ontspanning, gezondheid en genieten worden ook door de rode groep genoemd maar beduidend minder vaak dan bij de andere belevingswerelden. Daarentegen worden de begrippen ruig, overweldigend, verrassend en historie vaker genoemd. In en rond Rotterdam worden het Museumpark, het Eiland van Brienoord en Midden Delfland als typisch rood gekarakteriseerd.

Op weg naar Park Essenburg

De **rode belevingswereld** ziet graag meer bankjes en kleinere stadsparkjes zodat men vrienden kan ontmoeten in het park. Het draagt bij aan een grootstedelijke uitstraling en sociale cohesie. Dit soort plekken biedt ruimte om lekker rustig een boek te lezen. De kleine parkjes moeten op loopafstand in de verschillende buurten liggen. Ook ziet de rode wereld graag dat het groen 'natuurlijker' is (minder klinisch, meer ongerepte natuur). Wanneer de huidige buurt wordt afgezet tegen de ideale buurt is er vooral meer behoefte aan parken, avontuurlijk speelgroen en groene daktuinen.



Afbeelding 44. De Gele belevingswereld, Bron SmartAgent (Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, 2009).

De gele wereld kenmerkt zich door vrolijke, spontane en gezellige mensen die geïnteresseerd zijn in andere mensen. Mensen uit de gele wereld gaan voor gezelligheid en doen graag dingen samen: een avondje met vrienden, samen winkelen of samen uitgaan. Vriendschap en respect vindt men zeer belangrijke waarden, maar ook genieten van het leven en een stukje geborgenheid is belangrijk voor de gele consument. Typisch gele consumenten zijn vrouwen uit eigentijdse en sportieve gezinnen met (jonge) kinderen. Men heeft iets vaker een lagere of middelbare opleiding en een modaal inkomen.

De gele consument vindt het leuk om te tuinieren en kinderen spelen vaak een belangrijke rol bij het gebruik van groen. Wandelen en een dagje uit behoren zeker ook tot de activiteiten. De associaties met groen die bij deze groep vaker voorkomen dan bij de andere werelden zijn rust, ontspannen, gezondheid en genieten. Groen roept daarnaast gezelligheid op, een typische gele waarde. Wanneer de ideale buurt wordt beschreven komen vaak zaken voor die voor kinderen van belang zijn, zoals het avontuurlijk speelgroen of de kinderboerderij. In en rond Rotterdam worden het Zuiderpark, de Rhoonse Grienden, Klein Profijt, het Brielse Meer en Bernisse als typisch gele groenvoorzieningen gekarakteriseerd.

De gele belevingswereld heeft behoefte aan meer kleur en afwisseling in het buurtgroen. Het mag best avontuurlijker en spannender in plaats van de brave grasveldjes. Men ziet graag meer speelmogelijkheden voor kinderen en in het regionaal groen is behoefte aan meer plekken waar je kunt zitten om te picknicken

Op weg naar Park Essenburg

of om van het uitzicht te genieten. Wanneer de huidige buurt wordt afgezet tegen de ideale buurt is er vooral meer behoefte aan avontuurlijk speelgroen en meer kleur (bloemen).



Afbeelding 45. De Groene belevingswereld, Bron SmartAgent (Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, 2009).

De **groene consument** kan worden getypeerd als gewoon, nuchter, kalm en serieus. Rust en anonimiteit zijn belangrijke waarden. Ze leiden een rustig leven zonder veel franje en hechten sterk aan privacy. De leeftijd in de groene wereld ligt bovengemiddeld hoog. Men woont relatief vaak alleen. Inkomen en opleiding zijn lager dan gemiddeld. Het merendeel in deze wereld is man. De groene wereld is groepsgericht, maar hier heeft de groep een meer 'gesloten', introvert karakter dan in bijvoorbeeld de gele wereld. Aan dit besloten karakter, bijvoorbeeld de familie, de buurt, de vereniging, etc, wordt een gevoel van veiligheid ontleend.

De **groene leefstijl** is beduidend minder ondernemend t.a.v. groen dan de andere leefstijlen. Men kijkt graag naar natuur (66%) en wandelt er graag (78%). Op ruime afstand wordt tuinieren genoemd (32%). Actief sporten en het bezoeken van festivals wordt door deze groep veel minder vaak genoemd. Er zijn geen typische groenvoorzieningen aanwezig die specifiek voor deze groep zijn, niet in de stad, noch in de regio. Het lijkt erop dat groen zich voor deze groep vooral beperkt tot het buurtgroen en dat de rest minder relevant is. Groen heeft voor deze groep een minder sterke belevingscomponent.

De **groene wereld** hecht sterk aan goed onderhoud van het groen zowel op buurt, stads- als regionaal niveau. Zij zien graag dat het groen overzichtelijker is vanwege de (verkeers)veiligheid. De groene consument wil graag betrokken worden bij het ontwerp en beheer van groen zodat afspraken kunnen worden gemaakt over de inrichting en het onderhoud. Wanneer de huidige buurt wordt afgezet tegen de ideale buurt is er vooral meer behoefte aan kleine parken, avontuurlijk speelgroen en meer kleur (bloemen).

Op weg naar Park Essenburg



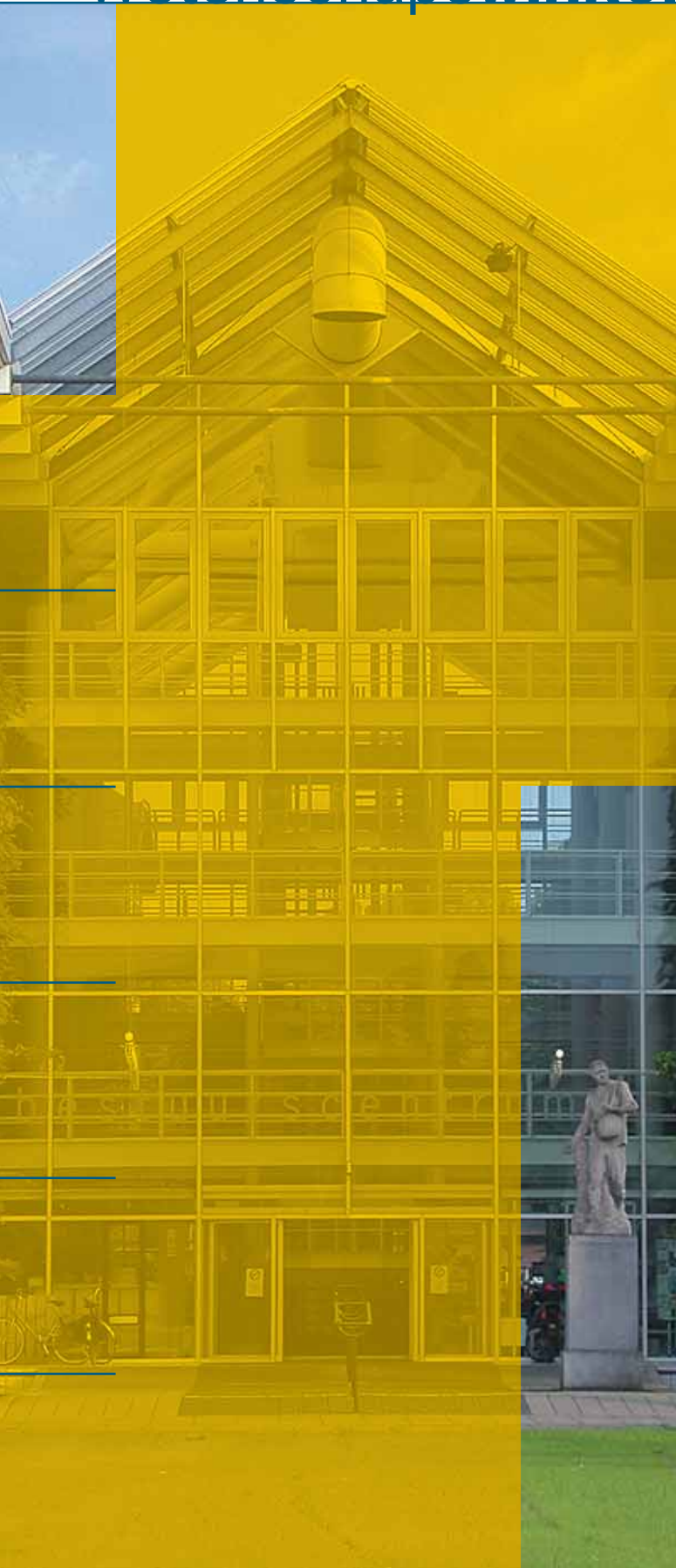
Afbeelding 46. De Blauwe belevingswereld, Bron SmartAgent (Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, 2009).

De **blauwe consument** is zelfverzekerd, zelfbewust, zakelijk en leidinggevend. Naast genieten van het leven zijn enthousiasme, succes in het leven en erkenning van prestaties belangrijke waarden. Mensen uit het blauwe segment zijn over het algemeen ambitieus. Net als in de rode wereld is men op zoek naar prikkelingen en uitdagingen. De blauwe groep is sterk individualistisch van karakter, manifesteert zich en is gericht op het krijgen van grip op of controle over het leven, de toekomst, bepaalde situaties, etc.

Mensen in de blauwe wereld hebben vaker een bovenmodaal inkomen. Mannen zijn in deze groep oververtegenwoordigd. De blauwe groep is ' bezig ' met groen: actief sporten! Ook wandelt hij graag door het groen, net als de andere groepen. De blauwe consument denkt bij groen vaak aan rust, ontspanning, gezondheid en genieten. Meer specifiek voor deze groep gelden echter associaties als 'terug naar de natuur' en 'natuurlijk'. In de stad zijn er nauwelijks typisch blauwe recreatiemogelijkheden. Het Park bij de Euromast komt nog het dichtst in de buurt. In de regio blijken er relatief veel groenvoorzieningen met een blauwe signatuur: de Zevenhuizer Plas, het Hoge Bergse Bos, het Lage Bergse Bos en Hitland.

De **blauwe belevingswereld** ziet graag meer groen en denkt dat dit van positieve invloed is op de samenleving als geheel. Groen verzacht en moet samen met de bebouwing in de stad een geheel vormen. Er is behoefte aan meer kleine, goed onderhouden, parken. Vergeleken met de andere groepen heeft de blauwe wereld een voorkeur voor strak design en groenontwerp. Toezicht en veiligheid zijn voor deze groep erg belangrijk. Wanneer de huidige buurt wordt afgezet tegen de ideale buurt is er vooral meer behoefte aan parken, eigen tuinen en meer kleur (bloemen).

Wetenschapswinkel



Wageningen UR, Wetenschapswinkel

Wageningen UR (University & Research centre) ondersteunt met de Wetenschapswinkel maatschappelijke organisaties als verenigingen, actiegroepen en belangenorganisaties. Deze kunnen bij ons terecht met onderzoeksvragen die een maatschappelijk doel dienen. Samen met studenten, onderzoekers en maatschappelijke groepen die hiervoor zelf de middelen niet hebben, maken wij inspirerende onderzoeksprojecten mogelijk.

Wageningen UR (University & Research centre), Wetenschapswinkel

Postbus 9101
6700 HB Wageningen
tel. (0317) 48 39 08
e-mail: wetenschapswinkel@wur.nl
www.wetenschapswinkel.wur.nl